

Suomen liitepartikkelien funktiota ja kääntäminen
japaniksi – kontrastiivinen tutkimus teoksista *Heinähattu*,
Vilttitossu ja kielletty kampela ja *Hirame Hyōryūki*

Pro gradu -tutkielma
Suomen ja sen sukukielten
maisteriohjelma
Turun yliopisto
Manami Mizuno
24.3.2012

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta / Kieli- ja käännöstieteiden laitos

MIZUNO, MANAMI: Suomen liitepartikkelien funktiota ja kääntäminen japaniksi
– kontrastiivinen tutkimus teoksista *Heinähattu*, *Vilttitossu ja kielletty kampela* ja *Hirame Hyōryūki*

Pro gradu -tutkielma, 99 s., 10 liites.

Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma

24.3.2012

Tässä tutkimuksessa tutkin liitepartikkelien käyttöä ja niiden funktiota suomenkielisessä lastenkirjassa *Heinähattu*, *Vilttitossu ja kielletty kampela* sekä sen japaninkielisessä käännöksessä *Hirame Hyōryūki*. Tavoitteenani on siis perehtyä suomen kielen liitepartikkelien funktioihin sekä selvittää niitä vastaavia esiintymisvariantteja ja niiden funktioita käännösteoksessa. Tutkimukseni kuuluu kieli- ja käännöstieteen alaan. Se on kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen sekä myös kontrastiivinen.

Tutkimuksessani esittelen ensiksi kielten oppikirjoja ja oppaita sekä aiempia tutkimuksia: artikkeleita sekä pro gradu -tutkielmia. Käännöstieteeseen liittyvää tutkimusta käsiteltäessä keskeisimmät teokset ovat Helsingin yliopiston julkaisema *Kohteena käännös: uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimukseen ja opiskelemiseen* ja Rune Ingon *Lähtökielestä kohdekieleen: johdatusta käännöstieteeseen*. Käännöstieteeseen liittyvää tutkimusta käsitellään japanin kielen käännöksen analyysin yhteydessä.

Tutkin liitepartikkelien käyttöä ja funktiota sekä analysoin niitä tutkittavissa teoksissa. Suomen kielen liitepartikkeleita käsitellään muun muassa *Ison suomen kieliopin* avulla.

Tutkimuksen japanin kielen osassa käsitellään lyhyesti kieliopillisia ominaisuuksia käyttämällä muun muassa Hideaki Handon kielioppia *Nihongo Joshi no Bunpō* ja Saburō Niwan verkkojulkaisua *Gendai Nihongo Bunpō Gaisetsu*. Myös japanin kielen korostuskeinot otetaan huomioon, sillä korostus on yksi suomen liitepartikkelien tärkeimmistä funktioista. Japanin sukupuolen sävyeroja käsitellään Janet Shibamoton teoksen *Japanese women's language* avulla.

Japaninkielisen käännöksen analyysin avulla havaitaan, että japanin kielessä on liitepartikkeleita vastaavat *hyōgenshit*. Muina ilmaisukeinoina kääntäjä osoittaa lukijalle alkuperäisen tekstin merkitystä esimerkiksi luomalla tekstiä itse ja vaihtamalla sanajärjestystä. Itsenäisesti tekstiä luodessaan kääntäjä on jättänyt muutamissa tapauksissa liitepartikkelien funktioita kääntämättä. Lisäksi kääntäjä jakaa suomenkielistä tekstiä jaksoihin vaihtamalla sanajärjestystä. Sen tuloksena käännettyihin teksteihin syntyy hieman merkitys- ja vivahde-eroja.

Yhteenvetoluvussa ja liitteessä esittelen tulokset analyysistani taulukon avulla. Luku päättyy jatkotutkimuksen mahdollisuuteen.

Asiasanat: japanin kieli, kontrastiivinen tutkimus, käännöstiede, käännöstyö, liitepartikkelit, pragmatiikka, suffiksit

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO.....	3
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	5
2.1	Tutkimustehtävät ja hypoteesit.....	5
2.2	Tutkimusaineisto	5
2.3	Tutkimuksen rakenne ja merkitävat	6
2.4	Aiempi tutkimus ja keskeiset lähteet.....	7
2.4.1	Kielitieteeseen liittyvät tutkimukset.....	7
2.4.2	Käännökseen liittyvät tutkimukset	11
3	SUOMEN KIELEN LIITEPARTIKKELIT.....	15
3.1	-kin/-kAAn.....	17
3.1.1	'myös'-tyyppinen funktio.....	18
3.1.2	'jopa' tai 'edes'	18
3.1.3	Rinnastus- ja esimerkkifunktio.....	19
3.1.4	Odotuksenmukaisuus ja odotuksenvastaisuus.....	20
3.1.5	Samankielisyys.....	22
3.1.6	Muistutus	23
3.1.7	Retorisuus	24
3.2	-kO	24
3.3	-hAn	25
3.3.1	Muistutus, myönnytys ja selitys	26
3.3.2	Kehotus ja pyyntö.....	27
3.3.3	Epäily ja vaihtoehtoisuus.....	28
3.3.4	Samankielisyys ja erimielisyys	28
3.3.5	Muita funktioita	29
3.4	-pA	30
3.5	-s	31
3.6	-kA.....	32
3.7	Partikkeliyhtymät	33
3.7.1	-kOhAn.....	34
3.7.2	-kOs.....	35
3.7.3	-pAhAn.....	36
3.7.4	-pAs.....	36
3.8	Leksikaalistumat.....	37
4	JAPANIN KIELEN SANALUOKAT JA KOROSTUSKEINOT	39
4.1	Yleistä.....	39
4.2	Sanaluokat japanin kielessä	44
4.2.1	Itsenäiset sanat.....	44
4.2.2	Liitettävät ja epäitsenäiset elementit	44
4.3	Korostuskeinot japanin kielessä	46
4.3.1	Yleistä.....	46
4.3.2	Tunnusmerkkisyys.....	47
4.3.3	Sanoilla korostaminen	48
5	LÄHDETEKSTIN ANALYYSI	50
5.1	-kin/-kAAn.....	50
5.1.1	'myös'-tyyppiset.....	51

5.1.2	'jopa' ja 'edes'	52
5.1.3	Rinnastus- ja esimerkkifunktio	54
5.1.4	Odotuksenmukaisuus ja -vastaisuus	54
5.2	- <i>hAn</i>	56
5.2.1	Muistutus	56
5.2.2	Myönnytys	57
5.2.3	Perustelu tai selitys	58
5.2.4	Kehotus tai pyyntö	58
5.2.5	Epäily tai vaihtoehtoisuus	59
5.2.6	Saman- ja erimielisyys	59
5.2.7	Muita funktioita	60
5.3	- <i>pA</i>	61
5.4	- <i>s</i>	62
5.5	- <i>kA</i>	63
5.6	Partikkeliyhtymät - <i>kOhAn</i> , - <i>kOs</i> ja - <i>pAs</i>	65
5.6.1	- <i>kOhAn</i>	65
5.6.2	- <i>kOs</i>	66
5.6.3	- <i>pAs</i>	67
5.7	Leksikaalistumien näköiset liitepartikkeli-ilmaisut	67
5.7.1	Adverbeihin liitteinä - <i>kin/-kAAAn</i>	67
5.7.2	Adverbeihin liitteinä - <i>hAn</i>	69
5.7.3	Partikkeli <i>kyllä</i>	70
6	SUOMEN LIITEPARTIKKELEITA VASTAAVAT ILMIÖT KOHDETEKSTISSÄ	71
6.1	<i>Hyōgenshit</i> 'mielenilmauksen partikkelit'	71
6.1.1	<i>dai</i> , <i>ka(i)</i> , <i>kana</i> ja <i>kashira</i>	71
6.1.2	<i>mo</i>	73
6.1.3	<i>mon(o)</i>	74
6.1.4	<i>na</i> , <i>ne</i> ja <i>no</i>	75
6.1.5	<i>(da)tte</i>	76
6.1.6	<i>wa</i> ja <i>yo</i>	77
6.2	<i>Kandōshit</i> 'huudahdussanat'	81
6.2.1	<i>Nee</i> ja <i>hora</i>	81
6.2.2	<i>Ara (arya)</i> ja <i>maa</i>	82
6.3	<i>Hukushit</i> 'adverbit'	83
6.4	Muut vastineet	84
6.4.1	<i>Setsuzokushit</i> 'konjunktiot'	84
6.4.2	Modukset	86
6.4.3	<i>Nanka</i> ja <i>nante</i>	87
6.5	Ilmaisut, joissa liitepartikkelien funktioita on jätetty kääntämättä	88
6.6	Kääntäjän luomat ilmaisut	89
7	LOPUKSI	92
	LÄHTEET	96

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tässä työssäni tutkin liitepartikkelien käyttöä ja niiden funktiota suomenkielisessä lastenkirjassa sekä sen japaninkielisessä käännöksessä. Tavoitteenani on siis tutustua suomen kielen liitepartikkelien funktioihin sekä selvittää niiden vastaavia esiintymisvariantteja ja funktioita japaninkielisessä käännösteoksessa.

Liitepartikkeleita on tutkittu paljon suomen kieliopin tutkimuksen yhteydessä, ja käännöstutkimuksenkin historia on pitkä. Niitä on tutkittu runsaasti erikseen, mutta niiden yhteinen tutkimus on vähäistä, yhteistä tutkimusta on tehty joko pro gradu -tutkielmissa tai artikkeleissa. Lähdekirjallisuutta etsiessäni huomasin, että tutkimustani vastaavaa ei ole vielä tehty, joten tutkimustyöni tarkoitus on tarjota uutta tietoa molempien tieteenalojen tutkimuksiin. Toivon myös, että voitaisiin todeta liitepartikkeleiden syvällisen opetuksen tarvetta ulkomaalaisillekin.

Olen opiskellut suomea ulkomaalaisille suunnatulla suomen kielioppikurssilla. Opiskellessani ja Suomessa asuessani olen miettinyt usein liitepartikkelien käyttöä. Liitepartikkelit ovat *Isoa Suomen Kielioppia* eli ISK:sta (154) lainaten partikkelit, ”jotka kiinnittyvät johonkin sanaan. Useimmat liitteet kiinnittyvät lähes kaikkien sanaluokkien sanoihin”. Tähän ryhmään kuuluvat *-kin/-kAAn*, *-kO*, *-hAn*, *-pA*, *-s* ja *-kA*. Ulkomaalaisten opetuksessa liitepartikkeleita on esitetty niiden käyttöön mukaan (asetelma 1). Luentomuistiinpanojeni perusteella opetus liitepartikkeleista on hyvin ytimekästä ja tiivistä, mutta mielestäni suppeaa ja pinnallista. Opiskelija ymmärtää, miten liitepartikkeleita käytetään, mutta hän saattaa joutua miettimään sellaisia tapauksia, joista ei kerrota luennolla, minkälaisia funktioita silloin kyseisellä liitepartikkelilla on ja mitä liitepartikkelillinen lause silloin tarkoittaa kokonaisuudessaan.

kielessä siitä riippumatta, onko kielissä liitepartikkelin kaltaista elementtiä ja miten niitä ilmaistaan käännettyissä teksteissä siinä tapauksessa.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimustehtävät ja hypoteesit

Tutkimuksessani tehtävänä on käsitellä suomen liitepartikkelien käyttöä ja funktioita. Tässä myös analysoidaan ja verrataan lähtö- ja kohdetekstiä keskenään. Oletan, että liitepartikkelien funktioilla lienee sekä yhtäläisyyttä että eroavuutta esiintymisehdoista ja -tilanteista riippuen. Aineistoa tutkiessani havainnen suomen ja japanin kielten väliset samankaltaiset funktiot, vaikka kielet ovat kieliopillisesti erilaisia. Esim. japanin kielessä on ns. *shūjoshit* 'lauseen lopussa sijaitsevat partikkelit', jotka kiinnittyvät aina lauseiden loppuun, kuten kysymyspartikkeli *-ka*. *Shūjoshit* ilmentävät lauseille puhujan asennetta, esim. hän osoittaa kysymyspartikkelilla *-ka* odottavansa kuulijalta vastausta. Tutkimusaineistoni analysointi ja vertailu ovat mielenkiintoisimpia, sillä oletan niissä esiintyvän pragmaattisia ongelmia esim. lähde- ja kohdekielen kulttuurinerojen vuoksi. Lisäksi mm. adverbeihin liittyvien liitepartikkeleiden analyysi saattaa olla hankalaa, kun niiden funktiot ovat hämäriä toisin kuin leksikaalistuneiden liitepartikkelien.

2.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni on Sinikka ja Tiina Nopolan teoksista kirja *Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela*. Kirja on noin satasivuinen lastenkirja ja julkaistu vuonna 2005. Se kertoo Heinähatun ja Vilttitossun seikkailusta ja heidän kasvustaan. Olen valinnut tämän kirjan sen perusteella, että siinä on runsaasti dialogia, ja lisäksi se on helppo lukea, koska se on suunnattu lapsille. Japanikielisenä aineistona tutkimuksessani käytän Hiroko Suenobun laatimaa japaninkielistä käännöstä ”*Hirame Hyouryuu*”, joka on julkaistu vuonna 2008.

Alkuperäisessä kirjassa tutkin liitepartikkelia *-kO* lukuun ottamatta suomen kielen liitepartikkelien ja liitepartikkelillisten ilmiöiden funktioita. Olen jättänyt liitepartikkelin *-kO* tutkimukseni ulkopuolelle, sillä liitepartikkelilla *-kO* on mielestäni tietty funktio, toisin sanoen interrogatiivinen funktio. Japaninkielisestä käännöksestä selvitän suomen kielen liitepartikkelien vastaavia ns. *shūjosheja* ja muita vastaavia esiintymisilmiöitä.

2.3 Tutkimuksen rakenne ja merkintätavat

Kieliopillisena tutkimuksena perehdyn siihen, miten liitepartikkelin käyttöä ja funktiota on käsitelty suomen kieliopissa, kielenoppaissa sekä aiemmissa tutkimuksissa. Pyrin vastaamaan kysymyksiini siten, että tutkin tutkimusaineistoani käännösteorian ja kieliopin pohjalta: suomenkielisestä aineistosta esitän liitepartikkelilliset ilmaisut ja samoin japaninkielisestä vastaavat ilmaisut sekä tarkastelen liitepartikkelillisten ilmaisujen funktioita aineistossa. Tutkin myös liitepartikkelin elementtiä eri tasoilla eli sana- ja lausetasolla. Niitä tarkastelen partikkeleittain luvussa 3, japanin kielestä kerrotaan jonkin verran luvussa 4, jonka jälkeen luvussa 5 analysoin lähdetekstissä esiintyviä liitepartikkeleita luokittelemalla niitä frekvenssin, funktioiden ja esiintymisympäristön mukaisesti. Esitän luvussa 6 suomen liitepartikkeleiden vastineita japaninkielisessä käännöksessä. Luvussa 6 esitän muun muassa ilmaisuja, joissa liitepartikkelien funktioita on jätetty kääntämättä (6.5), ja kääntäjän luomia ilmaisuja (6.6) erikseen. Tutkimuksen lopussa kuvaan tulokseni liitepartikkeleista ja lopuksi työn kokonaisuudesta luvussa 7. Suomen kielen liitepartikkeleita tutkittaessa niiden funktioiden ja käytön määrittely on keskeistä, ja sitä on tutkittu aiemmin kattavasti.

Japanin kielestä käsiteltäessä käytän merkintätapana Hepburn-tyyliä, toisin sanoen japanin kielen ilmauksia käsitellessäni japaninkieliset tekstit esiintyvät latinalaisen tapaan. Esimerkkilauseet ja -lausumat esitän seuraavanlaisesti: liitepartikkelilliset ilmaukset ilmenevät kursiivilla ja liitepartikkelillisissa ilmauksissa olevat liitepartikkelit lihavoidaan. Esimerkkilauseiden ja -lausumien numerointia osoitan sillä tavalla, että teoriaosassa esiintyville esimerkkilauseille ja -lausumille käytän hakasulkeita, kun taas analyysiosassa esiintyville kaarisulkeita.

2.4 Aiempi tutkimus ja keskeiset lähteet

Tässä luvussa esittelen, kuinka liitepartikkeleita on aiemmin käsitelty kieliopissa ja tutkimuksissa. Jaottelen aiemmat tutkimukset kieliopilliseen ja käännökseen liittyviin tutkimuksiin. Tutkimukseni keskeinen lähdekirjallisuus tulee monesta suunnasta: Juhani Laihon *Han-liitepartikkelin pragmaattiset funktiot, englannintaminen ja hyödyntäminen suomentamisessa* ja Kati Viitajoen *-Kin ja -kAAn-liitepartikkelien funktiot ja kääntäminen englanniksi* sekä Antti Laihon *Liitepartikkelit ja niiden käyttö suomen kielessä: pääosin murrekorpukseen perustuva tutkimus*, jotka ovat pro gradu -tutkielmia. Käännöstutkimuksen osan keskeistä lähdekirjallisuutta ovat Helsingin yliopistossa vuonna 2008 julkaistu *Kohteena käännös: uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkaukseen tutkimiseen ja opiskelemiseen* sekä Rune Ingon vuonna 1990 julkaistu *Lähtökielestä kohdekieleen: johdatusta käännöstieteeseen*. Ongelmallista on japanin kieltä koskevan lähdekirjallisuuden hankkiminen. Aiemmissa tutkimuksissa on tutkittu runsaasti suomesta jollekin kielelle, esim. indoeurooppalaisille kielille, käännettyä tekstiä. Japanin kielestä puhuttaessa on taas tutkimuksia kääntämisestä japanista englantiin ja päinvastoin. Se vaikeuttaa aineiston vertailua, sillä joutuisin tutkimaan aineistoa tutkimuskielten lisäksi kolmannen kielen kautta.

2.4.1 Kielitieteeseen liittyvät tutkimukset

Aarni Penttilä (1963: 118–121) käsittelee kieliopissaan saneopin tasolla liitepartikkeleja, joita hän kutsuu loppuliitteiksi. Hän pitää liitepartikkeleja saneina, jotka esiintyvät epäitsenäisinä aineksina eivätkä sellaisinaan sanojen sananmuodoissa. Hän mainitsee liitepartikkeleiden joukossa olevan liitteet *-mA* ja *-nA*, jotka eivät ole käytössä liitepartikkeleina nykysuomessa. Leksikaalistuneiden liitepartikkelien käyttö kuuluu hänen käsittääkseen joko taivutus- tai johto-opin piiriin. Penttilä mainitsee myös liitepartikkelien alkuperästä, että loppuliitteellinen aines saattaa olla itsenäinen sananmuoto ja useat niistä ovat pronomineista syntyneitä, esim. *-hAn* on syntynyt 3. pers. persoonapronominista *hän*, ja *-s* taas 2. pers. persoonapronominista *'sinä'* tai demonstratiivipronominista *'se'*. Hänen

mukaansa ”liitteiden pronominalkuperä tuntuu myös jossain määrin niiden käyttöalueen laadussa” (Penttilä 1963: 119).

E. N. Setälä (1961: 130–134) toteaa, että liitepartikkelit kuuluvat morfologisiin partikkeleihin. Nieminen ja Ojajärvi huomauttavat yhteisessä teoksessaan Setälän teokseen viitaten, että liitepartikkelit esiintyvät partikkelien alakategoriana. Ne eivät ole itsenäisiä sanoja vaan sanan liitteitä. (Setälä – Nieminen – Ojajärvi 1973: 160.) Partikkelit jaetaan hänen mukaansa yhdeksään ryhmään. Liitepartikkelit esiintyvät tällöin liitännäispartikkeleina. Lauseen merkityksestä ja lauseopillisesta käytöstä puhuessaan hän ei kuitenkaan erottele liitepartikkeleita muista partikkeleista. Huomioarvoista on, että Setälä pitää konjunktia *sekä* pronominin *se* ja liitepartikkelin *-kA* yhdistelmänä.

Auli Hakulinen erottelee teoksessaan liitepartikkeleita Nykysuomen sanakirjan aineiston avulla. (Hakulinen 2000 [1941]: 235–239.) Liitepartikkeli on ”epäitsenäinen, liitteenä esiintyvä partikkeli ja liitännäispartikkeli (ks. myös NS s.v. *liitepartikkeli*),” jonka ryhmään kuuluvat *-kin/-kAAn*, *-kO*, *-hAn*, *-pA*, *-s* ja *-kA*.

Leila Whiten (2001: 297–306) kielioppikirja on suunnattu suomen kielen ulkomaalaisopiskelijoille. Hän huomauttaa, että liitepartikkeleita on havaittavissa laajalti, etenkin puhekielessä ja tuttavallisessa arkipuheessa, niitä vähemmän myös kirjakielessä. White määrittelee liitepartikkelit seuraavasti: partikkeleilla annetaan sanoille, lausekkeille tai lauseille lisämerkityksiä, vivahteita ja sävyjä. Puhuja ilmentää niitä käyttämällä suhtautumistaan asiaan, hämmästyksensä, yllätyksensä tai erimielisyyttään asiasta.

ISK (2004) esittelee liitepartikkeleita kattavammin. Erona aiempiin tutkimuksiin sekä oppikirjoihin ja kielioppeihin on luokitella liitepartikkeleita laajemmin muiden partikkelien tavoin niiden funktioiden mukaisesti.

Pirkko Leinon *Suomen kieliopissa* liitepartikkelit esiintyvät erillisenä partikkelien alaluokkana. Ne luokitellaan muista luokista poikkeaviksi: ne eivät ole itsenäisiä sanoja, tunnuksia, päätteitä eivätkä johtimiakaan. Leino toteaa liitepartikkeleista lyhyesti, että ne tuottavat sanojen loppuun liittymällä uuden merkitysvivahteen. *-kA* on kyseisessä kieliopissa ainoa partikkeli, joka on harvinainen liite. (Leino 2005 [1989]: 98–99.)

Fred Karlsson jakaa teoksessaan *Suomen peruskielioppi* liitepartikkelit kahteen ryhmään: yleisiin liitepartikkeleihin *-kin/-kAAn*, *-kO*, *-hAn* ja *-pA* sekä vähemmän yleisiin *-s* ja *-kA*. Hän esittää myös liitepartikkeleiden funktioita melko yksiselitteisesti ja suppeasti, sillä hänen teoksensa kertoo esimerkiksi liitepartikkeleiden olevan suomen nominien neljäs päätetyyppi ja ne voivat esiintyä myös finiittisten ja ei-finiittisten verbimuotojen kanssa. Lisäksi hän esittelee liitepartikkeleiden merkityksiä näin: *-kin* 'myös', *-kAAn* '(ei)...myöskään', *-kO* 'interrogatiivi' sekä *-hAn* ja *-pA* 'korostus'. (Karlsson 2009: 37–38, 104–106, 274–277.) Karlsson tutkii myös liitepartikkeleita morfofonologiselta kannalta. Hän pitää pragmaattista funktiota liitepartikkeleiden funktioista tärkeimpänä. (Karlsson 1983: 192.)

Hakulisen ja Karlssonin (1979: 327–330) lauseopissa on tutkittu hyvin laajasti liitepartikkeleja semantiikkaan ja pragmatiikkaan kietoutuvana ilmiönä. He pitävät liitepartikkeleiden toimintoja yhdenlaisina tekstuaalisina sidoskeinoina. He toteavat liitepartikkeleilla olevan monenlaisia funktioita, ja samalla on mainittu liitepartikkeleilla olevan läheiset yhteydet prosodisiin ilmiöihin, erityisesti intonaatioon ja lausepainoon kuten muissa kielissä, joissa prosodiaa pidetään lisämerkityksen ja konventionaalisten implikaatioiden viestimisen tärkeimpinä keinoina.

Antti Laiho (1984) tutkii erityisesti Lauseopin Arkiston korpuksen avulla liitepartikkeleiden käyttöä ja funktiota sekä puhutussa kielessä että yleiskielessä. Hän huomauttaa liitepartikkeleiden esiintyvän enemmän puhutussa kielessä kuin yleiskielessä ja liitepartikkeleihin kuuluvan puhutussa kielessä myös *-st(V)*, esim. ”Tulesta tänne!” ja ”Eiköstä lähdetä?” (ks. NS s.v. *-sta*, *-stä*), joka on hänen mukaansa melko vanha liitepartikkeli, lounaismurteita lukuun ottamatta tasaisesti katoamassa suomen murteista ja liitepartikkelin *-s* kanssa samassa funktiossa. Hänen teoksestaan voidaan ymmärtää liitepartikkeleita käytettävän melko lailla koko Suomessa, mutta niiden esiintymistaajuus riippuu alueesta. Laiho määrittelee sellaiset liitepartikkelit, jotka menettävät ainakin osan varsinaisista liitepartikkeleiden funktioista, *johtimen luonteisiksi liitepartikkeleiksi*. Nämä partikkelit muistuttavat lähinnä leksikaalistuneita liitepartikkeleita. Laihon pro gradu -työssä ei kuitenkaan ole tutkittu niin paljon leksikaalistuneita liitepartikkeleita.

Vilkuna keskittyy nimenomaan liitepartikkeleiden *-kin/-kAAAn* funktioon. Hän esittelee artikkelissaan mm. liitepartikkelin *-kin* 'myös'-funktion käyttöä ja toteaa, ettei liitepartikkelilla ole pelkkää 'myös'-funktiota, vaikka sanalla *myös* voidaan jonkin verran korvata liitepartikkeliä. (Vilkuna 1984: 393–408.) Toisaalta hänen kirjassaan *Suomen lauseopin perusteet* on käsitelty muun muassa adverbien ja partikkeleiden eroamista sanaluokaltaan, että partikkeleihin kuuluva liitepartikkeli on adverbien alakategorian ulkopuolella, mutta molemmat kuuluu taipumattomien sanojen alaryhmään. Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAAn* kuuluvat fokuspartikkeleihin. Ne ovat yleensä painollisia ja liikkuvaisia partikkeleita, jotka eivät määritä liittyessään lauseketta tai sanaa. (Vilkuna 2003: 42–45, 174–179.)

Vilppula tutkii mm. väitelauseissa olevaa liitepartikkeliä *-kin* semanttis-pragmaattisesta näkökulmasta. Hän käsittelee artikkelissaan, että liitepartikkelilla *-kin* on merkityksen 'myös' lisäksi funktiona rinnastus, jolla osoitetaan puheessa esitetyn asian viittaavan muihin samanaikaisiin tapahtumiin ja ilmiöihin. (Vilppula 1984: 47–60.)

Juhani Laiho (2005) kritisoi aiempien liitepartikkelin *-hAn* tutkimusten käsittelyä. Aikaisempaan puhuttuun, koettuun, tunnettuun tai tuttuun kytkeytyvä perusmerkitys ei ole yhtä yleinen, vaan perusmerkitys on jätettävä tiivistämättä yhteen liitepartikkelin *-hAn* luokittelussa vaikeuden takia. Hän huomauttaa liitepartikkelin *-hAn* merkityksen jäävän tutkimassaan englanninnoksessa huomiotta.

Tutkimuksen japanin kielen osassa käsitellään lyhyesti kieliopillisia ominaisuuksia käyttämällä muun muassa Hideaki Handōn kielioppia *Nihongo Joshi no Bunpō* ja Saburō Niwan verkkojulkaisua *Gendai Nihongo Bunpō Gaisetsu*. Myös japanin kielen korostuskeinot otetaan huomioon, sillä korostus on yksi suomen liitepartikkelien tärkeimmistä funktioista. Japanin sukupuolen sävyeroja käsitellään Janet Shibamoton teoksen *Japanese women's language* avulla. Yksittäiset selitykset esitän tarkemmin luvussa 4.

2.4.2 Käännökseen liittyvät tutkimukset

Ingon (1990: 15) mukaan käännöstutkimus on soveltava osa kontrastiivista deskriptiivistä kielentutkimusta ja ”se voidaan periaatteessa jakaa toisaalta puhtaasti teoreettiseen käännösteoriaan, toisaalta kieliparien vertailuun perustuvaan käännöstutkimukseen”.

Teosten kääntämistä sinänsä on ollut jo kolmetuhatta vuotta, mutta käännösten tutkimus syntyi vasta 1950-luvulla (Vehmas-Lehto 2008: 13). Vehmas-Lehto (2008) tutkii kattavasti käännöstutkimuksen ja -teorioiden historiaa: Käännöstutkimuksen syntyessä sen tarkoituksena oli kehittää lingvistisiä käännösteorioita, jotka olisivat normatiivisia ja keskittyisivät semanttisesti paikkansapitävyyteen sellaiset ovat kuitenkin heikkoja tekstin kokonaisuutta katsottaessa. Käännöstutkimus ja sen teoriat olivat toisin sanoen alun perin lingvistikvoittoista. Käännöksen tutkimuksessa heräsi 1960-luvulla kiinnostus pragmaattiseen ulottuvuuteen ja käsiteltiin käännösteorioitakin sen perusteella. Vuosien kuluessa käännöstutkimus ja -teoriat irtautuvat kielitieteellisestä kontrastiivisesta piiristä pragmaattisuuden lisäksi kognitiivisuuteen, deskriptiivisyyteen sekä kääntäjien ideologisuuteen. (Vehmas-Lehto 2008.) Esimerkiksi Kuitunen (2008: 169–185) keskittyy artikkelissaan kontrastiiviseen tutkimukseen deskriptiivisin keinoin kaunokirjallisuuden kääntämisen näkökannalta: hänen havaintojensa mukaan kaunokirjallisessa tekstissä käytetään tyyllillisiä keinoja, esim. lauserakenteiden vaihtelua, toistoa ja kuvallisuutta. Kuvallisuudella tarkoitetaan Walesin (2001: 226) mukaan tekstin rytmiä ja lauserakenteita, jotka tuovat lukijalle mielikuvan äänestä ja liikkeestä. Tyyllilliset erot lähtö- ja kohdekielissä teoksissa vaikuttavat useista lausekkeista muodostuvaa virkerakennetta käsiteltäessä tekstin tyyliin ja rytmiin sekä lauseiden logiikkaan. Tämä johtuu kääntäjien käyttämistä käännösstrategioista. Seuraavassa on Vehmas-Lehdon (2008: 34–35) mainitseman käännöstutkimuksen nykyisiä tyypillisiä piirteitä. Esitän siitä vain käännökseen liittyvät seikat näin:

- tieteidenvälisyys
- ekvivalenssin heikko asema tärkeyshierarkiassa
- adekvaattisuuden korostaminen: käännöksen mukautuminen vastaanottajien tarpeisiin ja viestintätilanteen vaatimuksiin, kulttuurienvälisten erojen huomioon ottaminen, tekstuaalisten ja kulttuuristen tekijöiden vuorovaikutus
- mielenkiinnon laajeneminen kaunokirjallisista teksteistä asiateksteihin
- siirtyminen normatiivisesta tutkimuksesta deskriptiiviseen
- tutkimuksen laajeneminen teoreettisista tutkimuksista empiirisiin
- huomion suuntautuminen myös kognitiiviseen käännösprosessiin
- kiinnostus kääntämisen sosiologiaan, mm. kääntäjien ja käännösten asemaan yhteiskunnassa
- kiinnostus kääntämisen etiikkaan, mm. kääntämisen normeihin, ei kuitenkaan enää tutkimuksen päämääränä vaan sen kohteena

(ks. Vehmas-Lehto 2008: 34–35.)

Mainittakoon vielä, että käännöstutkimuksissa on pyritty ja myös ollaan pyrkimässä käännösteorioiden avulla vastaamaan käännösongelmiin ja yhteiskunnan tarpeisiin.

Rune Ingon ”Lähtökielestä ja kohdekieleen: Johdatusta käännöstieteeseen (1990)” on kattava tutkimus melko kaikesta käännöstutkimuksessa tarvittavasta tiedosta: käännöksen historia, käännösten tekstityypit ja kategoriointi, teknilliset tiedot, arviointikeinot sekä näkökulma opetuksen ja opiskelemisen kannalta. Ingo tuo termin *käännösvastineet* esiin omana käsitteenään. Käännösvastineilla tarkoitetaan hänen mukaansa kohdekielen sanoja tai ilmauksia, jotka toimivat lähtökielen vastineina. Käsite *käännösvastine* on käsitelty aiemmin kielitieteilijöiden käsitteiden pohjalta. Hän esittelee käännösvastineiden suhdetta hierarkkisesti ja rinnakkaisesti. (Ingo 1990: 96–107.) Tämä on mielestäni selkeä ja hyödyllinen erityisesti kontrastiivisessa käännöstutkimuksessa; toisaalta tämä saattaisi kuitenkin keskittyä liikaa lingvistiseen puoleen.

Ingo jakaa teoksissaan käännöstekstit eri tasoille: tekstin laadun mukainen jako sen perusteella, ovatko käännöstekstit irrallisia sanoja, viihdekirjallisuuden kaltaisia vai puhetekstejä; tekstin funktion ja alan mukainen jako, esimerkiksi tyyli- ja tekstilajit; käännöksen tarkoituksiperän mukainen jako, kuten pragmaattinen ja lingvistinen käännös;

käännösvastineiden muodollisen vastaavuuden mukainen jako sen perusteella, onko teksti käännetty sanasanaisesti vai vapaasti. (Ingo 1990: 34–95.) Käännösprosessissa hän esittää siinä olevan kolme vaihetta: analyysi, siirto ja muotoilu. Analyysivaiheessa selvitetään lähtötekstiä eri tasoilla eli kieliopillisella, semanttisella ja pragmaattisella sekä tyylillisellä tasolla, jotka ovat erittäin tärkeitä toteutettaessa siirtovaihetta. Takaisintransformointi analyysivaiheessa on palauttaa lähtötekstit ydinlauseiksi. Sillä selvennetään lähtötekstien syvärakennetta. Otan avuksi takaisintransformointia erityisesti niissä luvuissa, joissa liitepartikkelien funktioita on jätetty kääntämättä ja on kääntäjän itsenäisesti luomat ilmaukset (ks. lisää luku 6.5 ja 6.6). Niiden analyysin suoritettuaan kääntäjä onnistuu oikeiden käännösvastineiden valinnassa. Siirtovaihe on analyysin ja muotoilun välillä, ja se sinänsä ei ole näkyvissä esimerkiksi tekstinä vaan ainoastaan kääntäjän aivoissa (mt. 108–109). Ingo pitää siirtovaihetta olennaisena käännösvaiheena, sillä siirtoprosessissa kääntäjän aivoissa käännetyt tekstit lähtökielestä kohdekieleen ovat semanttisesti tarkkoja (ks. tarkemmin mt. 195–250). Vasta muotoiluvaiheessa tekstit hiotaan kirjallisesti kelpaaviksi käännöksiksi. Kääntäjä huolehtii muotoiluvaiheessa käännöstekstien tarkkuudesta kiinnittämällä huomiota kahteen suuntaan; analyysivaiheesta saatuihin lähtökieleen liittyviin tuloksiin ja kohdekielen kielen ja kulttuurin käytänteiden perusteella tehtyihin valintoihin. Tekstejä ja niiden syntyä voidaan lähestyä tekstilingvistiikan näkemyksen pohjalta. Ingon (mt. 272) sanoja lainaten ”analyysin lähtötekstistä antamat tiedot siirtyvät muotoiluvaiheessa kieli- ja kulttuurikäytänteiden suodattimen läpi kohdekieleen”.

Ingo (1990: 277–278) huomauttaa myös, että käännösten arvostelut ovat vielä olleet harvoin kirjallisuuskritiikissä. Hän kertoo käännöskritiikin olevan tarpeellista. Hän ottaa lingvistik-pragmaattiset tarkastelutavat huomioon arvostellessaan; kielen muotoa tarkasteltaessa on otettava huomioon kielten ja tekstien rakenneominaisuuksia ja variaatio-ominaisuuksia, kun taas käännöksen laatua tarkasteltaessa ovat huomioonotettavina kielioppi, variaatio, semantiikka ja pragmatiikka (mt. 284–298). Mielestäni Ingon arvostelutavat ovat hyödyllisiä erityisesti lähtö- ja kohdetekstien semanttisen ja pragmaattisen suhteen tarkastelussa. Hyödynnän myös hänen arvostelutapojaan tässä japanin kielen käännöksen analyysissäni, muun muassa liitepartikkelien poisjätettyjä funktioita tarkastelevassa ja kääntäjän itsenäisesti luomien käännösten analyysissä.

Sirpa Aulamo (1987: 112–114) on tutkinut japanilaisen kaunokirjallisuuden suomentamista. Hän toteaa japaninkielisen kirjallisuuden suomennoksen vaikeaksi, sillä kielillä on melko suuret rakenteelliset erot. Hän ottaa teoksessaan esimerkeiksi vanhat japanin kielen runot, jotka aiheuttavat suomennettaessa ongelmia niiden vivahteiden ja merkityksen vuoksi. Samat seikat vaikeuttavat mielestäni myös nykyjapanin kaunokirjallisuuden suomentamista. Monet japaninkielisen kaunokirjallisuuden teokset on käännetty suomeksi välikielen, esimerkiksi englannin kielen kautta. Välikielen kautta suomentaminen vaikeuttaa kääntäjän työtä, sillä kääntäjä, joka kääntää alkuperäisestä kielestä kolmanneksi kieleksi, saattaa muuttaa kokonaan alkuperäisen tekstin merkityksen tai hämärtää sitä. Tämä koskee Aulamon mukaan myös kulttuurienvälisiä eroja, joten japaninkielisiä tekstejä suomennettaessa joidenkin käsitteiden erilaiset selitykset ovat välttämättömiä.

Jorma Tommola (2004: 9–20) ja Ulla Palomäki (2004: 21–30) kehottavat kääntäjää tuntemaan sekä äidinkieltä että vieraan kielen ominaispiirteet mahdollisimman hyvin. Palomäki huomauttaa, että epäonnistuneen käännöksen syinä ovat muun muassa puutteellinen vieraan ja äidinkielen taito; puutteellinen taito voi olla vain toisessa, mutta joskus myös molemmissa. Vaikka monet kääntäjät ovat osoittaneet synnynnäistä lahjakkuutta äidinkieltä taidossa, he saavat opiskelemalla kääntämisessä tarvitsemansa äidinkielen taidot, sillä kääntäminen ei ole pelkkää tavallista kielenkäyttöä. Tommolan (2004: 9) mukaan kääntäminen vaatii erityisvalmiutta ja tekniikkaa, jotka ”vaativat kulttuurien, erilaisten elämäntilanteiden kykyä analysoida, arvioida ja kehittää omaa suoritustaan”.

Lähes kaikki tutkimukset, jotka olen lukenut tätä tutkimusta varten, korostavat sitä, että hyvä käännös ei synny sana sanalta kääntämällä. Tutkimustulokset ovat osoitus siitä, miten korkeatasoisesti ammattikäntäjät on koulutettu.

3 SUOMEN KIELEN LIITEPARTIKKELIT

Tässä luvussa käsitellään liitepartikkeleita ISK:n avulla. Tässä tutkimuksessa **isäntäsanalla** tarkoitetaan sanaa, johon liitetään liitepartikkeli, **isäntälausekkeella** taas lauseketta, jonka osassa esiintyy liitepartikkeli (ks. ISK 2004: 154). Niiden perusteella käytän tässä tutkimuksessa termeinäni **isäntälause** ja **isäntälausuma**. Isäntälauseella tarkoitetaan lausetta, johon liitepartikkeli liittyy, kun taas isäntälausumalla lausumaa, jossa esiintyy liitepartikkeli. Kuten edellä jo mainitsin, liitepartikkeli *-kO* jätetään tutkimukseni ulkopuolelle, sillä sitä on kääntäessä helppo tulkita lauseen merkitystä kysyväksi. Käsittelen kuitenkin sen funktioita tässä luvussa, sillä se esiintyy myös liitepartikkeliyhdistelmän osana.

Liitepartikkelit ovat siis *-kin/-kAAn*, *-kO*, *-hAn*, *-pA*, *-s* ja *-kA* (ks. luku 1.1). Niitä käytetään etenkin puhekielessä (esim. ISK: 769, Karlsson 2009: 274–277, Setälä 1961: 133, Setälä – Nieminen – Ojajärvi 1973: 160). Liitepartikkelit voidaan jakaa syntaktin kannalta kahteen ryhmään eli **ensimmäisen jäsenen liitteisiin** ja **vapaasti sijoittuviin liitteisiin**. Vapaasti sijoittuviin liitteisiin kuuluvat liitepartikkelit *-kin/-kAAn*, ensimmäisen jäsenen liitteisiin taas liitepartikkelit *-kO*, *-hAn*, *-pA*, *-s* ja *-kA*, jotka voidaan vielä jakaa ryhmiin niiden tehtävien mukaisesti: kysymysliitteeseen *-kO*, sävypartikkeleihin *-hAn*, *-pA* ja *-s* sekä liitekonjunktioon *-kA*. (ISK 2004: 155.) Ensimmäisen jäsenen liitteiden isäntäsanana tai -lausekkeena voi toimia konjunktio tai muu partikkelit sekä finiittiverbi ja substantiivi- tai adverbialilauseke.

Ominaisuuksiltaan liitepartikkelit muistuttavat taivutuspäätteitä, sillä ne koostuvat yhdestä tavusta tai äänteestä ja mukautuvat isäntäsanana vokaalisointuun. Niitä on sen takia usein käsitelty possessiivisuffiksien kanssa rinnakkain. Niiden erona on siis, että possessiivisuffiksit liittyvät kuitenkin nominatiivissa sanan taivutusvartaloon (vrt. *käte-ni* ~ *käsi-kin*) ja muodostavat keskenään paradigman verbin persoonapäätteiden tapaan, kun taas liitepartikkelit eivät järjesty paradigmaattisesti. Possessiivisuffiksit eivät myöskään liity vapaasti eri sanaluokkien sanoihin kuten liitepartikkelit. (ISK: 155–156.) Isäntäsanat muuttuvat tavallisesti liitteiden vuoksi sävyltään tai painokkuudeltaan, tai suhteutuvat

esiintymisympäristönsä eri tavalla. Liitepartikkeleilla on tehtävänä antaa koko lauseille tai lausumille lisää luonnetta tavallisesti sävynsä, painokkuutensa tai esiintymisympäristöön suhtautumisensa kannalta. Muutama liitepartikkeli, kuten *-han* ja *-pa*, toimii ikään kuin imperatiivimoduksena (Penttilä 1963: 646). Lisäksi isäntäsanojen merkitys, kuten leksikaalistuneiden isäntäsanojen merkitys, voi olla etääntynyt liitteettömien sanojen merkityksestä. (Mt. 119.)

Liitepartikkelit kiinnittyvät usein lausekkeen edussanaan sen sijainnista riippumatta, mutta ne voivat liittyä määriteosaankin (ISK: 159–161). Joskus muut liitepartikkelien esiintymispaikat kuin liitepartikkelin *-kin/-kAAn* rajoittuvat tilanteista riippuen: kun kyseessä on rinnasteiset lausekkeet, liitteiden esiintymispaikat ovat riippuvaisia sekä liitepartikkeleista että sanaluokista. Samoin liitteiden liittymispaikat ovat yhdyssanoissa riippuvaisia siitä, minkälaisiin yhdyssanoihin liitteet kiinnittyvät. Liitteet kiinnittyvät yleensä yhdyssanojen loppuun. Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAn* voivat liittyä kuitenkin joko sanan loppuun tai määriteosaan perään [4] erityisesti genetiivialkuihin yhdysadjektiiveihin *-(i)nen* kiinnittyessään. Muut liitepartikkelit kuin *-kin* ja *-kAAn* esiintyvät genetiivialkuisten *-(i)nen* yhdysadjektiivien määriteosassa lähinnä pronominiin *mikä* liittyneinä [5]. (ISK: 160–161, 412; Hakulinen – Karlsson 1979: 330.)

[4] *toisenlaisiakin ~ toisenkinlaisia | muunmaalaisiakin ~ muunkinmaalaisia*²

[5] *minkähänlainen | minkäslaista | minkäpävärisiä*

Lisäksi Hakulisen ja Karlssonin (1979: 330) mukaan liitepartikkelit voivat esiintyä samassa lauseessa useammin kuin kerran, mutta tällöin kyseessä on oltava eri liitepartikkelit. Yhdessä konstituentissa³ on kuitenkin vain yksi liitepartikkeli, mikäli partikkelit liittyvät eri sanaan, esim. [*Onpa joitakin pariskuntia tavattu Hankoniemen kärjestäkin*] muttei **[tämänhän ehdotuksenkin]* ja **[senkin ehdotuksenpa]* (Hakulisen ja Karlssonin 1979: 330).

² Esimerkkitapauksiin, jotka esiintyvät tästä lähtien teoriaosissa, on viitattu joko esimerkkien edellä tai jäljessä mainituissa teoksissa.

³ Lauseke, johon muodostuvat sanan yksinään tai useammalla sanalla. Lauserakennetta analysoidessa lauseen hierarkkisiin rakenneominaisuuksiin perustuu konstituentisuhde. Lause jakautuu konstituentteihin, jotka taas jakautuvat siihen sisältyviin konstituentteihin jne. (Ks. Hakulinen – Karlsson 1979: 31–32, 67–68; ISK: §439.)

3.1 *-kin/-kAAAn*

Fokuspartikkeleihin⁴ kuuluva *-kin* voidaan liittyä melkein mihin tahansa, muttei koskaan kieltoverbeihin. Liitepartikkeli *-kAAAn* esiintyy yleensä liitepartikkelin *-kin* vastineena kieltolauseissa. Sitä onkin kutsuttu liitepartikkelin *-kin* polaariseksi pariksi (ISK: 1548, Karlsson 2009: 275). Vaikka *-kin/-kAAAn* voivat liittyä mihin tahansa kuten mainitsin, Hakulisen ja Karlssonin (1979: 328–329) mukaan sen kytkevä käyttö jaetaan kahteen ryhmään: liitteenä melkein mihin tahansa lauseenjäseneseen ja verbiin. Erityisesti sen liittyessä verbiin sitä on vaikeata tulkita fokuspartikkeliksi, sillä sen merkityksen tulkinta riippuu lauseiden kontekstista. Pyrin käsittelemään tässä luvussa liitepartikkelien *-kin/-kAAAn* pragmaattista funktiota. Huomioitava on kuitenkin, että lähes kaikkiin funktioihin sisältyy korostus, joten pidän sitä liitepartikkelien *-kin/-kAAAn* pääfunktiona. Liitepartikkelien *-kin/-kAAAn* leksikaalistumat on jätetty tutkimukseni ulkopuolelle, sillä ne ovat merkitykseltään selviä eikä toiseksi kieleksi käännettäessä ole vaikeata havaita niiden merkityksiä.

Ensimmäinen liitekäyttö on inklusiivista, yleensä *-kin/-kAAAn* voidaan korvata karkeasti sanalla ’myös’, kun taas verbiin liittyessä isäntälauseita on usein vaikea tulkita. Hakulinen ja Karlsson toteavat kuitenkin, että liitepartikkelin *-kin/-kAAAn* isäntälauseet ovat merkitykseltään odotuksenmukaisia tai odotuksenvastaisia. Näiden lisäksi he väittivät, että liitepartikkelilla *-kin/-kAAAn* on ns. ’esimerkkifunktio’. (Hakulinen – Karlsson 1979: 329.) Osa heidän käsityksistään pitää mielestäni paikkansa, mutta osa niistä ei.

---

⁴ Fokuspartikkelit ovat partikkeleita, joilla fokusoidaan jotakin lauseen osaa. Fokuspartikkelia käytettäessä tarkastellaan fokusoitavan tarkoitteen tai asiantilan lisäksi myös sen vaihtoehtoja. Fokuspartikkelien vaikutusala on koko lause. Fokuspartikkelit voidaan jakaa kahteen: inklusiivisiin ja eksklusiivisiin. Eksklusiiviset, joihin kuuluu esim. *vain*, sulkevat muut vaihtoehdot pois. Inklusiiviset kuten *-kin* ja *-kAAAn* antavat käsityksen, että fokusoitu ei ole ainoa lajissaan. Niiden implikaatio on siis ’jotain muitakin’. Fokuspartikkeleita kutsutaan myös **asteikkopartikkeleiksi**, sillä partikkeleilla voi asettaa ”vaihtoehdot asteikolle niin, että fokusoitava on asteikon ääripäässä”. (ks. lisää ISK: 803–804.)

3.1.1 'myös'-tyyppinen funktio

Fokuspartikkeli *-kin/-kAAn* toimii pääasiallisesti inklusiivisena, jonka korvauksena on adverbi *myös/myöskään*. Vilkuna nimittää tällaista liitepartikkelin *-kin* käyttöä 'myös'-tyyppiseksi, johon kuuluvat adverbin *myös* ja liitepartikkelin *-kin* lisäksi puhekielen *kanssa* ja eräiden murteiden *ja* (Vilkuna 1984: 395). Käytän tutkimuksessanikin Vilkunan antamaa nimikettä. Esimerkkilauseissa [6a, b] liitepartikkelin *-kin* tehtävä on fokusointi lauseaseman tunnusmerkillisyydestä riippumatta. Tällöin *-kin*, myös polaarisenä parina *-kAAn*, on funktioltaan **vahvistus** tai **korostus** ja esiintyy usein nominien yhteydessä (Karlsson 2009: 275; White 2001: 297–306).

- [6]   a. *Mirtillä**kin*** on väärä jäsenkirja.
           b. En ole käynyt Algeriassa enkä *Tunisiassakaan*.

Liitepartikkelit tuovat esimerkkilauseille konventionaalisen implikaation eli jonkin lisämerkityksen, että väärä jäsenkirja on 'myös joillakuilla muilla' ja en ole käynyt Algeriassa enkä 'myöskään Tunisiassa'. Liitepartikkeleilla viitataan siis pragmaattisiin seikkoihin kuten puhujan ja kuulijan yhteisiin tietoihin. (Hakulinen – Karlsson 1979: 327; Vilkuina 1984: 393–340.)

3.1.2 'jopa' tai 'edes'

Polaarinen pari *-kin/-kAAn* on toisinaan funktioltaan asteikollinen eli skalaarinen, jolloin parin korvikkeina ovat *jopa* ja *edes*. Yleensä myönteisissä lauseissa käytetään sanaa *jopa*, kun taas kielteisissä lauseissa *edes*. Tällöin partikkeli asettaa lausuman ilmaiseman asiantilan asteikolle, joka sisältää joukon sekä hyviä että huonoja vaihtoehtoja. (ISK: 810–811.) Liitepartikkeliparilla *-kin/-kAAn* voidaan korostaa ehtolauseissa myös asteikon alapäätä, joka on merkitykseltään 'edes' [7]. Lause toimii niissä tapauksissa uhkauksena tai varoituksena. Liitepartikkeliparin *-kin/-kAAn* ilmauksilla ei ole kuitenkaan merkityseroa. (Mt. 1554)

- [7] Hän on pannut merkille, että jos poliisi on asemalta *päivänkin* ~ *päivänkään* ~ *edes päivän* pois, veivarit panevat heti piknikin pystyyn.

Rinnasteisissa substantiivilausekkeissa liitepartikkelit *-kin/-kAAn* sijoittuvat jälkimmäiseen rinnastettavaan, jolloin niiden asteikkotulkinta on 'jopa' [8a] tai 'edes' [8b]. (ISK: 154–161.)

- [8] a. kuten lukuisat ilkikuriset ja *aggressiivisetkin* lehtijutut
'ilkikuriset ja jopa aggressiiviset lehtijutut'
b. Tytöllä ei ollut lahjoja eikä *halujakaan*. 'ei lahjoja eikä edes haluja'

Liitepartikkelia *-kin/-kAAn* käytetään myös vaihtoehtokysymyksellä määrää kysyessä [9]. Määrää ilmaistaan tällöin liitepartikkelilla *-kin/-kAAn* ja isäntäsana sijaitsee samalla paikalla kuin väitelauseissa. Tämä lause implikoi siten ajatuksen 'olisiko siellä vielä monta kuulijaa?'. (ISK: 811, 1593–1594.)

- [9] Olisiko siellä *montakin* kuulijaa?

3.1.3 Rinnastus- ja esimerkkifunktio

Hakulinen ja Karlsson (1979: 329) saavat selville sellaisia tapauksia, jolloin liitepartikkelien *-kin/-kAAn* merkitys ei ole 'myös' vaan partikkelit ovat pikemminkin merkkeinä siitä, että kokonaiset lauseet tekevät konkreettisemmiksi edellisissä lauseissa mainittuja väitteitä. Seuraavat lauseet implikoivat, että kuulijan kannalta päätelmät eivät suinkaan aina ole odotettavia, kuten lauseessa [10a], lauseessa [10b] jokin muukin oli likilaskuista kuin kakku, ja liitepartikkelilla tarkoitetaan, että Liisa olisi tehnyt kotitehtäviä tai muitakin palveluksia muulloinkin kuin eilen, kuten lauseessa [10c], eli lauseessa isäntäsana toimii esimerkkien edustajina:

- [10] a. Nuoriso tarvitsee jotakin, mistä innostua. Uusradikalismien silmäänpistävin piirre *onkin* ns. taisteleva innostus.
b. Kutsut menivät täysin mönkään. *Kakkukin* oli likilaskuinen.
c. Liisa on todellinen ystävä hädässä. *Eilenkin* hän teki kaikki kotitehtäväni, vaikka en edes pyytänyt.

Vaikka *-kin* liittyy tiettyyn konstituenttiin (*on, kakku ja eilen*), se ei fokusoi nimenomaisesti sitä konstituenttia. Viitajoki kutsuu tällaista tapausta **esimerkkifunktioksi**, jossa liitepartikkeleilla merkitty konstituentti tai koko lause on esimerkki edellä käsitellystä asiasta. Esimerkkifunktio kuuluu hänen mukaansa **rinnastusfunktioon**, jossa rinnastetaan partikkelilla fokusoitu sana, lauseenosa tai lause johonkin toiseen sanaan, lauseenosaan, lauseeseen tai johonkin tekstiulkoiseen seikkaan. (Viitajoki 1993: 26–31.)

Rinnastusfunktioon sisältyvät muistutus ja rinnastus yhteen tai useampaan samanaikaiseen tapahtumaan (Vilkuna 1984: 401–402; Vilppula 1984: 52–53). Vilppula mainitsee niiden lisäksi siihen kuuluvan myös ns. kasvojensäilyttämiseffektin aiheuttamisen (Vilppula 1984: 52–53).

[11] *Kurkikin* jo lähti.

Isäntälauseena esimerkklauseessa [11] puhuja muistuttaa ensisijaisesti kuulijalle kurjen olevan lähtenyt. Samalla hän osoittaa mielestään lauseen tapahtuman taustana, että puhuja ja kuulija ovat yhtä aikaa lauseen tapahtuman todistajina ja että kurjen lähtö on rinnastus vastaavanlaiseen tapahtumaan, esim. muiden lintujen lähtöön tai johonkin muuhun syksyn merkkiin luonnosta. (Vilppula 1984: 51.)

3.1.4 Odotuksenmukaisuus ja odotuksenvastaisuus

Lauseen verbiin kiinnittyessään koko liitepartikkelien *-kin/-kAAn* isäntälauseen propositio on partikkelien vaikutusalassa. Karlssonin (1982: 275) mukaan partikkeli ”vahvistaa huudahdusten merkitystä tai ilmaisee odotusten täyttymistä, ennakkotietoa, odotusten vastaisuutta tai yllättyneisyyttä”. Liitepartikkelit toimivat tällöin lauseenoperaattoreina ja ilmaisevat lauseen tapahtuman **odotuksenmukaisuutta** [12a] tai **odotuksenvastaisuutta** [12b]. Partikkelien merkitys kytkee lisähuomautuksen kiinteäksi kokonaisuudeksi edellisen lauseen kanssa. Merkitystä tulkitaan siis aina lauseen kontekstista riippuen. (Hakulinen – Karlsson 1979: 328–329, ISK: 806–807.)

- [12] a. Asetuksen antamista odotettiin, ja se *annettiinkin*.
 b. Saattaa käydä niinkin, että kun lasta 10 ehkäisyvuoden jälkeen halutaan, sitä ei heti *kuulukaan*.

Kun lauseen merkitys esiintyy muiden sanojen kanssa mukaan lukien liitepartikkeleilla muodostuvat kiteytymät, sen merkitys muuttuu toisenlaiseksi. Esimerkiksi kun *-kin* on sanan *vaikka* kanssa samassa lauseessa [13a], partikkeli antaa lauseelle jonkin odotuksenvastaisen merkityksen. Jokseenkin samankaltainen merkitys on kiteytymä *niin x kuin V-kin* [13b]. (ISK: 807.)

- [13] a. Voiton otti Helena Johanssonin Ina Scot, joka punnersi ykköseksi, *vaikka juoksikin* johtohevosen rinnalla.
 b. *Niin* vaikea *kuin* tämä asia *onkin*, se on saatava päätöksen tämän päivän aikana.

Liitepartikkeli *-kin/-kAAn* voivat liittyä myös verbiin samalla tavalla kuin nominiin [14a, b], kun isäntäsanat ovat verbien liittomuodossa. Liittomuodon apuverbiin liittyessään liitepartikkeleilla *-kin/-kAAn* on merkityksessään kaksi funktiota: **'myös'** ja **odotuksenmukainen** tai **-vastainen** *-kin/-kAAn*. Implikaationa saattaa olla sekä 'muun lisäksi olen tehnyt' että 'vaikka olet odottanut / vaikka olet odottanut, olen tehnyt'. Esimerkkilause [14a] on modukseltaan konditionaalissa, tällöin lause implikoi sen, että olisin silittänyt paitasi 'kuten odotit'. (Vilkuna 1984: 402.)

- [14] a. Pesin paitasi, ja *olisin silittänytkin* sen.
 b. *Olen* minä sitä *ajatellutkin*.

Liitepartikkeli *-kAAn* esiintyy useimmiten kieltoverbin sisältävissä lauseissa [15], jolloin lause merkitsee uuden tilanteen olevan selvinnyt puhujalle tai hämmästystä siitä, että asia on toisenlainen eli odotuksenvastaisuutta (ISK: 807; White 2001: 297–306):

- [15] Eikö Seppo *tulekaan* mukaan?

Tässä negatiivisessa kysymyslauseessa on implikaationa, että puhuja on yllättynyt, ettei Seppo tule mukaan, vaikka tämä sanoi tulevansa. (White 2001: 297–306.)

Odotuksenmukaisuus ja -vastaisuus esiintyy myös liitepartikkelien *-kin/-kAAn* liittyessä lukusanoihin tai pronomineihin. Puhuja korostaa tehneensä enemmän kuin oli odotettu tai

vaikkei kuulija ole odottanut [16]. Myönteinen vastauslause implikoi, että puhuja ei ostanut vain yhtä kirjaa, kun taas kielteisessä puhuja osti kuitenkin muutaman kirjan mutta vähemmän, kuin oli ajatellut. (White 2001: 297–306.)

- [16] – Ostitko kirjan?
– Ostin *kaksikin* kirjaa. / – En ostanut *montakaan* kirjaa.

Kun verbi on imperatiivimuodossa, liitepartikkeli tuo lausumalle tai lauseille jyrkentävän lisämerkityksen: ilmaus implikoi asiasta puhutun aiemmin tai asian olevan ylipäänsä odotuksenmukainen [17a]. Toisaalta liitepartikkelilla voi ilmaista puhujan äkillistä mielenmuutosta [17b] suhteessa siihen, mitä on aiemmin sovittu. Siinä tapauksessa liitepartikkelin merkitys on lähinnä 'sittenkin'. Tämä koskee myös passiivimuotoista monikon 1. persoona. (ISK: 1582.)

- [17] a. *Ostakin* tarpeeksi iso kinkku.
b. Pojat – *pitäkääkin* vielä pintanne, niin minä hommaan tiedät heti sairaalaan.

Kielteisessä imperatiivissa *-kAAn* kiinnittyy pääverbiin eikä kieltoverbiin [18]. Sen tulkinta on sama kuin vastaavan myönteisen: se voi olla joko jyrkkä määräys tai osoitus puhujan mielen muutoksesta. (ISK: 1582.)

- [18] Älä *tulekaan* vielä viideltä vaan vasta kuudelta.

3.1.5 Samanmielisyyys

Vaikka kielteisissä lauseissa liitepartikkelin *-kin* sijaan käytetäänkin yleensä liitepartikkelia *-kAAn*, voidaan liitepartikkelia *-kin* käyttää kuitenkin kielteisissä kysymyslauseissa, joihin odotetaan myönteistä vastausta (Hakulinen 2000 [1941]: 237), kuten esimerkklauseessa [19a]:

- [19] a. Eikö Swan-37 *maksakin* 400 000mk? (Hakulisen – Karlssonin 1979: 327–330)
b. Eikö Swan-37 *maksakaan* 400 000mk?

Tällöin partikkeli implikoi lauseen merkitsevän, että Swan-37 maksaa 400 000 mk. Puhuja vaatii siis kuulijaltaan **samanmielisyyttä** lauseestaan (White 2001: 297–306). Vertailukelpoisessa lauseessa [19b] liitepartikkelilla *-kAAn* on odotuksenvastainen funktio, jolloin lause implikoi, että Swan-37 ei olisi hinnaltaan 400 000 mk vaikka niin oli ajateltu. Polaarisuuteen perustuvaa täydennysjakaumaa on siis vaikea tulkita mm. kielteiskysyvissä lauseissa. (Hakulinen–Karlsson 1979: 327 – 330, ISK: 807.)

3.1.6 Muistutus

Toisinaan *-kAAn* esiintyy kysymyslauseissa ilman kieltoverbiä [20]:

[20] – Miten se nyt *sanotaankaan* englanniksi?

Esimerkkilauseessa *-kAAn* osoittaa, että puhuja haluaa kysymällä vastaanottajan muistavan asian, jonka puhuja on kuullut aikaisemmin mutta on unohtanut asian. Lause implikoi lauseen jälkeen merkitystä 'muistatko sinä?'. Tämänkaltaisella liitepartikkelin *-kAAn* käytöllä kysyjä voi osoittaa vastaanottajalle myös myönnytystä, että hän on jo saanut sen tiedon, ja kohteliaasti pyyntöä, että hän onnistuu kuulemaan uudestaan sen tiedon ilman vastaanottajan ärsyyntymistä [21]. Lauseen implikaatio saattaisi olla anteeksipyyntö '(Vaikka olen kuullut jo, mutta) voisitko kertoa uudestaan, milloin Jussin juna tulee?'. Ilman liitepartikkelia kysyjän pyyntö kuulostaa vastaanottajasta epäkohteliaalta ja siltä, että kysyjä häiritsee keskustelun etenemistä. (Hietaranta 1980: 252–253.)

- [21] A: Sinun täytyy mennä asemalle Jussia vastaan. Hänen junansa saapuu klo 6.40.
 B: Hyvä on. Onko aamuksi vielä muuta ohjelmaa?
 A: Eipä taida olla. Kunhan nyt menet Jussia vastaan.
 B: Mihin aikaan Jussin juna (taas) *tuleekaan*?
 A: 6.40
 (vrt. B: Mihin aikaan Jussin juna tulee?
 A: No etkö sinä kuuntele? Juurihan minä sen sinulle sanoin: 6.40)

3.1.7 Retorisuus

'myös'-tyyppinen *-kin* esiintyy positiivisena polaarisenä elementtinä erityisesti *eikö*-alkuisessa kysymyksessä [22a]. Tämä tulkitaan yleensä retoriseksi kysymykseksi, sillä kysymykseen vastaukseksi odotetaan myönteistä, neutraalia vastausta tai ei odoteta vastausta ollenkaan. Myönteisessä vahvistuskysymyksessä [22b] liitepartikkelilla *-kin* vahvistetaan positiivista väitettä, vaikka kysymys onkin muodoltaan kielteinen. (ISK: 1556.)

- [22] a. Eikö vanhuuden viisaudessa *olekin* jotain suurta ja hienoa?
b. Hän on suloinen lapsi, eikö *olekin*.

3.2 *-kO*

Kysymysliitepartikkeli *-kO* voi esiintyä suorissa kysymyslauseissa, joissa kysytään ilman kysymyssanaa ja joihin vastataan joko *kyllä*, *ei* tai kysymyksen osan toistolla. Toisto tulkitaan tässä tapauksessa fokusoiduksi vastaukseksi. Sen käyttö on ennakko-oletuksena ja lausumanloppuista, mutta isäntälauseke voi sijoittua vapaasti, mikäli halutaan fokusoida jotakin lauseenjäsentä. Fokusoituja lausekekysymyksiä käytetään erityisesti puhutussa kielessä, jolloin kohteena oleva lause tai lausuma kokonaisuudessaan kuuluu sen vaikutusalaan. Fokusoimattomilla lausekekysymyksillä osoitetaan kysyjälle ymmärrystä. Molemmat kysymyslauseet toimivat **arvauksena** tai **päätelmänä**. Tässä funktiossa fokusoidun ja fokusoimattoman lausekekysymyksen erona on lauseen sisällön paikkansapitävyys, sillä nämä lauseet erotetaan ylipäänsä prosodialtaan. (ISK: 1598–1600.) Rinnasteisissa substantiivilausekkeissa oleva liite sijoittuu tavallisimmin ensimmäiseen lausekkeeseen mutta voi sijoittua joskus viimeiseen, kun lausekkeessa on useamman kuin kahden rinnastettavan luettelo (Mt. 160). Finiittiverbeissä ja disjunktivisissa vaihtoehtokysymyksissä liite voidaan toistaa jokaisessa rinnastettavassa verbissä ja käyttää rinnastuskonjunktia *vai*. (Mt. 161, 297–306; Karlsson 1982: 105–106.)

Liitepartikkelin *-kO* vaikutusala on usein tekstissä eteenpäin; sillä tuodaan kysymiseen illokutiivista sävyä, eli puhuja haluaa tiettyä tietoa kuulijalta. Esimerkkivuoropuhelussa [23a] kuulijalla pitää olla vastaus tai ainakin jonkinlainen kielellinen reaktio, kun taas lauseessa [23b] liitepartikkelilla *-kO* on **modaalinen** ja **emotiivinen** tehtävä. (Hakulinen – Karlsson 1979: 327–328.)

- [23] a. – *Ampuiko* se tosissaan?
           – Ampui.
       b. *Onko* Egbert Peltosella oikea jäsenkirja?

Etulaajennukseen lausekkeeseen kiinnittyessä kysymysliite *-kO* liittyy suoraan kysymyssanaan [24a] taikka muunlaiseen etulaajennukseen, jolloin tehtävänä on **kontrastointi** ja **vertaus** [24b]. Rinnasteisissa substantiivilausekkeissa liitteet sijoitetaan yleensä viimeiseen rinnastettavaan, mutta kysymysliite *-kO* on mahdollista sijoittaa myös ensimmäiseenkin [24c]. (ISK: 160.)

- [24] a. Kun asiakkaalta ennen kysyttiin [*montako* tonnia]_{NP}.
       b. [*Luonnonsuojelullisistako* syistä]_{NP}?
       c. *Kampanjointiako* vai vakaumuksellisuutta?

Yleensä lauseen merkitys riippuu liitepartikkelien sijainnista, mutta lauseissa, joissa esiintyy liitepartikkeli *-kO* ei liitepartikkelin paikka välttämättä aiheuta merkityseroa (ISK: 160).

3.3 *-hAn*

Sävypartikkelit⁵ voidaan jakaa kahteen ryhmään: itsenäisiin ja kliittisiin sävypartikkeleihin. Kliittisiin sävypartikkeleihin⁶ kuuluva liitepartikkeli *-hAn* liittyy yleensä päälauseeseen, harvemmin sivulauseeseen. Liitepartikkelia *-hAn* on sanottu yhdeksi yleisistä liitetyypeistä, ja se liittyy sekä sävypartikkeleihin että kysymyssanaan tai kysymyslausekkeeseen. Lisäksi

⁵ Sävypartikkelit antavat lausumille paitsi lisämerkityksen myös propositionaalisen merkityksen. Ne toimivat samalla tavoin kuin sanajärjestys tai prosodiset keinot. Niiden esiintymispaikat ovat lauseen tai lausuman sisällä sekä joskus sanojen lopussa, kuten liitepartikkelit esiintyvät tavallisesti. (ISK: 791.)

⁶ Liitteellisiin sävypartikkeleihin, jotka liittyvät aina jonkin sanan loppuun eivätkä esiinny itsenäisinä (ISK: 796–803).

se on yksi ensimmäisen jäsenen liitteistä, eli toisin sanoen se liittyy usein ensimmäisen konstituentin loppuun, joskus myös määritteisiin, muttei adjektiiviin määritteeseen. *-hAn* esiintyy kuitenkin myös poikkeavana tapauksena: mikäli lauseen postpositiolausekkeella on erityistä painotusta, partikkeli liitetään postpositioon eikä pääsanaan. Murteellisesti esiintyy puhekielessä *-hAA* ja *-hA*, mutta lounaismurteessa partikkelia *-hAn* ei ole esiintynyt alun perinkään. (Ks. tarkemmin NS s.v. *han*; Penttilä 1963: 120; Hakulinen – Karlsson 1979: 327–330; Karlsson 1982: 276.)

Liitepartikkelin *-hAn* perustehtävä on yleensä konventionaalinen implikaatio, jossa lauseen ilmaisema asiointi on puhujille yhteistä, tavalla tai toisella tuttua tietoa siitä riippuen, mitä puhefunktiota ne edustavat (ISK: 797). Lisäksi *-hAn* on J. Laihon sanoin ”pragmaattinen elementti, joka suosii epämuodollista ja dialogimaista tekstilajia, ja että sillä viitataan tekstuaalisesti usein aiemmin puhuttuun muistutettaessa, annettaessa perustelua tai selitystä aiemmalle väitteelle. Se liittyy sosiaalisiin käyttörajoituksiin direktiivien kohdalla, esim. käsky, pyyntö tai ehdotus ja jopa kieltävä, toimittama puheakti” (J. Laiho 2005: 16; ks. myös Karlsson 1982: 310–311; Yule 1996: 54). Tämä antaa lauseille lisämerkityksiä.

3.3.1 Muistutus, myönnytys ja selitys

Liitepartikkelin *-hAn* esiintyessä sen tehtävä väitelauseissa on **muistutus** [25a], **myönnytys** [25b] ja **selitys** tai **perustelu** [25c]:

- [25] a. Samalla tasolla kaupunkilaiset eivät ymmärrä minkälaiset asumisvaikeudet meillä on. *Meillähän* ei ole tänne edes rautatietä.
 b. *Enhän* minä pane vastaan, jos te hevosen viette.
 c. Tämä käsitys pohjautuu kielen kritiikkiin. *Kielenhän* epäillään aina kavaltavan ajatuksen.

Näillä lisämerkityksillä puhuja osoittaa, että lauseen ilmaisema propositio on tavalla tai toisella tuttu. (Hakulinen – Karlsson 1979: 328; ISK: 797; Karlsson 1982: 276.) Lisäksi lauseen [25c] voi korvata konjunktiolla *sillä*. *-hAn* esiintyy usein verbialkuisissa lauseissa kuten esimerkkilauseessa [25b], mutta isäntälauseiden tulkinta on monenlaista: Verbialkuinen liitepartikkelin *-hAn* sisältävä väitelause voidaan tulkita paitsi

perustelevalaksi, myös myönnyttäväksi. Tulkintaa tukee liitepartikkeli *-kin* [26]. (ISK: 797.)

- [26] Uudistukset tulevat tänne hitaasti, mutta *ovathan* (~ ovat) *olosuhteetkin* poikkeukselliset.

3.3.2 Kehotus ja pyyntö

ISK:n (798, 1566) mukaan määrätilanteissa verbialkuisissa lausumissa *-hAn* merkitsee lausuman **kehotukseksi** tai **pyynnöksi** [27a]. Passiivimuotoisiin isäntälausekkeisiin liittyessään *-hAn* on puolestaan funktioltaan pyyntö tai ehdotus [27b₁]. Tähän lausumaan verrattuna liitepartikkeliton lausuma saa imperatiivin tulkinnan [27b₂].

- [27] a. *Otathan* mukaan ystäväsikin.
       b₁ *Lähdetäänhän* kotiin.
       b₂ Lähdetään kotiin.

On kuitenkin huomioitava, että esimerkklauseella [27a] on tietyissä konteksteissa esiintyvä poikkeuksellinen funktio, sillä yleensä *-hAn* esiintyy imperatiivimuotoisissa direktiiveissä ja ”liittyy vain 2. persoonan kohdistuviin direktiiveihin” (ISK: 1580–1581; J. Laiho 2005: 19).

Puhuja osoittaa liitepartikkelia *-hAn* käyttämällä kehotusta kuten lauseessa [28a] (White 2001: 300). Puhelinkeskustelujen avausrutiinissa [28b] käytetään liitepartikkelia *-hAn* pyydettäessä tavoiteltua henkilöä puhelimeen (ISK: 799).

- [28] a. *Menehän* jo kotiin.
       b. *Onkohan* siellä muurari Kumpumäki tavattavissa, – –

3.3.3 Epäily ja vaihtoehtoisuus

Interrogatiivisiin isäntälauseisiin *-hAn* tuo implikaation, että asia on puhujalle ja kuulijalle yhteinen, tunnettu tai itsestään selvä tosiasia. Tällöin tulkinta on kontekstista riippuvainen. *-hAn* on yleinen mm. **epäroivissä tiedusteluissa**, jolloin lausuman implikaationa on 'minun kuuluisi tietää tämä' kuten esimerkissä [29]. (ISK: 798–799.)

- [29] – *Kukah**han*** oli ministerinä siihen aikaan?
– Holkeri ja Sorsa olivat siinä vahvan markan hallituksessa.

Konditionaalimuotoisen kysymyksen yhteydessä [30] *-hAn* vahvistaa taas lausumasta nousevaa **epätodennäköisyyden** tulkintaa (ISK: 798–799):

- [30] *Olisik**ohan*** edes Nokian tiedotusjohtaja pystynyt parempaan?

3.3.4 Saman- ja erimielisyys

Liitepartikkelilla *-hAn* puhuja voi hakea kuulijalta vahvistusta mielipiteelleen [31]:

- [31] *Tänään**hän*** on maanantai [eikö olekin]?

Vaikka lause ei ole varsinaisesti kysymysmuodossa, lauseeseen sisältyy tässä tapauksessa kysymys. Tietyissä konteksteissa partikkelin *-hAn* sisältävää verbialkuinen lausuma [32a, b] käsitetään **tarkistuskysymykseksi** (ISK: 777). Kysyjällä on ennakkoon tietoa puheenalaisesta asiasta, ja kysymys hakee kuulijalta **samanmielisyyttä**.

- [32] a. *On**han*** teillä nyt rahat ja liput?
b. *On**han*** täällä tänään luento?

Toisaalta äänensävyistä, ilmeistä ja tilanteesta riippuen puhuja voi ilmaista puhujan **erimielisyyttäkin** [33]:

- [33] – Pekka siivosi olohuoneen.
 – *Eihän* siivonnut! Minähän sen siivosin!

Esimerkissä [33] puhuja väittää vastaan vihaisesti. Olettaisin, että tätä erimielisyyttä ilmaistaan esimerkkilausumassa ensin kieltoverbillä ja liitepartikkelilla *-hAn* vahvistetaan sitten erimielisyyttä. Voidaan huomata, että lause on verbialkuinen ja partikkeli on tällöin liitettyä verbiin. (White 2001: 297–306.)

3.3.5 Muita funktioita

Yllä mainittujen funktioiden lisäksi liitepartikkelilla *-hAn* voidaan ilmaista myös **puhujan ajatuksen tai idean saamista** [34a] ja **äkillistä oivallusta** tai **hämmästyä** [34b]:

- [34] a. No mutta, *Eerohan* voi tulla mukaan [vai mitä].
 b. Hyvänen aika, *täällähän* on valoisaa!

Puhuja osoittaa liitepartikkelin avulla lauseessa [34a] ehdotusta, joka tuli hänen mieleensä ja sitä vastoin huudahduslauseessa [34b] yllätyneisyyttä tai hämmästyä (White 2001: 297–306).

ISK (2004: 799) esittää kysymyksessä olevan liitepartikkelin *-hAn* funktiosta näin, että ”tietyissä konteksteissa *-hAn* tekee kysymyksestä retorisen tai muuten sellaisen, johon puhekumppanin ei edellytetä vastaavan” [35]:

- [35] S: Kuule tota liikeniskö teiltä yhtä mankkaa vähäks aikaa ja sitte löytyykö teiltä sitä farmaseuttien keskustelua.
 V: Öö *missähän* se vois olla ku mäen oo sitä ikinä kuunnellu.

Yllä olevista esimerkeistä on huomattavissa, että melkein kaikissa tapauksissa liitepartikkeli *-hAn* esiintyy lauseen ensimmäisissä sanoissa. Esimerkit osoittavat myös, että se voidaan liittää erilaisiin lausekkeisiin ja että *-hAn* esiintyy useimmiten verbialkuisissa lauseissa. Puhuja voi siis asettaa melkein mihin tahansa liitepartikkelin *-hAn* esiintymisestään riippumatta, mikäli hän haluaa korostaa jotain tiettyä asiaa. Sillä tavalla hän vetoaa kuulijan kanssa jakamaansa tietovarastoon.

3.4 -*pA*

-*pA* kuuluu kliittisiin sävyartikkeleihin, jotka tuovat lauseen oheen jonkin sävyn tai korostavat sen propositionaalista merkitystä. Hakulisen (2001 [1941]: 239) mukaan -*pA* liittyy lauseiden painollisiin sanoihin. Se toimii samankaltaisesti kuin sanajärjestys tai prosodiset keinot. (ISK: 791, 799–800; Hakulinen – Karlsson 1979: 330.)

Liitepartikkelin -*pA* sisältävissä proadverbialkuisissa finiittiverbittömissä lauseissa tai lausumissa *siinäpä* (+*olla*) + *x* partikkeli merkitsee emfaattista ilmausta [36]. Liitepartikkelilla -*pA* tuodaan tilanteisiin sellaista sävyä, jolla vahvistetaan **kontrastiivista** tai **odotuksenvastaista** merkitystä. Tällaista merkitystä osoitetaan myös liitepartikkelilla -*hAn* ja kieltoverbin kanssa liitepartikkelilla -*kA* [37]. (ISK: 799):

- [36] Kuka saa määrätä ihmisen liikkumaan? Kas *siinäpä* kysymys.
 [37] Minä menen ensin. *Minäpä(s)* ~ *Minähän* ~ *Eipäs* ~ *Eikä* kun minä!

Verbialkuisessa lauseessa verbiin liittyvällä partikkelilla on **selittävä** tai **perusteleva** merkitys (Hakulinen – Karlsson 1979: 330). Konsessiivisissa ⁷ yhdyslauseissa [38] partikkelilla -*pA* ilmaistaan **samantekevyyttä**. Liitepartikkelin tuoma sävy muistuttaa partikkelin *sitten* sisältäviä lauseita, tai pelkkä verbalikuisuuskin viittaa samaan funktioon. (ISK: 799.)

- [38] Hän katsoi Karimaata ja sai viestin, että asiallisuutta kaivattaisiin, *aikoipa* Hanhivaara sanoa mitä tahansa. ~ *aikoi* hän (*sitten*) sanoa mitä tahansa.

Liitepartikkelin -*pA* isäntäsanana tai -lausuman tulkinta verbalikuisissa lauseissa on kuitenkin verbin persoonasta ja moduksesta riippuvainen. Väitelauseissa indikatiivimuotoisiin verbeihin liittyessään -*pA* antaa lausumalle **päivittelyn** tai **emfaattisen merkityksen** [39a], kun taas konditionaaliin muotoihin liittyessään se ilmaisee **toivomusta** [39b]. Kun lauseessa tai lausumassa esiintyy yksikön ensimmäisen persoonan preesensmuoto isäntäsanana, partikkelin tehtävä on selostaa suunnitelmaa, perustella mielipidettä tai osoittaa puhujan tekemät päätökset [39c]. (ISK: 800.)

⁷ Samantekevyyttä ilmaisevilla konsessiivisilla lauseilla ilmaistaan suoraan tai epäsuorasti, että on yhdentekevää mitä tapahtuu, puheena oleva asiantila pätee tai toteutuu kuitenkin. Lauseet ovat rakenteeltaan verbalikuisia, ja verbeihin liittyy usein liitepartikkeli -*pA*. (ISK: 1089–1090.)

- [39] a. *Onpa* täällä kuuma! | *Oletpa* sinä kasvanut.
 b. *Osaisinpa* kirjoittaa kuin Olavi Virta laulaa.
 c. *Taidanpa* hakea laatikon esille joululukemiseksi.

Imperatiivimuotoisiin verbeihin liittyessään partikkelilla *-pA* annetaan lausumalle **ehdottava sävy** [40a], joka jättää tavallaan valinnan varaa kuulijalle. Toinen ehdotuksen muodostustapa on partikkeli *jos(pa)* [40b]. Liitepartikkeli esiintyy tällöin lauseen tai lausuman alussa, ja isäntälause on vähemmän vetoava tai vaihtoehtoa torjuva kuin verbialkuinen (ISK: 1570).

- [40] a. *Kokeilkaapa* vaikka näitä! | *Kuulkaapa* tätä.
 b. Joko vatsalaukkusi on tyhjä? *Jospa* menisimme yhdessä raapimaan Laurin ovea?

Liitepartikkeli *-pA* voi usein esiintyä myös toisen liitepartikkelin *-s* yhteydessä (ks. tarkemmin partikkeliyhdistelmistä *-pAs* luku 2.7.4). (ISK: 799–801.)

3.5 *-s*

Sävypartikkeli *-s* on distribuutioltaan rajallinen. Hakulisen (2000 [1941]: 235) mukaan *-s* on myöhäsyntyinen partikkeli. Se liittyy usein puhekielessä interrogatiivipronominiin *kuka*, *mikä*, *kuinka*, tavallisiin kysymyssanoihin *oletko*, *tehdäänkö*, verbin imperatiivimuotoihin *anna*, *sano*, *kuulkaa*; *älä*, *älkää* sekä liitepartikkeleihin *-pA* ja *-kO*. Sen tehtävä on antaa ilmaisulle ja lausumalle ylipäänsä tuttavallinen sävy (NS s.v. *-s*; ISK: 155, 801.):

- [41] a. *Mitäs* kuuluu?
 b. *Millos* se nyt oli. | *Mites* se menikään.

Rutiinikysymykseen [41a] liittyvä liitepartikkeli *-s* on oletus siitä, etteivät vastauksen uutiset ole merkittäviä. Retorisissa kysymyksissä ja muistelukysymyksissä [41b] esiintyvä *-s* tuo lisämerkityksen 'oikein' tai 'oikeastaan', jolla tehdään lauseista vetoamuksen selvemmin todellisiin tai oletettuun yhteiseen tietoon (ISK: 802).

Liitepartikkelin -s muita funktioita ovat **arviointi** [42a] ja **kuulustelu** [42b]. Kysymys [42a] implikoi tällöin merkitystä 'ei kuuluisi tehdä'. ISK (802) kertoo, että esimerkkilauseen [42b] kaltainen voidaan implikoida joskus, että kysyjä tietää tai hänen oletetaan tietävän vastauksen, kun kyseenalainen lausuma on funktioltaan tiedustelu. Mielestäni se implikoi pikemminkin 'joskus on katsottu, mutta nyt pitäisi tehdä'. Huomioitakoon kuitenkin, että esimerkkilauseen [42b] tulkinta riippunee äänensävyistä.

- [42] a. No niin – *kukas* teistä on laittanut lehtiroskikseen mustan jättesäkin?
b. *Koskas* teistä on viimeksi katottukaa sokeria ja tällöisiä asioita.

Direktiivisessä lausumassa -s voi liittyä verbin toisen persoonan imperatiivimuotoon [43a], kun taas puhutussa direktiivisessä lausumassa monikon ensimmäiseen persoonaan viittaavaan passiivimuotoon [43b].

- [43] a. *Odota*s nyt vähän ~ kun katson. | *Kuulkaas* nyt.
b. Lääkäri: – *mulla olik*i täällä *aikase*mmi *↑paperit* ni *katota*as *sitte*, (1.0) – –

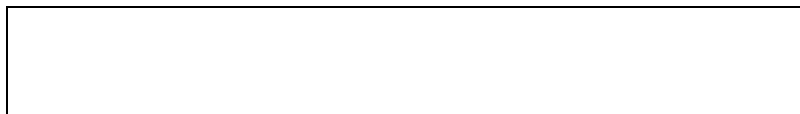
Tällaisessa käytössä lausumalla ehdotetaan välittömästi noudatettavaa toimintaa ja partikkelilla tuodaan siihen vetoava sävy. Puhekieliset esiintymismuodot *tehdä*s, *lähdetä*s ja *mennä*s ovat taas supistuneita muotoja *tehdäänpäs*, *lähdetäänpäs* ja *mennäänpäs*. -pAs-yhtymää selvitetään luvussa 2.8. (NS s.v. -s; ISK: 803; White 2001: 306.)

3.6 -kA

Liitekonjunktio -kA on käyttöalaltaan harvinainen ja rajallinen partikkeli. Se on ISK:n (785) mukaan **liitekonjunktio**, joka on tiettyihin isäntäsanoihin eli kieltoverbiin liittyvä ”sidonnainen morfeemi”. Sen muodostustapa (ks. asetelma 2) on Whiten (2001: 304) kieliopissa esitetty seuraavasti:

Asetelma 2. Liitepartikkelin -kA muodostustavat (vrt. myös White 2001: 304).

ja en = <i>enkä</i>	ja emme = <i>emmekä</i>
ja et = <i>etkä</i>	ja ette = <i>ettekä</i>

Tällöin liitepartikkeli on luetteloinnin tai kopulatiivisen konjunktion tehtävässä [44a, b] (Hakulinen 2000[1941]: 237). *-ka* toimii myös kieltoverbeihin yhdistyneenä **korostajana** [44c] (Karlsson 1982: 276).

- [44] a. Olet muukalainen *eikä* sinulla ole rahaakaan.
 b. Ei suuri *eikä* pieni. | Älä katsele *äläkä* koske!
 c. Et käynyt kotona *etkä* edes kirjoittanut. (White 2001: 304)

-ka toimii myös lauseen merkitystä tehostavana ja väitettä jyrkentävänä, esim. vastaväitteessä [45] tai painokkaassa kiellossa (White 2001: 304):

- [45] – Ole jo hiljaa! – *Enkä* ole!

White (2001: 304) esittelee *-ka*:n käyttöä mm. tuttavallisessa puheessa ja puhekielessä, jossa *-ka* esiintyy interrogatiivipronominien *mihin*, *minne*, *mille* ja *kehen*, *keneen*, *kenelle* sekä kysymyssanan *milloin* kanssa [46]:

- [46] *Mihinkä* / *minnekä* te menette?
Milloinka te tulette takaisin?

-ka esiintyy täten pronominien täytetävänä eli lausumapartikkelina. Myös liiteyhtymä *-kas* voi toimia kysymyssanojen osana. Liiteyhtymää tarkastellaan tarkemmin luvussa 2.8. (Ks. NS s.v. *-ka* 2.; Airila 1953: 73; Setälä 1898: 109–113.)

3.7 Partikkeliyhtymät

Liitepartikkeleita on joskus useampien partikkelien yhdistelminä. Niistä tavallisimmat ovat *-kOhAn*, *-kOs*, *-pAhAn* ja *-pAs* sekä osittain marginaaliset *-kinkO(s)*, *-kinkOhAn* ja *-kinhAn*, jotka saattavat esiintyä samassa sanassa tietyin ehdoin (Hakulinen – Karlsson 1979: 330).

Jälkimmäiset, ”osittain marginaaliset” partikkelien yhdistelmät jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä niitä ei esiinny aineistossa lainkaan.

Liitepartikkeleista ensimmäisen jäsenen liitteistä *-kO*, *-pA* ja *-kA*, kuuluvat samaan morfotaktiseen asemaan eivätkä voi yleensä esiintyä samassa sanassa. Sama rajoitus koskee niiden jälkeen sijoittuvia liitepartikkeleja *-hAn*, *-s*, *-kin* ja *-kAAn*. (ISK: 158.) ISK:ssa (158) on esitetty ensimmäisen jäsenen liitteiden järjestys (asetelma 3).

Asetelma 3. Ensimmäisen jäsenen liitteiden järjestys (ISK: 158).

			<i>-kO</i>		
					<i>-hAn</i>
isäntäsana	+	<i>-pA</i>	+		<i>-s</i>
		<i>-kA</i>			

Tässä tutkimuksessa nimitän liitepartikkelien yhdistelmiä partikkeliyhtymiksi, sillä sitä termiä käytetään ISK:ssa, joka on keskeinen lähteeni.

3.7.1 *-kOhAn*

-hAn esiintyy muiden liitepartikkeleiden kanssa partikkeliyhtymänä. Silloin esiintymistapa on kuitenkin rajallinen: *-hAn* liittyy vain liitepartikkeleihin *-kA*, *-kO* ja *-pA*, jotka liittyvät isäntäsanojen perään. Liitepartikkelien järjestyksen kannalta on muistettava, että *-hAn* liittyy aina sanojen loppuun. (ISK: 797–799.)

Verbeihin liittyessään liitepartikkeli *-hAn*, joka on kysymyslausekkeessa, heijastaa puhujan **epävarmuutta** [47a] ja **ihmetystä**, jonka ilmaisu on nähtävissä kohteliaissa fraasikysymyksissä [47b₁] ja aivan tavallisissa kohteliaissa kysymyksissä [47b₂]. Epävarmuutta ilmaiseva partikkeliyhtymä esiintyy myös epäilyä implikoivissa lauseissa [47c] (Karlsson 1982: 106; White 2001: 297–306.):

- [47] a. *Haluaisikohan* Eero tulla mukaan [mitä mieltä olet]?
 b₁ – Mikähän lintu tuo on? – *Onkohan* se varpunen?

- b₂ *Saisinkohan* kylmän oluen?
 c. *Olisikohan* totta?

Kun kielteinen kysymyslause ilmaisee **arvelua**, käytetään partikkeliyhtymää *-kOhAn* [48a] (ISK: 1603). Passiivimuotoisissa kielteisissä kysymyslauseissa [48b] *-hAn* merkitsee asiaintilan tuttuutta. Isäntälauseet tai -lausumat tulkitaan niissä **ehdotuksiksi** tai **kehotuksiksi** (mt. 1572).

- [48] a. *Eivätköhän* loputkin yhtiöt ennemmin tai myöhemmin korota omavastuuosuuksia.
 b. *Eiköhän* oteta vielä toiset.

Kieltoverbiin liitettyinä voi esiintyä samalla funktiolla esim. *eipähän* ja murteellisesti *eikähän*. Jälkimmäinen *eikähän*-muotoinen vaihtelee *eiköhän*-muotoisen kanssa. Lisäksi liitepartikkeliyhdistelmä *-kOhAn* voi toimia samassa funktiossa kuin liitepartikkeli *-hAn* esiintyy yksinään. (ISK: 1591.)

3.7.2 *-kOs*

Partikkeliyhtymää *-kOs* voidaan korvata joissakin tapauksissa partikkeliyhtymällä *-kOhAn* (ISK: 801).

Vaihtoehtokysymyksissä [49a] partikkeliyhtymällä *-kOs* saadaan **todellista tai oletettua yhteistä tietoa selvemmin** kuin partikkelittomilla kysymyksillä. Partikkeliyhtymän liittyessä mentaalisiin tai havaintoverbeihin (*tietää*, *kuulla*, *nähdä*) sillä tarkastellaan oletettua tietoa verbien jälkeen tulevista täydennyksenä olevista lauseista [49b]. (ISK: 801.)

- [49] a. *Luvattiinkos* me viedä tuo laituri takaisin? Venla kysyi.
 b. *Oletkos* huomannut, että täkäläisillä on luontainen kauneudentaju?

Fokusoivat kysymykset, joiden fokuksena on jokin nominaalinen lauseke [50a], ovat kiteytyneet rakenteeksi, joka ei ilmaise niinkään kysymystä kuin emfaattisen väitteen. Sen implikaatio on usein kielteinen, ja sen tulkinta on mahdollinen myös verbikysymyksissä [50b]. (ISK: 802.)

- [50] a. Syntistä menoa, mutta *väliäkos* sillä, kun mukana olivat kaikki, —. [ei ole väliä]
 b. Mutta mikä päättäväisyys! Nilkat jäätä viistäen ja jatkuvasti nurin – vaan *antoikos* hän periksi – ei puhettakaan, ei sinne päinkään!

Toisen persoonan preesensmuotoihin liittyessään [51a, b] isäntälauseet tai -lausumat saavat direktiivin tulkinnan (ISK: 803):

- [51] a. *Menetkos* siitä katti hyväkäs!
 b. *Perutkos* puheesi ja äkkiä!

-*kOs* esiintyy toisinaan myös kielteisissä tiedustelukysymyksissä [52]. Tällöin lauseessa olevaa sävyä ei tulkita negatiiviksi, vaan siinä on implikaationa oletus, että kysyjä tietää vastauksen. (ISK: 802.)

- [52] *Eikös* kertolasku tehdä ennen vähennyslaskua eikö nii.

3.7.3 -*pAhAn*

Liitepartikkelin -*pA* yhteydessä esiintyvä -*hAn*, kuten lauseessa [53], osoittaa täysin ilman emfaasia lauseen olevan **selitettävissä** ja **perusteltavissa**. Tämä funktio esiintyy myös, kun liitepartikkeli -*hAn* esiintyy yksinäänkin. (Hakulinen – Karlsson 1979: 330):

- [53] Ei se mies ollut mikään pelkuri, *olipahan* ~ *olihan* tavallinen kulkuri.

3.7.4 -*pAs*

Partikkeliyhtymä -*pAs* on käytöltään samanlainen kuin liitepartikkeli -*pA* (ks. luku 3.4 -*pA*). Partikkeliyhtymä -*pAs* tuo siis tilanteisiin sellaista sävyä, jolla vahvistetaan kontrastiivista tai odotuksenvastaista merkitystä (ks. tarkemmin luku 2.4).

Partikkeliyhtymän *-pas* isäntäsanana tai -lausuman tulkinta verbialkuisissa lauseissa on kuitenkin verbien persoonasta ja moduksesta riippuvainen. Väitelauseissa indikatiivimuotoisiin verbeihin liittyessään *-pas* antaa lausumalle **päivittelyn** merkitystä tai **emfaattista merkitystä** [54].

[54] *Sattuipas* mukavasti! | *Saapas* nähdä miten käy?

Epäsymmetrisissä vuorovaikutustilanteissa partikkeliyhtymän *-pas* esiintymistilanne riippuu sosiaalisesta tilanteesta: ikä-, ammatti- tms. hierarkiassa ylempänä oleva käyttää partikkelia **kehotuksensa** merkitsemiseen [55]:

[55] *Syöpäs* nyt niin päästään lähtemään.

Imperatiivilauseissa käytetään usein partikkeliyhtymää *-pas*. Partikkeliyhtymä esiintyy myös passiivimuotoisissa direktiiveissä, joissa esiintyy usein myös itsenäinen partikkeli *nyt*. Isäntälauseet tai -lausumat kuulostavat verbistä riippuen vähemmän ehdottomilta kuin partikkeliton imperatiivi [56a]. Konventionaaliseksi huomautuksen aluksi on kiteytynyt muoto *kuulkaapas (nyt)* [56b]. (ISK: 803, 1672–1673.)

[56] a. —, *otapas* nyt ihan iisisti vaan!

b. Mutta *kuulkaapas* herra Ketola, minun vakuutusasiani on kunnossa.

[57] *Menepäs* vähän sivummalle!

Lausuman [57] olen löytänyt Karlssonin (1982: 277) kirjasta. Hän kertoo kirjassaan partikkeliyhtymän funktiota tulkittavan tuttavalliseksi vahvistetuksi käskyksi.

3.8 Leksikaalistumat

Tässä luvussa käsitellään lyhyesti adverbejä, sillä jotkut niistä esiintyvät liitepartikkelillisten leksikaalistumien yhteydessä. Koska adverbialit ja isäntäsanat eli liitepartikkelilliset sanat ovat jokseenkin epämääräisiä, adverbejä tarkastelemalla selvitan, mitkä liitepartikkelit ovat kiteytyneitä käytössään.

Adverbit ovat vajaaparadigmaisia ja taipumattomia sanoja, jotka muodostavat lauseessa adverbialilausekkeen. Ne voidaan jakaa merkitykseltään paikan ja tilan adverbeihin, ajan, tavan ja määrän adverbeihin sekä kommenttiadverbeihin. Paikan ja tilan adverbeiksi lasketaan esim. *edessä*, *-itellen*-loppuiset adverbit, kun taas ajan, tavan ja määrän adverbeiksi *myöhään*, paikallissijaiset kuten *hymyllään* ja *liikaa*. Kommenttiadverbeihin kuuluvat asenneadverbit ja modaaliset adverbit. Näissä adverbeissa esiintyy toisinaan adverbejä ja partikkeleita, joihin liittyy liitepartikkeleita. (ISK: 638–657.)

Ero adverbien ja partikkelien välillä on usein epäselvä, sillä adverbeissa on joukko sanoja, joita käytetään sekä adverbeina että partikkeleina. Erona niissä on, että adverbit voivat käyttäytyä määritteettöminä ja määritteellisinä sekä muodostavat itse lausekkeet, kun taas partikkelit ovat täysin määritteettömiä eivätkä muodosta lausekkeita. Lisäksi adverbeilla on komparaatiomuodot, kuten *runsaasti* ~ *runsaammin* ja *usein* ~ *useammin*, kun taas partikkeleilla ei. (ISK: 665–666.)

Kuten edellä on mainittu, joskus esiintyvät adverbit ja partikkelit isäntäsanoina. Sellaisia ovat ISK:n (638–657) mukaan seuraavanlaiset sanat: kvanttoriadverbeina kieltohakuiset määrän partikkelit *ensinkään*, *lainkaan* ja *ollenkaan* sekä kommenttiadverbeihin kuuluvat modaaliset adverbit tai partikkelit *arvatenkin*, *tietenkin* ja *varmaan(kin)*.

Liitepartikkelillisilla leksikaalistumilla tarkoitetaan ”sanoja, joissa liitepartikkeli on pakollinen osa tai jotka ovat liitteellisenä vakiintuneet merkitykseen, joka on toinen kuin vastaavalla liitteettömällä sanalla” (ISK 2004: 161). Edellä mainittua katsoen voidaan havaita, että liitepartikkelilla *-kin/-kAAn* on melko paljon kiteytyneitä muotoja. Nämä sanat ovat yleensä pronomineja, pronomininkaltaisia adverbeja tai partikkeleita (ks. asetelma 4).

Asetelma 4. Liitepartikkelien *-kin/-kAAn* leksikaalistumat (ISK: 162).

Liitepartikkelit	Leksikaalistuneet liitepartikkelit
<i>kin</i>	<i>jokin</i> , <i>kukin</i> , <i>mikin</i> ; <i>jonnekin</i> , <i>jotenkin</i> ~ <i>joteskin</i> , <i>jolloinkin</i> , <i>joltisestikin</i> , <i>kaikitenkin</i> , <i>kulloinkin</i> , <i>kumpikin</i> , <i>kutakuinkin</i> , <i>mikäkin</i> ; <i>ainakin</i> , <i>hyvinkin</i> , <i>joskin</i> , <i>kerrankin</i> , <i>kuitenkin</i> , <i>olletikin</i> , <i>senkin</i> , <i>sittenkin</i> , <i>suikin</i> , <i>varsinkin</i>
<i>kAAn</i>	<i>kukaan</i> , <i>mikään</i> , <i>koskaan</i> , <i>kuinkaan</i> , <i>milloinkaan</i> , <i>mitenkään</i> ; <i>ainakaan</i> , <i>alkuunkaan</i> , <i>joskaan</i> , <i>kuitenkaan</i> , <i>niinkään</i> , <i>suinkaan</i> , <i>varsinkaan</i>

On huomioitava, että asetelmassa 4 esiintyvät liitepartikkeleilla *-kin/-kAAn* muodostetut polaariset sanat. Seuraavassa asetelmassa esitetään muiden liitepartikkelien leksikaalistumat (asetelma 5).

Asetelma 5. Muiden liitepartikkelien liitteelliset leksikaalistuneet (ISK: 162).

Liitepartikkelit	<i>hAn</i>	<i>pA</i>	<i>kO(s)</i>	<i>kA(s)</i>	<i>s</i>
Leksikaalistuneet liitepartikkelit	<i>kunhan,</i> <i>tottahan,</i> <i>näinköhän</i>	<i>jopa, jospa,</i> <i>kunpa,</i> <i>vaikkapa,</i> <i>vieläpä</i>	<i>etteikö,</i> <i>josko,</i> <i>ilmankos,</i> <i>kerrankos</i>	<i>kuinka, sekä,</i> <i>yhtikäs</i>	<i>kas,</i> <i>mukamas</i>

Voidaan ymmärtää, että liitepartikkelien leksikaalistumat ovat melko yleisiä siitä riippumatta, mihin liitepartikkelit liittyvät. Vaikka adverbeihin liittyvät liitepartikkelit näyttävät leksikaalistumilta, monet niistä eivät ole leksikaalistumia vaan ne toimivat aivan samalla tavalla kuin muut liitepartikkelit. Tutkin kuitenkin tämänkaltaisia isäntäsanoja erikseen muista liitepartikkeli-ilmauksista ja pidän niitä **leksikaalistumien näköisinä liitepartikkeli-ilmauksiksi** (ks. luku 5.7).

4 JAPANIN KIELEN SANALUOKAT JA KOROSTUSKEINOT

4.1 Yleistä

Tässä luvussa esittelen karkeasti japanin kielen tunnuspiirteitä. Olen itse kääntänyt japaninkieliset määritelmät ja esimerkkilauseet suomeksi. Jätän myös kääntämistäni lauseista liitepartikkelit ulkopuolelle vaikka ne olisivat suomennettaessa olennaisia, sillä haluaisin vain lukijan ymmärtävän, mitä japaninkieliset esimerkkilauseet suurin piirtein tarkoittavat suomennettaessa.

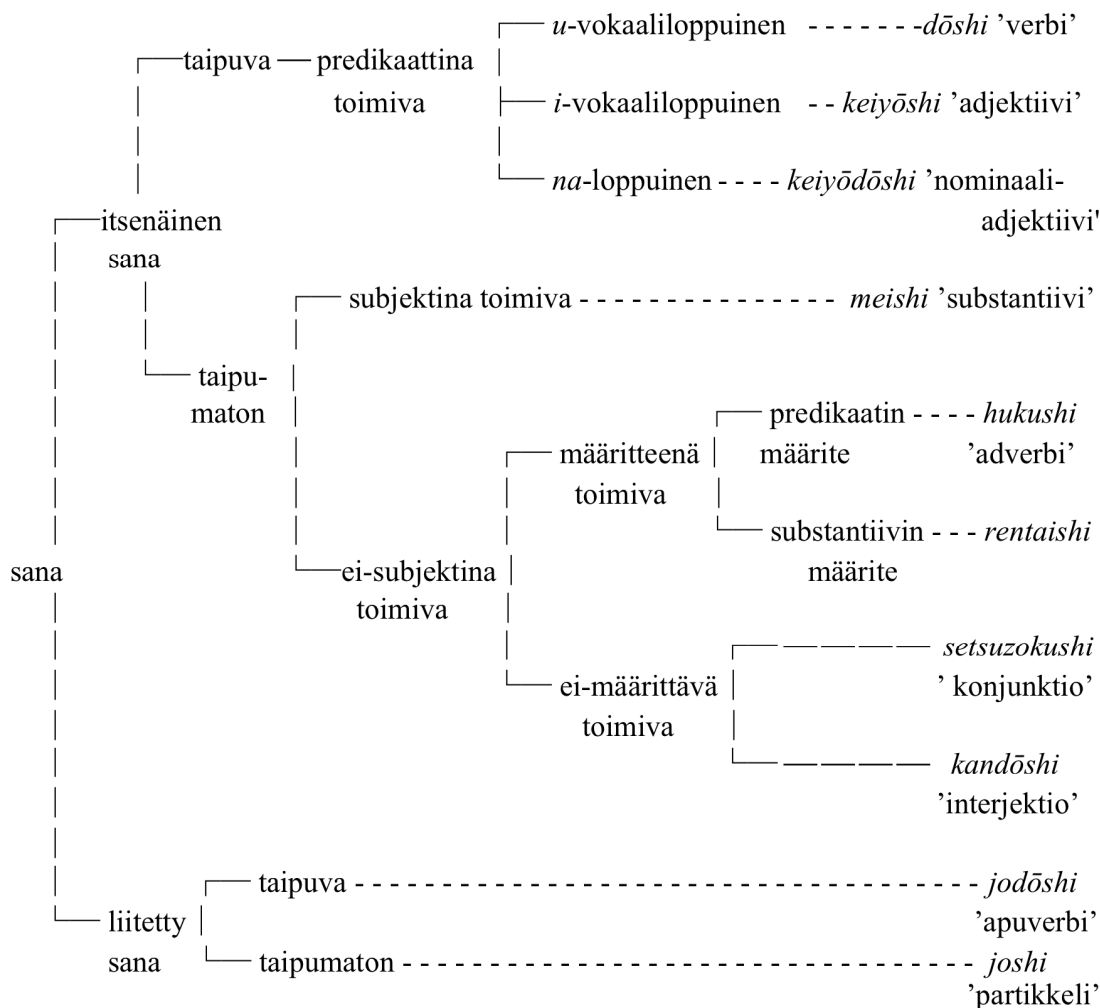
Foneettisesti japanin kieli koostuu viidestä vokaalista (*a, i, u, e, o*) ja vokaaleihin liittyvien konsonanttien (*k, g, s, z, t, d, n, h, b, p, m, y, r, w*) yhdistelmästä, toisin sanoen tavukirjoituksesta. Japaninkieliset tavukirjoitukset ovat seuraavia (asetelma 6):

Asetelma 6. Japaninkielinen tavukirjoitus (ks. Lampkin 1995: 2).

A	I	U	E	O	
KA	KI	KU	KE	KO	
GA	GI	GU	GE	GO	
SA	SHI	SU	SE	SO	
ZA	JI	ZU	ZE	ZO	
TA	CHI	TSU	TE	TO	
DA	JI	ZU	DE	DO	
NA	NI	NU	NE	NO	
HA	HI	FU	HE	HO	
BA	BI	BU	BE	BO	
PA	PI	PU	PE	PO	
MA	MI	MU	ME	MO	
YA	–	YU	–	YO	
RA	RI	RU	RE	RO	
WA	–	–	–	(W)O	N

Japanin kielessä on mahdollista esiintyä myös tiettyjen vokaalin ja konsonanttien yhdistelmiä kuten *KYA*, *KYU*, *KYO* ja *RYA*, *RYU*, *RYO*. (Lampkin 1995: 2.)

Morfologian kannalta sanat luokitellaan japanin kielessä itsenäisiin sanoihin, joita voidaan käyttää sellaisinaan, sekä liitettäviin ja epäitsenäisiin elementteihin, jotka liittyvät itsenäisiin sanoihin eivätkä toimi vain yksin. Sellaiset elementit, jotka ovat sanojen lopussa ja adpositiomaiset liitteet jäävät kategorian *sana* ulkopuolelle. Seuraavassa esitän japanin kielen sanaluokkien luokittelua selventävän kuvion (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Tekijän suomentamat japanin kielen sanaluokat Ikedan ja Kindaichin mukaan (ks. Ikeda – Kindaichi 1990: 2147).

Verbit jaan niiden taivutuksen perusteella kahteen ryhmään: 1) **säännölliset verbit** ja 2) **epäsäännölliset verbit**. Säännölliset verbit voidaan jakaa verbityyppien perusteella vielä kahteen ryhmään eli 1a) *u*-loppuisiin verbeihin, joiden lopussa oleva vokaali on *u* ja joihin ei kuulu *ru*, ja 1b) *ru*-verbeihin, joiden viimeiset tavut päättyvät tavuun *ru*. Verbiryhmä 1b) voidaan jakaa edelleen kahteen ryhmään: niin sanottuihin 1b₁) *iru*-verbeihin, joiden loppuosa on *-iru*, ja b₂) *eru*-verbeihin, jotka päättyvät suffiksiin *-eru*. (Vrt. Niwa 2004: luku 21.1.) Seuraavassa on japanin verbin taivutuskaava (asetelma 7). Asetelmasta voidaan havaita, että siinä esiintyy taivutuspäätteenä esimerkiksi kielto- (*nai*-muoto), kohtelias- (*masu*-muoto) tai ehtomuoto (*ba*-muoto). Japanin taivutusmuodoista *te*-muoto on tärkeässä

asemassa, sillä sitä hyödynnetään *masu*-muodon yhteydessä erilaisissa tilanteissa, kuten kuviossa olevissa *tari*- ja *tara*-muodossa. Näin ollen voidaan todeta pinnallisesti, että verbin taivutuksella ilmaistaan suomen verbin tempus, kuten *ta*-muoto, lisäksi myös modus kuten tahtomuoto, *tari*- ja *tara*-muoto.

Asetelma 7. Tekijän suomentama japanin verbin taivutusjärjestelmä (ks. Niwa 2004: luku 21.1.3, viitattu 21.12.2009).

Taivutusmuodot	1) a	1) b ₁	1) b ₂	2)	
perusmuoto	<i>kak-u</i> 'kirjoittaa'	<i>mi-ru</i> 'nähdä'	<i>ne-ru</i> 'nukkua'	<i>ku-ru</i> 'tulla'	<i>su-ru</i> 'tehdä'
<i>nai</i> -muoto	<i>kak-a-nai</i>	<i>mi-nai</i>	<i>ne-nai</i>	<i>k-o-nai</i>	<i>shi-nai</i>
<i>masu</i> -muoto	<i>kak-i-masu</i>	<i>mi-masu</i>	<i>ne-masu</i>	<i>k-i-masu</i>	<i>shi-masu</i>
<i>ba</i> -muoto	<i>kak-e-ba</i>	<i>mi-reba</i>	<i>ne-reba</i>	<i>ku-reba</i>	<i>su-reba</i>
imperat.muoto	<i>kak-e</i>	<i>mi-ro</i>	<i>ne-ro</i>	<i>ko-i</i>	<i>shi-ro</i>
<i>tahtomuoto</i>	<i>kak-ō</i>	<i>mi-yō</i>	<i>ne-yō</i>	<i>ko-yō</i>	<i>shi-yō</i>
<i>te</i> -muoto	<i>ka-i-te</i>	<i>mi-te</i>	<i>ne-te</i>	<i>ki-te</i>	<i>shi-te</i>
<i>ta</i> -muoto	<i>ka-i-ta</i>	<i>mi-ta</i>	<i>ne-ta</i>	<i>ki-ta</i>	<i>shi-ta</i>
<i>tari</i> -muoto	<i>ka-i-tari</i>	<i>mi-tari</i>	<i>ne-tari</i>	<i>ki-tari</i>	<i>shi-tari</i>
<i>tara</i> -muoto	<i>ka-i-tara</i>	<i>mi-tara</i>	<i>ne-tara</i>	<i>ki-tara</i>	<i>shi-tara</i>
passiivimuoto	<i>kak-a-reru</i>	<i>mi-rareru</i>	<i>ne-rareru</i>	<i>ko-rareru</i>	<i>sa-reru</i>
teettämismuoto	<i>kak-a-seru</i>	<i>mi-saseru</i>	<i>ne-saseru</i>	<i>ko-saseru</i>	<i>sa-seru</i>
potent. muoto	<i>kak-eru</i>	<i>mi-rareru</i>	<i>ne-rareru</i>	<i>ko-rareru</i>	<i>dekiru</i>

Sanajärjestykseltään japanin kieli kuuluu SOV-rakenteen ryhmään, japanin kieltä rakennetaan siis subjekti–objekti–verbi-järjestyksellä. Mikäli lauseita halutaan korostaa japanin kielessä, subjektin ja objektin paikkoja voidaan vaihtaa keskenään (ks. korostuksesta luku 4.3). Tärkeätä on se, että verbit ovat aina lauseen lopussa. (Cipris – Hamano 2002: 5.)

Subjekti- ja objektilausekkeet muodostetaan aina sanojen ja partikkelien yhdistelmällä. Japanin partikkelit ovat postpositiomaaisia, eli ne kiinnittyvät sanojen loppuun (Cipris – Hamano 2002: 23).

Japanin kielessä tapahtuu usein subjektin ellipsi [I]. Koska verbejä taivutetaan japanin kielessä tempuksella ja moduksella eikä persoonalla ja luvulla, kuulijan on pääteltävä, kuka tai mikä on lauseiden subjekti. Subjektia selvitetään ellipsitapauksissa edellisen lauseen kontekstista tai verbityypeistä. (Cipris – Hamano 2002: 6, 170.)

- [I] Banana o tabemasu.
 'Syön ~ Syöt ~ Syö ~ Syömme ~ Syötte ~ Syövät banaania.'

Japanin kielessä ei ole sukuja, mutta se on sanoja partikkeleita ja taivutusmuotoja variantteja, joita jommankumman oletetaan. Esimerkiksi yksi merkittävimmistä ominaispiirteistä japanin kielessä on 1. ja 2. persoonan persoonapronominien runsaus. Siinäkin on käyttöero miesten ja naisten välillä (asetelma 8). Asetelmassa esitän persoonapronominien vastineet sosiaalisten tilanteiden mukaan, eli mitä oikeammalla vastineet esiintyvät, sitä epävirallisemmin niitä käytetään sosiaalisessa tilanteessa. Näin ollen voidaan huomata, että japanin 1. persoonan persoonapronominissa miehillä ja naisilla on eri variantit *boku* ja *ore* sekä *atakushi* ja *atashi*, kun taas 2. persoonan persoonapronominissa miehillä on enemmän variantteja kuin naisilla, kuten *kimi*, *omae* ja *kisama*.

Asetelma 8. 1. ja 2. persoonan persoonapronominien variantit japanin kielessä (ks. Shibamoto 1985: 49–51).

Persoonapronominit	Variantit (virallisin → epävirallisin)
1. persoonapronomini 'minä'	mies: <i>watakushi</i> , <i>watashi</i> , <i>boku</i> , <i>ore</i> nainen: <i>watakushi</i> , <i>atakushi</i> , <i>watashi</i> , <i>atashi</i>
2. persoonapronomini 'sinä'	mies: <i>anata</i> , <i>anta</i> , <i>kimi</i> , <i>omae</i> , <i>kisama</i> nainen: <i>anata</i> , <i>anta</i>

Leksikon tasolla naiset käyttävät miesten variantteja kohteliaampia muotoja eli toisin sanoen naiset lausuvat sanat pistämällä niiden eteen *o:n*. On kuitenkin huomioitava, että miehet myös käyttävät toisinaan naisten variantteja. (Shibamoto 1985: 55–56.)

Asetelma 9. Miesten ja naisten sanat japanin kielessä (Shibamoto 1985: 55).

	Miehet	Naiset	Suomeksi
variantit	<i>bentō</i>	<i>obentō</i>	'eväslounas'
	<i>kane</i>	<i>okane</i>	'raha'
	<i>mizu</i>	<i>ohiya</i> tai <i>omizu</i>	'vesi'
	<i>umai</i> tai <i>oishī</i>	<i>oishī</i>	'herkullinen, maukas'

Japanin verbintaivutuksella tuodaan lausumille sekä miehekästä että naisellista sävyä: naiset käyttävät usein kohteliaisuusmuotoja, kun taas miehet neutraaleja muotoja (asetelma 9). Tämä koskee myös lauseen lopussa esiintyviä partikkeleita, esimerkiksi *ne*, *wa* ja *yo*. Nämä partikkelit antavat tavallisesti lausumille naisellisen sävyn. Näiden lauseen lopussa

esiintyvien partikkelien käytölle on kuitenkin ominaista, että joitakin niistä käyttävät sekä miehet että naiset. (ks. lisää Shibamoto 1985: 61–67.)

4.2 Sanaluokat japanin kielessä

4.2.1 Itsenäiset sanat

Sanoihin kuuluvia elementtejä (ks. edellä kuvio 1) voidaan luokitella vielä niiden luonteen mukaisesti. Itsenäisiin sanoihin kuuluvat *meishit* 'substantiivit', *dōshit* 'verbit', *keiyōshit* 'adjektiivit', *keiyōdōshit*⁸ 'nominaaliadjektiivit' ja *hukushit* 'adverbit'. Näitä luonnehditaan morfologisesti: *meishit* 'substantiivit' osoittavat tiettyjen partikkelien yhteydessä toiminnan subjektia ja objektia. *Dōshit* esiintyvät lauseen lopussa sekä liikkeen ja olemassaolon osoittajana. Ne ovat perusmuodoltaan *u*-loppuisia ja taipuvat tempuksen ja moduksen mukaisesti. Substantiiveja määrittäviä *keiyōsheja* kutsutaan *i*-adjektiiveiksi, sillä ne päättyvät vokaaliin *i*. Myös *keiyōdōshit* määrittävät substantiiveja, mutta niitä kutsutaan *na*-adjektiiveiksi, sillä ne päättyvät määritteenä ollessaan tavukirjoituksella *na*. Japanin kielessä on myös esim. verbien ja adjektiivien määritteitä, joita kutsutaan *hukuseiksi*. Voidaan havaita, että itsenäisistä sanoista *dōsheissa*, *keiyōsheissa* ja *keiyōdōsheissa* tapahtuu sanojen taivutus. (tekijän suomentama ks. Yoshikawa 1989: luku Nihongo Bunpouron.) On kuitenkin mainittava, että japanin kielessä on usein poikkeuksia.

4.2.2 Liitettävät ja epäitsenäiset elementit

Liitetyt sanat voidaan luokitella kahteen ryhmään, *jodōsheihin* 'apuverbeihin' ja *josheihin* 'partikkeleihin'. *Jodōsheja* eli apuverbejä on vaikea määrittää, sillä japanin kielessä niitä luokitellaan eri tavalla kuin esimerkiksi englannissa. *Jodōshit* liittyvät yleensä verbin jälkeen eli lauseen loppuun, ellei verbin jäljessä ole *shūjosheja* 'lauseen lopussa sijaitsevat partikkelit'. Yoshikwa (1988) tulkitsee *jodōsheja* "taipuviksi liitetyiksi sanoiksi". Japanin

⁸ *Keiyōdōshit*⁸ 'nominaaliadjektiivit' ovat sellaisia elementtejä, esimerkiksi *kireina* 'kaunis' ja *iroirona* 'erilainen'. (ks. Niwa 2004: luku 3; Yoshikawa 2010: luku Bunpō, bun, tango, meishi.)

kouluissa opiskeltaessa *jodōsheihin* kuuluvia elementtejä on melko paljon, jopa modukseen liittyvät elementit kuuluvat tähän kategoriaan. *Jodōsheihin* kuuluvat siis japanin kielessä vain oletuksen ja kuulopuheen ilmaisevat elementit. Englannissa apuverbit kuuluvat osaksi verbiä, mutta japanissa olisi parempi tulkita apuverbit verbien apuelementeiksi, toisin sanoen verbien taivutusmuodoiksi. (Niwa 2004: luku Hosetsu § 0-3.) Yoshikawa (1988) väittää myös, että japanin kielessä ei ole apuverbejä sanaluokkana. Hänen perusteensa lienee suhteellisen samanlainen kuin edellä olevan Niwan.

Joshit 'partikkelit' toimivat sekä sanojen tai lausekkeiden että lauseiden rakentamisessa. *Josheja* luokiteltaessa niitä tarkastellaan yleensä semanttiselta kannalta: ne toimivat lauseissa syntagmaattisen ja paradigmaattisen suhteen osoittajina. Vaikka monia kriteerejä nostetaan esiin *josheja* luokiteltaessa, ne ryhmitellään nimenomaan sanojen tai lausekkeiden välisten asetelmien perusteella ainakin neljäksi kategoriaksi: *kakujoshit* 'substantiivipartikkelit', *hukujoshit* 'adverbiaalipartikkeli', joka määrittää *kakujosheja*, *setsuzokujoshit* 'konjunkttiiviset partikkelit' ja *shūjoshit* 'lauseen lopussa sijaitsevat partikkelit'. (Handō 2006: 15.) *Kakujoshit* toimivat yleensä *yōgenin* 'taipuvien' ja *taigenin* 'taipumattomien' sanojen välissä semanttisen suhteen osoittajina. Tällaisia partikkeleita japanin kielessä ovat *wa*, *ga*, *de* (*nite*), *do*, *ni*, *he*, *kara* (*yori*), *wo*. (ks. Handō 2006: 15–18.) Niwa (2004: luku 7) mainitsee lisäksi partikkelien *made* ja *to* kuuluvan *kakujosheihin*. *Hukujoshit* ovat monipuolisia partikkeleita, sillä ne voivat liittyä *kakujoshien* eteen tai jälkeen tilanteista riippuen. *Hukujosheihin* kuuluvat esim. *kagiri*, *sae*, *dake* ja *demo*. (Handō 2006: 15–26.) *Setsuzokujosheihin* kuuluvat partikkelit, kuten *ga*, *to* ja *node*, yhdistävät kahta lausetta tai sanaa, ja ne luovat yhdistettyihin lauseisiin syntagmaattisen suhteen. *Shūjoshit*, joihin kuuluvat esim. *ka*, *ne* ja *yo*, liittyvät lauseiden modaalisuuteen ja toimivat lauseiden lisämerkityksen osoittajina, joilla puhuja ilmaisee vastaanottajalle asennettaan tietyssä tapauksessa tai mieltään tietystä asiasta. Lisäksi *shūjosheilla* lisätään lauseisiin kysymys-, kielto- tai huudahdussävyä. Niiden esiintymisehdot ovat rajallisia. (Handō 2006: 30–32; Niwa 2004: luku 19.1.) Tämä funktio saattaa muistuttaa suomen liitepartikkeleita.

Joissakin japanin kieliopissa ryhmittely tapahtuu vielä pienemmällä tasolla: *rentaijoshit* 'substantiiveihin liittyvät partikkelit', johon kuuluvat alakategoriana *heiritsujoshit* 'rinnastuspartikkelit' ja partikkeli *no*, *kantōjoshit* 'interjektiviset partikkelit

eli huudahduspartikkelit' ja *kakarijoshit* 'konnektiiviset partikkelit' (Niwa 2004: luku 0). *Kakarijosheja*, kuten *ha*, *mo* ja *koso*, käsitellään joskus *hukujoshien* alakategoriana (Handō 2006: 26).

Shūjoshit 'lauseen lopussa sijaitsevat partikkelit' ja *kantōjoshit* 'huudahduspartikkelit' ovat usein kiistanalaisia, sillä molempien funktiona on "tuottaa modaalisia ilmiöitä lauseisiin" (Handō 2006: 211). Suurin ero niiden välillä on esiintymispaikka: *shūjoshit* sijoittuvat aina lauseiden loppuun, kun taas *kantōjoshit* mihin tahansa sanojen tai lausekkeiden loppuun (Tanaka 1973: 224, 235). Monet *shūjoshit* kuuluvat kuitenkin Handōn (2006: 202–203, 211) mukaan *kantōjosheihin*, sillä niiden esiintymispaikat eivät liity hänen mielestään suoranaisesti sanaluokkiin. Hän määrittelee myös *shūjoshien* ja *kantōjoshien* luokittelun sen perusteella, liittyvätkö ne lauseiden muodostamiseen. Lisäksi hän toteaa *kantōjoshien* olevan sanaluokkien kategorian ulkopuolella ja nimittää *kantōjosheja* ejakulatiivisiksi liitteiksi. Jätän niiden kaikki syvälliset kieliopilliset käsitteet tutkimukseni ulkopuolelle ja käytän tässä työssä *shūjoshien* ja *kantōjoshien* yhteistä nimikettä *hyōgenshit* 'mielenilmauksen partikkelit', sillä keskityn tutkimuksessani ainoastaan niiden modaalisuuteen enkä luokittelututkimukseen. Koska *hyōgenshit* ovat mielestäni samankaltaisissa funktioissa kuin suomen kielen liitepartikkelit, lähestyn tässä työssä erityisesti niiden funktioita (ks. luku 6).

4.3 Korostuskeinot japanin kielessä

4.3.1 Yleistä

Yleensä korostuskeinoja tarkastellaan japanin kielessä sekä fonologian näkökulmasta että kieliopillisesti. Fonologiassa keinoina pidetään *prominenssia* ja *intensiteettiä* eli sanapainoa ja äänenvoimakkuutta. Prominenssilla korostetaan tiettyjä sanoja lausumalla voimakkaasti, ja intensiteetillä tuodaan tietyille sanoille puhujan tunnetta. Tämänkaltaiset funktiot löytyvät myös japanin partikkeleista. Niiden ohessa lauseiden korostamiseen ja modaaliseen ilmiöön liittyy hyvin intonaatiokin, jonka avulla lauseet saadaan esim.

kysyviksi ja kielteisiksi. (Tanaka 1973: 223.) Lisäksi Handō⁹ (2006: 237–253) jakaa kieliopillisesti korostuskeinot kahteen ryhmään: sanoilla korostaminen ja tunnusmerkkisyydellä korostaminen. Hän toteaa kieliopillisten korostuskeinojen käsittelemisen vaikeutta siksi, että ne monimutkaistavat lauseiden tulkintaa. Seuraavassa luvussa katsotaan mm. kieliopillisia korostuskeinoja.

4.3.2 Tunnusmerkkisyys

Kuten mainitsin luvussa 4.1, japanin kielessä ilmaistaan korostusta lauseiden tunnusmerkkisyydellä. Korostamiskeinoina japanin kielessä on paitsi tunnusmerkkisyyttä kaksi muuta keinoa: toistaminen ja ellipsi. Sanajärjestyksen kääntämisellä puhuja viestittää innostustaan paremmin kuin tavallisella sanajärjestyksellä [II].

- [II]   ***Kirei dane, ano ko wa.*** 'Kaunis hän on.'
(vrt. *Ano ko wa kirei dane.* 'Hän on kaunis.')

Yleensä tunnusmerkittömät lauseet antavat odottaa tapahtuman lopputulosta, sillä japanin lauseen lopussa on predikaatti, joka täydentää viimeisen viestin tiedosta. Sanajärjestyksen kääntäminen tuottaa tunnusmerkittömiin verrattaessa tunnusmerkillisille lauseille äkillisyyden ilmaisua ja osoittaa puhujan innostusta asiasta. (Handō 2006: 247–249.)

Toistolla korostuvat tietyt sanat tai ilmaisut [IIIa, b]. Molemmissa lauseissa vahvistetaan toistolla lauseiden sisäisiä merkityksiä. Lisäksi lauseilla ilmaistaan puhujan nostavan subjektiivisuuden astetta. Lauseessa [IIIa] tapahtuu adjektiivin toisto, kun taas lauseessa [IIIb] toistetaan kysymyssanat, jotka ovat synonyymeja. (Handō 2006: 249–250.)

- [III]   a. ***Kuyashii kuyashii kuyashii kuyashii,*** Nagakichi me, – –
              'Voi kuinka kiusallista, Nagakichi – –'
          b. [*Naze, doushite* kataude ga nakunaru noda.]
              '***Miksi, miten niin*** käsivarteni on kadonnut.'

⁹ Handō (2006: 237–253) on käyttänyt esimerkkilauseet toisesta japaninkielisestä kirjallisuudesta. Käytän myös hänen esimerkkilauseensa esimerkkilauseinani.

Kun puhuja haluaa ilmaista innostusta jotakin kohtaan ja rakentaa epävirallista ilmaisua, ellipsiä käytetään poistamalla lauseista tietoa, jonka pitäisi olla itse asiassa näkyvissä lauseissa [IVa, b]. Lauseissa voidaan havaita puhujan antavan vastaanottajalle oletuksen siitä, mitä puhuja aikoo kertoa, toisin sanoen vastaanottaja saa mahdollisuuden lauseiden tulkintaan. (Handō 2006: 250–252.)

- [IV] a. [*Kimi mitai na kechi ga* (nani wo iu ka)!]
           'Sinä senkin kitupiikki' (, kuinka voit sanoa niin)!'

b. [*Goshumi wa* (nandesu ka)?] '(Mikä on) *harrastuksesi*'

Japanin kielen ellipsi muistuttaa implikaatiota. Muiden kielten implikaatioon verrattaessa se ei kuitenkaan japanin kielessä riitä varsinaisesti implikoimaan, sillä ellipsilauseilla ei voitane tulkita sitä, mikä lauseissa halutaan kysyä.

4.3.3 Sanoilla korostaminen

Tiettyjä sanoja tai lausekkeita voidaan japanin kielessä korostaa joko *hukuseilla* 'adverbeilla' tai *hyōgensheilla* 'mielenilmauksen partikkelit'. Vaikutusala vaihtelee kyseessä olevista sanoista riippuen.

Hukushit 'adverbit'

Sellaiset *hukushit*, jotka liittyvät puhujan päätökseen ja arvosteluun, kuten *mattaku* 'todella, tosiaan' osoittavat puhujan korostavan niiden jälkeistä lausumaa [V]. Esimerkkilauseessa puhuja tiedottaa *hukushilla* omista harmeistaan tai suruistaan. (Handō 2006: 239–242.) Koska näillä niin sanottu intensiteettiadverbeilla on japanin kielessä runsaasti synonyymeja, esimerkkilauseen *hukushi* voidaan korvata toisilla *hukusheilla*, kuten *masani*, *masashiku* ja *jitsuni*:

- [V] – –. *Mattaku* ~ *Masani* ~ *Masashiku* ~ *Jitsuni*, kouiu sensei ga ippai iru.
       ' – –. *Tosiaan*, tällaisia opettajia on paljon.'

Hukusheilla korostaminen on lähinnä subjektiivista korostusta, sillä puhuja ilmaisee tunnettaan sekä päätöksensä ja arvostelunsa yksisuuntaisesti eikä välitä vastaanottajasta.

Lauseissa, joissa on tämänkaltaisia *hukusheja*, ei ole kuitenkaan paljoa merkityseroa verrattuna lauseisiin ilman niitä. (Handō 2006: 239–242.)

Hyōgenshit 'mielenilmauksen partikkelit'

Hyōgenshit toimivat korostuksessa puhujan asenteen vahvikkeena, jolloin puhuja osoittaa vastaanottajalle varmuuden vuoksi vahvistuksen asiasta [VI]. Lauseeseen [VI] lisätään puhujan pyyntö ja näin se poikkeaa *hyōgenshittomasta* lauseesta, joka tulkittaisiin imperatiiviksi. (Handō 2006: 242–244.)

[VI]	[Gakkō dake wa ikinasai <i>ne</i> .] (vrt. Gakkō dake wa ikinasai.)	'Mene ainakin kouluun.'
------	--	-------------------------

Kandōshit 'interjektio'

Jos *hyōgenshit* toimivat lauseiden korostuksen välineinä, entä *kandōshit*, jotka käyttäytyvät samoin kuin *kantōjoshit* mutta sanatasolla. Aiemmista tutkimuksista ei valitettavasti löydy tällaista tietoa. Oletan kuitenkin, että *kandōsheja* voinee käyttää korostuskeinona, sillä ne esiintyvät myös puhujan asennetta ilmaistaessa.

Huudahdusilmaisu on japanin kielessä kiistanalainen. Määritelläänkö se kielipillisesti lauseeksi vai ei? Huudahduslausetta ei muodosteta SOV-sanajärjestyksen mukaan vaan pelkästään partikkelien yhteydessä esim. adjektiivilla [VIIa], verbin kanta- tai perfektimuodolla taikka substantiivilla [VIIc] yksinään. Joten huudahduslauseista on tulkittava, kuka tai mikä on subjekti (ks. luku 4.1). Lausumassa [VIIb] on sittenkin tunnetta ilmaiseva huudahdussana. Huudahdusilmaisuna verbiä käytettäessä subjektista tulee automaattisesti 'minä' (Cipris – Hamano 2002: 170). Huomioitakoon, että tuttavallisessa huudahdusilmaisussa käytetään huudahdusmerkkiä. (Niwa 2004: luku 41.)

[VII]	a. <i>Ookii naa!</i>	'Miten iso (tämä ~ tuo ~ se ~ sinä ~ hän tms.) on!'
	b. <i>Yatta!</i>	'Jippii'
	c. <i>Kaji da!</i>	'(Täällä ~ Tuolla ~ Siellä tms.) on tulipalo!'

Huudahdusilmaisussa sanajärjestys on morfologialtaan *nanto/nante* + predikaatti + *koto* + *darou/deshou* (ka) [VIIIa] tai *nanto/nante* + predikaatti + *no/n* + *da* [VIIIb] (Niwa 2004: luku 41).

- [VIII] a. *Nante* oishii *koto deshou!* 'Miten herkullista (tämä ~ tuo ~ se tms.) *on!*'
 b. *Nanto* hidoi hanashi *nanda!* 'Miten kauhea tarinasi *on!*'

Kandōsheja käytetään japanin kielessä ihailun tai hämmästyksen ilmaisussa. Tähän kategoriaan kuuluvat sellaiset sanat, jotka ovat itsenäisiä, taipumattomia, subjektina toimimattomia ja jotka eivät toimi määrittävinä (asetelma 10).

Asetelma 10. Japanin kielen *kandōshien* jako funktioiden perusteella (tekijän suomentama, ks. Niwa 2004: luku 41, viitattu 21.12.2009).

Funktiot	Sanat
Vastaus	Hai, iie, ee, un, uun, iya
Tervehdys	Konnichiwa, sayounara, oyasumi, ja, mata
Kiitos/anteeksi	Arigatou, sumimasen, shitsureishimasu, gomen
Hämmästyks/yllätys	Ara, maa, hee, oya, wa, korewa korewa
Huuto/kehotus	Ei, yaa, dokkorasho, yokkoisho
Huomionotettava	Hora, ano(u), anone, oi, sora, kore kore
Pahoinpitely	Bakayarou, kora chikushou, kuso
Lyhyt vastaus	Ee, sou desu ka, sou desu ne, oya, maa, honto, ussoo
Epäröivä	Ee, maa, sonoo, anoo, eeto, nanto iu ka
Vahvistus	Deshou, ne (intonaation nostolla)
Kannustushuuto	Huree huree, fight, yaree, ikee

Näiden *kandōshien* taivutuksesta on mainittava, että joillakin *kandōsheilla* on kohteliaisuusmuodot. *Lyhyt vastaus* ja *epäröivä* yllä olevissa kategorioissa ovat keskustelussa tärkeitä, jotta keskustelu sujuu. *Kandōsheista* on melko vaikea käsitellä, mitä merkitystä puhuja niillä tarkoittaa sekä miten niitä käytetään ja miltä ne kuulostavat vastaanottajasta. (Niwa 2004: luku 41.)

5 LÄHDETEKSTIN ANALYYSI

5.1 -kin/-kAAn

Tässä luvussa käsitellään kirjassa *Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela* esiintyvän liitepartikkeliparin -kin/-kAAn funktioita. Jätän kuitenkin kysymyspronomeihin liittyvän liitepartikkelin funktion tutkimukseni ulkopuolelle, sillä monet niistä kuuluvat

leksikaalistuneihin liitepartikkeleihin, ja niitä on helppo tulkita toiseen kieleen käännettäessä. Lähdeaineiston *Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela* lyhenteenä on HV sekä esiintymispaikkojen koodeina D ja K. Esimerkiksi kun isäntäsana tai isäntälauseke esiintyy lähdetekstin dialogissa, käytän merkintää HV, D ja sivunumero, kun taas kerronnassa HV, K ja sivunumero.

5.1.1 ’myös’-tyyppiset

Kuten luvussa 2.1.1 on mainittu, liitepartikkelipari *-kin/-kAAn* toimii funktioltaan vahvistuksena tai korostuksena samalla tavalla kuin partikkelipari ’myös/myöskään’. Tämänkaltaisia tapauksia löytyy HV:ssa eniten persoonapronomineihin liittyvinä:

- (1) – Kyllä minun silmissäni on paljon ruskeita pilkkuja, Hanna sanoi. – –
– *Minunkin* silmissäni on pilkkuja, sanoi Vilttitossu. – *Minäkin* haluan suklaakakkua.
– *Minäkin* söisin mieluummin suklaakakkua, sanoi Heinähattu. (HV D 4)
- (2) Heinähattu ja Vilttitossu kertovat naapuri Alibullenin neideille äitinsä keksimä ruoan syömisen rajoituksista:
– Heinähatun mielestä minun taas pitää syödä mustikkapiirakkaa, sanoi Halise ja leikkasi *hänkin* itselleen ison palan. (HV K 9)
- (3) Matilta poliisille hätäsoitto tullessa poliisien Isonavan ja Rillirouskun keskustelussa:
– En minä ylety, Isonapa piipitti.
– En *minäkään*, sanoi Rillirousku. – Mutta jommankumman pitää vastata. (HV D 23)

HV:ssa löytyy yhteensä 20 samankaltaista partikkelinkäyttöä. Samankaltaista ’myös’-tyyppiä esiintyy myös muiden sanaluokkien yhteydessä (ks. esim. 4, 5).

- (4) Halise heilutteli tyhjää ruokakoria Isonavan edessä:
– Et voinut pitää näppejäsi erossa edes voisilmäpullista, Halise sanoi.
– Oliko korissa *muutakin* kuin ne pullat? Vilttitossu kysyi. – – (HV D 88)
- (5) – Olemmeko me täällä vuoden? Vilttitossu kysyi. – Vietetäänkö täällä minun *syntymäpäivänikin*? (HV D 34)

Tällaiset tapaukset esiintyvät HV:ssa indefiniittipronominin *muuta* (1 kpl) ja substantiivien (8 kpl) yhteydessä, joihin kiinnittyy vain *-kin*. Isäntälausumat implikoivat, että ’jotkin muut

kuin isäntäsana itse'. Muita substantiiveihin liittyviä tapauksia esiintyy tekstin dialogissa 4 kpl (HV D 23, 78, 84, 88) ja kerronnassa 3 kpl (HV K 43, 44, 76).

Seuraava tapaus lieenee ongelmallinen, sillä lause on monitulkintainen (6): implikaationa olisi 'ei ole vaaraa, kun ukonilma ei tule'. Toisaalta voitaneen tulkita implikaatioksi, että 'vaikka ukonilma tulisi, ei myöskään ole vaarallinen, koska tummanharmaita pilviä on yksi'.

- (6) Kuvaus kohtauksesta Heinähatun mielessä olevan ajatuksen takana:
Äiti ja isä aina varoittavat ukonilmasta, mutta ei *siitäkään* ole vaaraa. Vain yksi tummanharmaa pilvi näkyy taivaalla. (HV K 14)

5.1.2 'jopa' ja 'edes'

Esimerkkilausumat 7 ja 8 voidaan korvata myös *jopa*-sanalla ” – —. Jopa Vilttitossu oli hiljaa” ja ” – —. Jopa sade oli melkein lakannut. — —”.

- (7) Kuvaus kohtauksesta Heinähatun mielessä olevan ajatuksen takana:
Heinähattu kuunteli laineiden liplatusta. *Vilttitossukin* oli hiljaa. (HV K 14)
- (8) Heinähattu ja Vilttitossu olivat pitäneet niin kovaa meteliä, etteivät huomanneet ukonilman rauhoittuneen. *Sadekin* oli melkein lakannut. Järvi alkoi tyyntyä ja pilvien välistä pilkisti aurinko. (HV K 27)

Mielenkiintoista on kuitenkin sellaisissa tapauksissa, joissa substantiiveihin liittyy *-kAAn* (9–12). Tällöin partikkelin *-kAAn* funktio on myös korostuksessa tai vahvistuksessa, mutta niiden vastaavana korvikkeena voisi olla 'edes' tai 'tietystikään'.

- (9) Sää oli vähitellen kirkastunut ja aurinko pilkisteli, mutta Hanna ei nähnyt *vilaustakaan* Heinähatusta ja Vilttitossusta. (HV K 35)
- (10) Heinähattu muisti, että Risto Roopenpoika oli rakentanut itselleen lautan. Mutta minä en osaa rakentaa lauttaa eikä *Vilttitossustakaan* ole apua, Heinähattu ajatteli. (HV K 50)
- (11) – Voisimmekohan me lähettää purkki-postia? – – –
– Lähetetään! sanoi Vilttitossu ja katsoi Heinähattua iloisena.
– Joo! sanoi Heinähattu. – Mutta mistä me saamme paperia? Eikä meillä ole *kynääkään*. (HV D 51)

- (12) Rillirousku ei ehtinyt vastata, koska Matti tuli pihaan.
 – Onko mitään kuulunut? Matti kysyi.
 – Ei sitten mitään, sanoi Helga.
 – Ei *pihaustakaan*, sanoi Rillirousku. (HV D 61)

Näin ollen isäntälausumien implikoimissa muissa lausumissakin esiintyy korvikkeita: implikaatio lausumaan (13) olisi '– –, kun kerran häät ovat vielä tulossa, – –', kun taas lausuma (14) korvataan ilmaisulla '– –? Saanhan minä yllin kyllin pullia näin tällaisena poikamiehenä'.

- (13) Kun Halise ja Isonapa kertovat Matille häistään:
 – Onneksi minä otin yhteyttä viranomaisiin, niin pelastus lähti rullaamaan, kun kerran *häätkin* ovat tulossa, Matti sanoi. (HV D 94)
 (14) Kun ilmaistaan Isonavan mielessä ajatuksensa:
 – Ja mikä sitten oikeastaan muuttuisi, jos menisin naimisiin? Saanhan minä yllin kyllin pullia *poikamiehenäkin*. (HV K 102)

Lukusanoihin liittyessä *-kin* toimii isäntälausumissa koko lausuman korotuksena (15, 16). Se voidaan korvata myös ilmauksella 'jopa': 'Minä pysytyn soutamaan jopa yhdellä airolla' ja '– – Vaikka olisin minä voinut jopa kaksi syödä'.

- (15) Isonapa kaivoi lusikalla voisilmän pullasta. – –. Sitten hän pyyhki sokeriset sormensa paitaan ja harppoi Halisen luo.
 – Minä pystyn soutamaan *yhdelläkin* airolla! – – (HV D 66)
 (16) Isonapa ja Rillirousku – –. He antoivat Vilttitossulle lahjaksi voisilmäpullan. – –
 – Kiitos, sanoi Vilttitossu. – Vaikka olisin minä voinut *kaksikin* syödä. Heinähattu tönäisi Vilttitossua. (HV D 100)

Määrää ilmaiseva *-kin* esiintyy tekstissä kerran (17). Tällä henkilöahmo Hanna voi osoittaa määrän asteikon yläpäästä edellistä Isonavan lausumaa vastaan. Implikaatio tästä lausumasta lienee 'Onko täällä vielä kolmas?'.

- (17) Vene kallistui ja eväskori liukui veteen. Isonapa syöksyi pelastamaan koria, mutta se oli jo täytynyt vedellä. – – Isonapa vilkaisi Halisea, joka oli putoamaisillaan järveen.
 – Ja minä? kuului järvestä.
 – Enhän minä kaikkia kolmea ehdi pelastaa! Isonapa karjui.
 – Onko täällä joku *kolmaskin*? Hanna kysyi. (HV D 55)

5.1.3 Rinnastus- ja esimerkkifunktio

Lausumia 18 ja 19 voi tulkita esimerkkifunktioiksi, sillä liitteelliset lausumat toimivat esimerkkeinä päälausumasta ja edellisestä käsitellystä asiasta.

- (18) Sitten metsikössä kahahti.
 – Täällä on varmaan kettu, kun täällä on *ketunleipiäkin*, sanoi Vilttitossu. – Se suuttuu, kun me syömmme sen leipiä. (HV D 32)
- (19) Hanna piti narusta kiinni, Isonapa souti, ja Hanna kellui renkaallaan kumiveneen perässä. Yhtäkkiä köysi kiristyi niin että Halise pongahti seisomaan.
 – Mitä nyt tapahtuu? Isonapa kysyi.
 – Minua nyitään kuin kalaa, sanoi Halise.
 – Et sinä hassumpi saalis *olekaan*, sanoi Isonapa. (HV D 54)

Rinnastusfunktiona *-kin* löytyy myös demonstratiivipronominiin liittyessä (20). Implikaationa on tällöin ’ – – On siinä yksi konstaapeli, – ’, eli Hanna rinnastaa Isonapaa muissa paikoissa oleviin poliiseihin.

- (20) Isonapa tutki kaarnanpalasta.
 – Kyllä luonto tekee hienoja kuvioita, ihan kuin tässä olisi kirjaimia. E, R, A... Hanna huokaili ja pyyhki hikeä otsaltaan. On *siinäkin* konstaapeli, hän ajatteli. (HV K 68)

5.1.4 Odotuksenmukaisuus ja -vastaisuus

Tekstissä esiintyy yhteensä sellaisia tapauksia, joissa liitepartikkeli *-kin* käyttäytyy lausumissa odotuksenmukaisuutena (21a–c), ja sellaisia tapauksia, joihin sisältyy liitepartikkelin *-kaan* odotuksenvastaisuuden funktiota (22a, b). Odotuksenmukaisuuden tapauksissa puhujat viittaavat odotuksiinsa, että Vilttitossun silmät ovat vihreät (21a), Hanna ottaa kalkkunavoileivän (21b) sekä Halise maistaa jäätelöä (21c). Niiden implikaatiot olisivat ’Kyllä (silmät) ovat vihreät (niin kuin ne on sanottu)’, ’Kyllä voisin ottaa (kalkkunavoileivän)’ ja ’kyllä (sopii siihen, että) se jäätelö hyvältä maistuu’.

- (21) a. – Ahaa, sanoi Helga ja tutki Vilttitossun silmiä. – Kyllä *ovatkin* vihreät, kuin nuoren koivun lehdet. (HV D 9)
 b. – Ottaisitko kalkkunavoileivän? Halise kysyi Hannalta.
 – Voisin *ottaakin*, Hanna sanoi. (HV D 54)
 c. Kun Hanna ja Matti kutsuvat Alibullenin neidit jäätelölle:
 – Kiitos vaan kutsusta. Kyllä se jäätelö hyvältä *maistuu**kin*, kun on ollut niin helteistä, Halise sanoi. (HV D 20)
- (22) a. Metsikössä kahahti uudelleen.
 – Ihan kuin joku olisi loikannut, sanoi Heinähattu.
 – Jos se *olikin* jänis, sanoi Vilttitossu. (HV D 32)
 b. Hanna ja Matti olivat peitelleet tytöt nukkumaan. He palasivat pihaan siivoamaan juhlien jälkiä. Kampelakakusta olivat jäljellä vain kynttilät.
 – Kuinka yksi kampela *voi**kin* saada niin paljon aikaan, Matti ihmetteli. (HV D 105)

Tapauksissa 22a ja b liitepartikkelilla *-kin* puhujat osoittavat odotuksenvastaisuutta: se ei ole jänis (22a) sekä on uskomatonta, ettei saada aikaan yhtäkään kampelaa (22b). Näistä ensimmäinen lausuma sisältäneen kuitenkin puhujan toivoa, että olisi niin hyvää sen olevan jänis. Odotuksenvastaisuuden tapauksia löytyy tekstit yhteensä 5 kpl, ja loput esiintyy kohdissa HV D 67, 85 ja HV K 98, joiden kaikissa tapauksissa *-kin* kiinnittyy *olla*-verbin imperfektimuotoon.

Kahdessa tapauksessa löytyy sellainen käyttö, jossa liitepartikkeli *-kin/-kAAn* kiinnittyy verbin liitomuodon apuverbeihin (23, 24). Ne ymmärretään siis monitulkintaisiksi: odotuksenmukainen (23) ja odotuksenvastainen (24) 'myös'-funktio. Tapauksessa 24 Vilttitossun ajatuksesta implikoidaan 'myös'-funktioilla korostaen, että hän ei ole vielä kaivanut täältä, vaikka hän on odottanut kaivavansa. Voitaisiin sanoa, että siinä liitepartikkeli *-kAAn* tuo vastakohdan, eli kontrastin.

- (23) Matti painoi päänsä alas ja lähti laahustamaan sinne, mistä oli *tullutkin*. (HV K 91)
 (24) Vilttitossu lähti venevajalle päin. Täältä minä en ole vielä *kaivanutkaan*, hän ajatteli ja – vajan seinustalta. (HV K 48)

Kieltoverbin sisältävissä lauseissa *-kAAn* toimii odotuksenvastaisena lauseoperaattorina (25), jonka tulkinta on 'minä haluaisin jo kotiin siitakin huolimatta, etten saanut kampelaa, minkä tulosta en ole odottanut', vastaavasti tapauksen (26) takana on puhujan implikaationa 'eikö se ollut erakko (, vaikka olen luullut sen olevan erakko)'. Toisin sanoen liitepartikkeli *-kAAn* suhteuttaa isäntälauseeseen kontrastiseen suhteeseen.

- (25) – Nyt lähetetään se, sanoi Vilttitossu. – Minä haluan jo kotiin, vaikken *saanutkaan* sitä kampelaa. (HV D 52)
- (26) Heinähattu, Vilttitossu, Hanna, Matti, Halise ja Isonapa näkivät huuhkajan kaartavan rauhallisesti saaren yli.
– Oliko se huuhkaja, jonka siellä huhuili? Heinähattu ihmetteli. – Eikö se *ollutkaan* erakko? – – – (HV D 97)

5.2 -hAn

5.2.1 Muistutus

Lähdetekstissä -hAn esiintyy enimmäkseen funktioltaan muistutuksena erilaisiin sanaluokkiin liittyessään: 1 kpl substantiiviin liittyvänä (27) ja pronomineihin, joihin kuuluvat mm. demonstratiivipronominit (28) ja persoonapronominit, liittyvänä (29) sitä esiintyy yhteensä 8 kpl. Esitän tässä muutaman niistä. Loput löytyvät demonstratiivipronominiin liittyvinä kohdassa HV K 53 sekä persoonapronomineihin liittyvinä kohdassa HV D 40, 56, 96 ja HV K 48.

- (27) Kun Halise huolehtii naimisiinmenonsa jälkeisestä Helgasta:
Helga jäisi yksin, kun minä menisin miehelään, ja *häitähän* pitää valmistella. (HV K 103)
- (28) – Missäs tytöt ovat? Hanna kysyi.
– Tytöt? Eivätkö ne ole kotona? Helga ihmetteli. – *Nehän* lähtivät meiltä jo pari tuntia sitten. (HV D 20)
- (29) Halise juoksi Hannan perään.
– Minä vastaan muonituksesta, Halise sanoi. – Ota vaikka pussi rusinoita mukaan, jos tyttöillä on kova nälkä.
– Mutta *minähän* lähden uimaan. Mihin minä kiinnitän sen pussin? Hanna ihmetteli. (HV D 36)

Seuraavassa demonstratiivipronominiin liittyvässä tapauksessa 30 lauseella implikoidaan muistutuksen lisäksi samanmielisyyden hakemista, jolloin implikoitu lause voisi olla '(kyllä sinä tiedät, että) sitä ei koskaan tiedä, (eikö niin?)'. Huomioitava on, että tässä muistutuksessa kyse on asian epävarmuudesta.

- (30) – Vieläkö tämän päivän aikana? Matti uteli.
 – *Sitähän* ei koskaan tiedä, vastasi palopäällikkö. (HV D 62)

Itselleen tai keskustelun muille jäsenille muistutuksen voi osoittaa, kun lause on verbi-alkuinen. Isäntäsana on silloin tietysti kyseenalaisissa verbissä. Tekstissä tämänkäyttöinen liitepartikkeli löytyy kieltoverbien (31) ja persoonapronominien (32) yhteydestä:

- (31) Halise Alibullen on luvannut lähteä muonittajaksi. Tarkoituksena olisi pelastaa tytöt ennen pimeää.
 – *Eihän* kumivene ole mikään pelastusvene, Hanna ihmetteli. – (HV D 36)
 (32) Sitten hän nousi kumiveneessä soutuveneeseen ja sitoi kumiveneen sen perään.
 – *Minähän* en vuotavassa veneessä istu. Nyt kokka kohti Erakkosaarta! Hanna komensi. (HV D 70)

Yllä olevien isäntälauseiden perusteella voidaan tulkita, että puhuja käyttää liitepartikkelia *-han* muistuttamaan itseään tai keskustelun muita jäseniä asiasta. Kieltoverbit isäntäsanoina löytyvät yllä olevan lisäksi kohdista HV D 47 ja 55.

5.2.2 Myönnytys

Funktiona myönnytys esiintyy persoonapronominien (33) kanssa ja verbi-alkuisissa lauseissa (34a, b):

- (33) Kun Isonapa oli miettimässä sitä, syökö hän voisilmäpullat, sillä ne ovat Heinähatulle ja Vilttitossulle:
 Isonapa raotti koria uudelleen. Juu, pilviä muistuttavat. Mutta *minähän* söin toisesta voisilmän, joten ne eivät ole aivan samannäköisiä. – (HV K 80)
 (34) a. Viiden soiton jälkeen Matti sai palopäällikön puhelimeen.
 – Onko vielä monta tulipaloa sammuttamatta? Matti kysyi.
 – *Saattaaahan* niitä tulla, palopäällikkö vastasi. (HV D 62)
 b. – Miksi te ette sitä heti sanonut? Onko tilanne vakava?
 – *Voihan* se ollakin, kun ovat kaikki hävinneet näkyvistä. (HV D 63)

Isäntälauseet 34a ja b osoittavat, että puhuja myöntyy etujäsenen ehdotukseen tai kysymykseen. Niiden implikaatiot ovat tällöin 'myönnän, että niitä saattaa tulla' tai 'annan teidän päättää, onko tilanne vakava vai ei'. Jälkimmäistä tulkintaa tukee vahvistajana liitepartikkeli *-kin*.

- (39) – Vilttitossu, Heinähattu sanoi vakavana. – Me joudumme ehkä olemaan täällä yön.
 – En minä jää tänne yöksi.
 Heinähattu näytti miettivältä.
 – *Sehän* voisi olla jännittävää, hän sanoi. – Risto Roopenpoika nukkui luolassa.
 (HV D 45)

5.2.5 Epäilyä tai vaihtoehtoisuutta

Kun epäilyä tai vaihtoehtoisuutta halutaan osoittaa lausumissa, *-hAn* liittyy tekstissä joko verbeihin tai interrogatiivipronomineihin. Huomattakoon, että tekstissä löytyvät lausumat (yhteensä 4 kpl) ovat kaikki kysymyksissä:

- (40) – Soititteko te nyt ihan väärään paikkaan? palopäällikkö kysyi.
 – Taisin soittaa. *Eihän* teillä kuitenkaan pelastusvenettä ole?
 – Kyllä meiltä sellainen löytyy. (HV D 63)

Kun isäntäsana on interrogatiivipronominissa, *-hAn* on lausumissa epäröivän tiedustelun funktiossa (41, 42, 43). Niiden implikaatiot ovat tässä tapauksessa 'minun (puhujan) kuuluu tietää – —':

- (41) – *Mitähän* minun ja Helgan sitten pitäisi syödä? (HV D 9)
 (42) – Riittävätköhän nämä, jos tytöt ovat kovin nälkäisiä? Halise hätäili.
 – Pitäisi ehkä olla hieman enemmän, sanoi Isonapa. – Minä huomasin tuolla keittiössä perunaleivoksia. *Kukahän* ne aikoo syödä? (HV D 38)
 (43) Hanna katsoi totisena soutuvenettä ja rikkinäistä kumivenettä.
 – *Kuinkahan* me pääsemme täältä pois, kun meitä on näin monta? hän ihmetteli.
 (HV D 89)

5.2.6 Saman- ja erimielisyyttä

Saman- ja erimielisyyden ilmaisevat isäntälausumat löytyvät tekstissä kieltoverbien (44a, b) yhteydestä.

- (44) a. – Mitäs sinulta sitten on kielletty? Matti kysyi Hannalta.
 – Ryynimakkara, Hanna vastasi.
 – *Eihän* ryynimakkaraa halua kukaan muutenkaan syödä! Vilttitossu huusi.
 (HV D 6)
- b. – Äiti varmaan pelkää, että meille on tapahtunut jotain kamalaa.
 – Mutta *eihän* meille ole tapahtunut mitään kamalaa, Vilttitossu sanoi.
 (HV D 26)

Lausumien kontekstista riippuen kieltoverbien kanssa *-hAn* tulkitaan eri tavalla, joskin lausumat ovat sanajärjestykseltään ja lauserakenteeltaan samankaltaisia. Lausumalla (44a) puhuja eli Vilttitossu esittää oman mielipiteensä, toisin sanoen perustelun, ettei kukaan pidä ryynimakkarasta, sillä isäntälausumassa *-hAn* esiintyy toisen liitepartikkelin *-kAAn* kanssa. Toisaalta hän yrittää hakea samanmielisyyttä keskustelunjäseniltään. Lausumassa implikoidaan, että 'ei ryynimakkaraa halua kukaan muutenkaan syödä (, eikö niin)!'. Lausumalla (44b) Vilttitossu taas osoittaa erimielisyyttä äitiänsä vastaan, ettei heille vielä ole tapahtunut mitään kamalaa. Saman tien hän huomauttaa Heinähatulle siitä.

Samalla tavalla teksti osoittaa Vilttitossun erimielisyyttä liitepartikkelin *-hAn* liittyessä persoonapronominiin (45). *-hAn* toimii tässä lausumassa myös lausuman sisällön korostuksena.

- (45) – Vilttitossulta on kielletty myös kampela, sanoi Heinähattu.
 – Kampela? ihmetteli Halise. – Se on meidän lempikalamme.
 – Hieno kala, harvinaista herkkua, Helga nyökkäili.
 Vilttitossu tuli suuttumuksesta punaiseksi. Hän puristi kätensä nyrkkiin ja huusi:
 – *Minultahan* ei kampelaa kielletä!
 (HV D 10)

5.2.7 Muita funktioita

Muina funktioina löytyy tekstissä retorinen toteamus tai itsestäänselvyys sekä yllätys tai hämmästyminen. Viimeistä funktiota voidaan tulkita myös äkilliseksi oivallukseksi. Yllätystä tai hämmästyksiä osoitetaan tässä tekstissä partikkelin *-hAn* demonstratiivipronomineihin liittyessä (46a–d). Demonstratiivipronominien yhteydessä esiintyvä *-hAn* löytyy myös lausumissa HV D 53 ja 70 sekä HV K 71 ja 76.

- (46) a. – Äiti sanoi, että kun Vilttitossu syö paljon vihreää, hän lopettaa tiuskimisen, Heinähattu nyyhkäisi.
 – Pitäisikö hänelle hakea salaatinlehti? Helga kysyi.
 – Ei pidä, sanoi Vilttitossu ja otti uuden suklaanapin.
 – **Tämähän** on mielenkiintoista, sanoi Halise. (HV D 9)
- b. Matti osoitti rantaveteen.
 – Mikäs tuolla kelluu? hän ihmetteli. – **Sehän** on meidän airo. (HV D 22)
- c. Mikä on varpu? Heinähattu mietti. Varpu... varpu... mustikanvarpu!
Tuossahan on mustikanvarpuja, – – muutaman suuhunsa. (HV K 44)
- d. Isonapa tutki kaarnanpalasta.
 – Kyllä luonto tekee hienoja kuvioita, ihan kuin tässä olisi kirjaimia. E, R, A... Hanna huokaili ja pyyhki hikeä otsaltaan. On siinäkin konstaapeli, hän ajatteli. Isonapa jatkoi:
 – K, K, O.
 – **Siitähän** tuli ERAKKO, sanoi Halise. (HV D 68–69)

Kysymyspronimineihin liittyvä liitepartikkeli *-han* (47) antaa lausumalle retorisen kysymyksen merkityksen. Tähän kysymykseen ei siis vaadi keskustelun muilta jäseniltä vastausta:

- (47) Heinähattu kiitti mustikkapiirakasta ja lähti sitten Kattilakosken talolle päin.
 – Siellä ne juoksevat peräkanaa, sanoi Halise.
 – **Mitähän** se Hanna Kattilakoski taas hössöttää, Helga tuhahti. (HV D 10)

5.3 *-pa*

Tasavertaisesti *olla*-verbiin liittyy tekstissä liitepartikkeli *-pa*, jota esiintyy yhteensä 5 kpl. Funktioltaan liitepartikkeli *-pa* voidaan jakaa kahteen eli päivittelyyn (48a–c) tai emfaasiin (49a, b). Tekstissä esiintyvät funktiot riippuvat lausumien kontekstista, vaikka kaikki lausumat ovat *olla*-verbialkuisia.

- (48) a. – **Onpa** työntä, Heinähattu ihaili, – – (HV D 13)
 b. – **Onpa** tummia pilviä, – – (HV D 19)
 c. – –, ja sitten me ajelehdimme tähän saareen ja vene karkasi.
 – **Onpa** teillä ollut seikkailu, – – (HV D 86)

- (49) a. Hän oli ottanut tavoitteekseen uida yhteen lähimmistä saarista.
Onpa hidasta, tässähän tulee kohta ilta, – – (HV K 53)
 b. – Minua on kosittu, Halise sanoi.
 Helga lopetti nonparellinen ripottelun.
 – Mitä? Kosittu? Missä?
 – – Helga otti tuolin alleen.
 – *Onpa* yllätys. Onneksi olkoon. Milloin häät ovat? – – (HV D 99)

Tekstissä esiintyy vain kerran *-pa* konjunktion *jos* yhteydessä, jolloin funktio on ehdotus (50).

- (50) – Minä olen varma, että tämä on tyttöjen pullopostia. Heinähattu on neuvokas tyttö, hän on lähettänyt hätäviestin, Hanna sanoi.
 – *Jospa* tytöt haluavat kertoa, että ovat Erakkosaaren vankeja, – –.
 (HV D 69)

5.4 -s

Liitepartikkeli *-s* esiintyy lähes kaikissa tapauksissa interrogatiivipronominin *mikä* kanssa. Liitepartikkeliin *-s* liittyessä isäntälausumat (51a, b) saavat tuttavallisen sävyn lisäksi tulkinnaltaan arvelun:

- (51) a. – *Mikäs* tuolla kelluu? (HV D 22)
 b. *Mikäs* tämä on? Kyltti. (HV K 48)

Seuraavien tapausten isäntälausumat (52a–e) voidaan tulkita kuulusteluksi. Tämänkaltaisen implikaatio on ”minun kuuluu olla tai tehdä” kuten mainitsin luvussa 2.5, mutta näissä implikoidut asiat ovat kyllä erilaisia: lausumassa (a) Matti osoittaa lisää ihmetystä ja samoin lausumassa (b, e). Lausumassa (c) Heinähattu osoittaa kysymällä pyyntöä ideasta, miten he pääsevät kaislikosta pois, kun taas lausumassa (d) Hanna olettaa Heinähatun ja Vilttitossun olevan neitien mukana. Kaikissa tapauksissa implikoidaan kuitenkin kysyjien kuuluvan tietää asiat. Voidaan sanoa näin ollen, että implikoidut asiat riippuvat lauseiden tai lausumien kontekstista.

- (52) a. – *Mikäs* minusta tulee, kun syön kuusenkerkkähyytelöä? Matti kysyi.
 – Sinusta tulee vauhdikkaampi, sanoi Hanna. (HV D 5)
- b. Hanna kertoo kirjassa lukevan kielletyt ruoat silmien väreittäin: Heinähattu vaaleanpunainen marsipaani, Matti vihreä marmeladi, Vilttitossu suklaanapit ja kampela:
 – *Mitäs* sinulta sitten on kielletty? Matti kysyi Hannalta.
 – Ryynimakkara, Hanna vastasi. (HV D 5–6)
- c. – Me olemme juuttuneet kaislikkoon, sanoi Heinähattu. – *Mitäs* nyt tehdään?
 – Souda kovemmin. (HV D 16)
- d. Hanna ja Matti katsoivat neitejä kummissaan. – – .
 – *Missäs* tytöt ovat? Hanna kysyi.
 – Tytöt? Eivätkö ne ole kotona? Helga ihmetteli. (HV D 20)
- e. – Ja Risto Roopenpoika, sanoi Heinähattu.
 – *Mikäs* se on? Matti kysyi.
 – Minä sain sen kirjan Alibullenin neideiltä, sanoi Heinähattu. (HV D 93)

Demonstratiivipronomini esiintyy kerran isäntäsanana (53). Tässä tapauksessa voitaneen tulkita, että *-s* antaa lausumalle vain tuttavallisen sävyn tai isäntäsana on lyhennys *'siinä sinä'* (vrt. L. Hakulinen 2000 [1941]: 88–89; A. Laiho 1984: 131–132).

- (53) – Onko sinulla pulloa?
 – Ei ole.
 – *Siinä*s näet, sanoi Heinähattu. (HV D 27)

5.5 *-kA*

Sekä dialogissa että kerronnassa liitepartikkeli *-kA* liittyy leksikaalistuneita liitepartikkeleita lukuun ottamatta vain kieltoverbeihin (11 kpl). Yli puolet isäntäsanoista esiintyy yksikön 3. persoonassa, kaksi kertaa yksikön 1. persoonassa ja kerran monikon 1. persoonassa. Monissa tapauksissa *-kA* on kopulatiivisen konjunktion tehtävissä, ja sen merkitykset ovat *'ja ei'* tai *'ja emme'* (54a–f).

- (54) a. – Kaukanahan se ukkonen vielä on, *eikä* se varmaan kohdalle osu. – –
(HV D 20)
b. Mutta minä en osaa rakentaa lautta *eikä* Vilttitossustakaan ole apua, – –
(HV K 50)
c. – Me täällä vain järvellä mässäilemme *emme* tiedä yhtään, missä tytöt ovat.
(HV D 54)
d. – Se napsi nakkeja ilta illan jälkeen *eikä* nakkimyyjä huomannut mitään. – –
(HV D 67)
e. Vilttitossu oli selin *eikä* ehtinyt edes kääntyä, – –
(HV K 84)
f. Hän ei huomannut pyyhkiä kuraa kasvoistaan *eikä* ravistanut lippalakkiaan, – –
(HV K 90)

Viidessä tapauksessa isäntälauseet esiintyvät seuraavissa lauseissa, isäntäsanat lauseen alussa. Kolme tapausta (55a–c) muistuttaa edellä olevia kopulatiivisen konjunktion tehtäviä. Toisaalta voitaneen sanoa, että näillä kolmella on myös lauseiden merkitystä tehostava tehtävä.

- (55) a. – Minun silmissäni on aavistus kullankeltaista viljaa, Matti sanoi.
– *Enkä* ole koskaan huomannut, että sinun silmäsi olisivat suklaanruskeat, – –
(HV D 4)
b. – Ihan kuin yksi onki olisi häipynyt vajasta, Matti sanoi.
– *Eikä* matopurkkia ole missään. (HV D 21)
c. – Joo! Sanoi Heinähattu.
– Mutta mistä me saamme paperia? *Eikä* meillä ole kynääkään. (HV D 51)

Kaksi esiintyvistä tapauksista (56a, b) on varmasti lauseiden merkitystä tehostavaa. Niissä *-kä* toimii pikemminkin korostavina tai jyrkentävinä väitteinä. Kaikki nämä tapauksetkin ovat dialogin vastaus (ks. luku 2.6.).

- (56) a. – Mutta nyt mennään takaisin rantaan.
– *Eikä* varmasti mennä, Vilttitossu sanoi. (HV D 12)
b. – Hyppää veteen ja ota airo! huusi Vilttitossu. – *Enkä* hyppää! (HV D 16)

5.6 Partikkeliyhtymät *-kOhAn*, *-kOs* ja *-pAs*

5.6.1 *-kOhAn*

Partikkeliyhtymä *-kOhAn* esiintyy ylipäättään verbialkuisissa lausumissa, jolloin yhtymän tehtävä on antaa lausumille epävarma sävy. Verbit ovat tällöin modukseltaan indikatiivissa (57a–e):

- (57)
a. – <i>Kehittyköhän</i> tänään vielä ukonilma?	(HV D 3)
b. – <i>Onkohan</i> siellä köyhiä ritareita?	(HV D 3)
c. <i>Onkohan</i> täällä mitään syötäväksi kelpaavaa?	(HV K 31)
d. – <i>Riittävätköhän</i> nämä, jos tytöt ovat kovin nälkäisiä?	(HV D 38)
e. <i>Pettyköhän</i> konstaapeli, jos kerron, etten haluaisi häitä vielä tänä kesänä.	(HV K 103)

Näistä lausuman merkitykseen 57d sisältyy epävarman sävyn lisäksi lieventävä vahvistus, jotta kielteisen vastauksen tullessa tämä ei vaikuttaisi jyrkältä. Tämän lausuman implikaationa on 'nämä eivät ehkä riitä'. Lausuma 57a voidaan tulkita myös retoriseksi kysymyslausumaksi, sillä puhuja joko odottaa kuulijalta samanmielisyyden osoitusta tai ei odota kysymykseensä vastausta lainkaan.

Samoin puhujan epävarmuutta ja liitepartikkeliyhdistelmän retorista tehtävää ilmentää lausuma, jossa yhtymä liittyy interrogatiivipronominiin *kumpi* (58).

- (58)
– –, Vilttitossu sanoi. – Äiti on lukenut yhden kirjan. Siinä sanotaan, että jos on vihreät silmät, ei saa syödä mitään vihreää. – –.	
– Ei se niin mennyt, Heinähattu sanoi. – Se meni niin, että jokaisen pitää syödä silmiensä värin mukaista ruokaa. – –.	
– Heinähattu on ymmärtänyt koko jutun väärin, sanoi Vilttitossu – –.	
– <i>Kumpikohan</i> teistä nyt on oikeassa?	(HV D 9)

Konditionaalisissa verbialkuisissa lausumissa yhtymällä lisätään epävarmuuden lisäksi myös epätodennäköisyyden sävyä (59a, b).

- (59) a. – Hei, täällä on lasipurkki. Sen sisällä on pari ruostunutta naulaa. Mitä me voisimme niillä tehdä?
 – Ei mitään, sanoi Vilttitossu. – Olisi ollut edes pullo, niin olisi voitu lähettää pullopostia.
 – *Voisimmekohan* me lähettää purkkipostia? Heinähattu kysyi. (HV D 51)
- b. – – Mutta minähän söin toisesta voisilmän, joten ne eivät ole aivan samannäköisiä. – – Jos halutaan välttää riita, pullien on oltava täsmälleen samanlaiset. – – Hän kaiversi lusikalla toisen pullan sisusta suuhunsa ja vertaili sitten taas pullia keskenään. – – Pullista oli lopulta jäljellä vain renkaat. – – *Olisikohan* ne parasta syödä pois? (HV K 80)

Jälkimmäisessä tapauksessa (59b) sisältää funktiona ehdotus, jota ilmaistaan implisiittisesti myönteisellä konditionaalimuotoisella lausumalla, HV:stä löytyy myös yksi tapaus, jossa kieltoverbiin liittyessään yhtymä ilmaistaan epävarmuuden sijaan ehdotusta (60):

- (60) – *Eiköhän* maisteta sitä hiukan. (HV D 10)

5.6.2 -kOs

Lähdetekstissä partikkeliyhtymä -kOs esiintyy kaikissa tapauksissa kieltoverbiin liittyneenä (61a–d):

- (61) a. – – – *Eikös* kinuskikakku paina enemmän? (HV D 42)
 b. – *Eikös* nyt juoda oikein kunnon päiväkahvit, – – (HV D 65)
 c. – *Eikös* Vilttitossulla ole ensin syntymäpäivät? (HV D 89)
 d. – *Eikös* tässä perheessä eläminen ole jo jonkinlainen seikkailu, sanoi Matti. – Ei koskaan tiedä, minkälainen ruoka pöydässä odottaa ja syödäänkö huomenna silmien vai ehkä hiusten väristä ruokaa.
 – *Eikös* olekin jännittävää elämää, Hanna sanoi. – – (HV D 105)

Kielteisillä tiedustelukysymyksillä (61a–c), jotka ovat liitepartikkelillisiä, yleensä puhuja vetoaa keskustelijoiden yhteiseen tietoon ja hakee samanmielisyyttä. 61b on kuitenkin huomioitava, että puhuja ehdottaa mielipiteensä partikkeliyhtymällä. Vuorotapauksessa 61d esiintyy kaksi isäntälausumaa, ja molemmilla on samanmielisyyden hakemisen lisäksi toinenkin funktio: hämmästyksen korostus. Jälkimmäisellä Hanna ilmaisee lausumallaan retorisuuttakin niin, ettei vastaus Matilta ole välttämätön, sillä yhtymä esiintyy lauseessa liitepartikkelin -kin kanssa.

5.6.3 -*pAs*

Imperatiivimuotoiseen verbiin liittyvällä partikkeliyhtymällä -*pAs* puhuja lieventää käskyä (62a–d):

- (62) a. – Mutta *kuunnelkaapas*, mitkä ruuat teiltä on ehdottomasti kielletty.
(HV D 5)
b. – Heinähattu, *juoksepäs* Vilttitossun perään, jottei hän saa päähänsä mitään hassutuksia, – –
(HV D 10)
c. – Minä voisin tehdä siitä vaikka kaarnaveneen. *Annapas* kun katson.
(HV D 68)
d. – – –. *Katsokaapas* tuonne saaren yläpuolelle. Siellä se teidän erakkonne lentää.
(HV D 97)

Tekstissä esiintyy myös sellaisia tapauksia (63a–d), joissa puhuja käyttää partikkeliyhtymää vastaväitteissä korostaakseen kontrastiivista merkitystä.

- (63) a. – Ei ollut paksu, sanoi Vilttitossu.
– *Olipas*, sanoi Heinähattu.
– *Eipäs*, kivahti Vilttitossu.
(HV D 74)
b. – Eivät kamelat muuten järvessä ui.
– *Kylläpä*s uivat, sanoi Vilttitossu.
– *Eivätpä*s ui.
– *Uivatpas*, sanoi Vilttitossu, – –
(HV D 86)
c. – Ei tuolla saarella enää mitään erakkoa asu, pelastusmies sanoi.
– *Asuupas*, sanoi Vilttitossu.
(HV D 96)
d. – Eikä varmasti mennä, Vilttitossu sanoi.
– *Mennäänpä*s, Heinähattu sanoi, – –
(HV D 12)

5.7 Leksikaalistumien näköiset liitepartikkeli-ilmaisut

5.7.1 Adverbeihin liitteinä -*kin/-kAA*n

Kun liitteet liittyvät adverbeihin, niiden tehtävä on melko samanlainen kuin niiden liittyessä nomineihin ja verbeihin: se on tekstissä havaittavissa inkluusiivisena fokuksena (64a, b), korostuksena ja vahvistuksena (65a, b) tai lauseenoperaattorina (66).

- (64) a. Heinähattu muisti, että vene oli juuttunut kerran *aikaisemminkin* matalaan kaislikkoon ja isä oli työntänyt veneen airolla liikkeelle. (HV K 16)
 b. – Kahvitelkaa te vain, löydän minä heidät *yksinkin*, hän huudahti ja lähti soutamaan. (HV D 65)
- (65) a. – Eihän ryynimakkaraa halua kukaan *muutenkaan* syödä! (HV D 6)
 b. Nukahdinko minä, Matti hämmästy. Missä kaikki ovat? Eivätkö ne *vieläkään* ole palanneet? (HV K 58)
- (66) Kun Hanna rauhoittaa lapsiaan, Hanna huiskaisi kädellään:
 – Se oli vain sellainen leikki, Hanna sanoi. – Minä halusin vähän vaihtelua arkeen. Nyt meillä syödään taas niin kuin *ennenkin*. (HV D 89)

Liitepartikkeliparia *-kin/-kAAn* voi käyttää lauseissa tai lausumissa skalaarisena parina. Esimerkiksi lausuma 64b voidaan korvata liitteettömällä lausumalla käyttämällä itsenäistä partikkelia *jopa*, eli toisin sanoen *-kin* antaa lausumalle odotuksenmukaisen ääripään sävyn. Liitepartikkelin *-kin* polaaraisella parilla *-kAAn* ilmaistaan puolestaan odotuksenvastaisuutta: *-kAAn* antaa lausumalle (65a, b) negatiivisen korostuksen ja vahvistuksen lisämerkityksen. Niistä ensimmäisen lausuman liitepartikkelillisen *muutenkaan* voi korvata myös sanoilla *siltikään* tai *kuitenkaan*.

Korostusta osoittava liitepartikkelillinen käyttö on nähtävissä myös verbin MA -infinitiivimuodossa (67). Vaikka tämä muodostetaan verbistä, sitä pidetään käytöltään adverbina. Lauseen implikaatio on '– –. Ja koirat menevät piiloon, saati sitten puhumatta kissoista'.

- (67) Kun hätäsoitto tuli Matilta poliisille:
 – Ukonilmalla menee usein sähköt.
 – Ja pimeässä ryöstetään koteja, jatkoi Isonapa.
 – Ja pankkeja, Rillirousku sanoi. – Ja koirat menevät piiloon, *puhumattakaan* kissoista. (HV D 23)

Samoin kuin verbien yhteydessä, voi liite adverbeihinkin liittyessään ilmentää puhujan kannanottoa (68, 69): lausumassa 68 Isonapa osoittaa liitepartikkelilla epäroivää kannanottoa, johon sisältyvät myös hänen pelkonsa ja siitä johtuva toive. Palopäällikön lausuma 69 voidaan tulkita kielteiseksi kannanotoksi edellä sanottuun. Hän väittää Mattia vastaan, kun Matilla oli väärinkäsitys siitä, mitä hän sanoi ennen sitä. Tämän implikaatio saattaisi olla 'en minä sanoisi, ettei muunlaiseen pelastustoimenpiteeseen olisi mahdollisuutta, vaikka sanoin tulipalon tulon olevan mahdollinen'.

- (68) Isonapa katsoi peloissaan Erakkosaareen päin. – Tuolla ne eivät *varmaankaan* ole, hän sanoi. (HV D 54)
- (69) Viiden soiton jälkeen Matti sai palopäällikön puhelimeen.
 – Onko vielä monta tulipaloa sammuttamatta? Matti kysyi.
 – Saattaahan niitä tulla, palopäällikkö vastasi. – –.
 – Niin että ei sitten muunlaiseen pelastustoimenpiteeseen ole mahdollisuutta?
 – En minä nyt *niinkään* sanoisi, palopäällikkö totesi. (HV D 62)

5.7.2 Adverbeihin liitteinä *-hAn*

Adverbiin *kaukana* liittyvän liitepartikkelin *-hAn* tulkinta on vaikeahko (70): lauseen implikaationa Matti muistuttaa kuulijalle ukkosen olevan kaukana, mutta sen tulevan kohta. Toisaalta hänen lausumassa implikoinee, että onneksi ukkonen on vielä kaukana, eli lausumaan sisältyy funktio lohdutus.

- (70) – Taitaa vähän jyristellä, Matti jatkoi puhelua.
 – *Kaukanahan* se ukkonen vielä on, eikä varmaan kohdalle osu. – –
 (HV D 20)

Seuraavassa kolmessa tapauksessa *-hAn* osoittaa hämmästyksen asiasta (71 ja 72a, b), vaikka isäntäsanat ovat eri adverbejä. Hämmästyksen lisäksi *-hAn* ilmaisee lausumissa (71 ja 72b) äkillistä oivallusta, että puhuja huomaa vasta kun asia tapahtui tai tapahtunee. Lausumassa 72a taas puhuja muistuttaa kuulijalle asian menevän hullummaksi kuin se sillä hetkellä on.

- (71) – – – Veneen pohjalla oli lätäkkö. Onko tässä veneessä reikä, Hanna hätäytyi.
Silloinhan vene täytyy vedellä ja minä olen avuttomana keskellä ulappaa!
 (HV K 67)
- (72) a. Isonapa käänsi veneen, ja köysi kiristyi entisestään.
 – *Nythän* se menee entistä hullummaksi! – – (HV D 55)
 b. – – –, Isonapa huokasi ja kaapi lusikalla voisilmän suuhunsa. Herkullista! Oho,
nythän tähän tuli isompi reikä kuin tuohon toiseen. – – (HV K 80)

5.7.3 Partikkeli *kyllä*

Itsenäiseen partikkeliin voivat liittyä myös liitepartikkelit *-hAn* ja *-pA*. Partikkelin *kyllä* yhteydessä *-hAn* merkitsee lausumat itsestään selviksi tosiasioiksi (73a, c) ja muistettavaksi asiaksi (73b):

- (73) a. – Minne te menette? Hanna ihmetteli.
           – *Kyllähän* sen arvaa, Matti sanoi. (HV D 6)
- b. – En minä nyt ihan yksin ole napsinut, Isonapa sanoi.
           – *Kyllähän* Hannakin sai voileivän ja sinä maistoit kinuskikakkua. (HV D 78)
- c. – Hei, hei, erakko! Vilttitossu huusi ja huitoi kädellään.
           – *Kyllähän* minä tiesin, ettei siellä mitään kummitusta ole, Matti naurahti. – –
           – Pikkupoikana moni asia tuntui jännittävältä, Matti sanoi ja huiski sammaleita lippalakistaan.
           – *Olethan* sinä minullekin siitä kummituksesta kertonut, sanoi Heinähattu Matille. (HV D 97)

Tapauksessa 73c osoitetaan itselle tai keskustelun muille jäsenille muistutusta samassa tilanteessa silloin, kun *-hAn* liittyy *olla*-verbin kanssa.

Liitepartikkeli *-pA* ilmaisee *kyllä*-partikkeliin liittyessään emfaattisesti päivittelyä tai hämmästyä (74a, b).

- (74) a. Heinähattu maisteli mustikkapiirakkaa, ja Vilttitossu ahtoi suuhunsa suklaanappeja.
           – *Kylläpä* sinulle maistuu suklaa, Halise sanoi. (HV D 7)
- b. – Me tulimme nyt sitten, Helga sanoi.
           – *Kylläpä* siellä ropisee, sanoi Halise
           – Hiukan kastuttiin, jatkoi Helga. – – (HV D 20)

Kylläpä-partikkeliyhdistelmän sisältäviä lausumia löytyy aineistostani kaiken kaikkiaan viisi. Loput kolme, joita en tässä tarkemmin esittele, löytyvät kohdista HV D 41, 68 ja K 79–80.

6 SUOMEN LIITEPARTIKKELEITA VASTAAVAT ILMIÖT KOHDETEKSTISSÄ

Tässä luvussa käsitellään suomen liitepartikkeleja vastaavia ilmiöitä teoksen japaninkielisessä käännöksessä *Hirame Hyōryūki*, jonka lyhenne on tässä tutkimuksessa HH. Kyseiset ilmiöt esiintyvät HH:ssa *hyōgenshi*- ja *kandōshi*-ilmauksina, muina vastineina sekä vastineina, joissa liitepartikkeli-funktiot on kokonaan tai osittain jätetty kääntämättä. Käytän tässäkin luvussa ilmiöiden esiintymispaikat koodeina D ja K, eli HH:n dialogissa suomen liitepartikkeleja vastaavien ilmiöiden esiintyessä käytän merkintää HH, D ja sivunumero, kun taas kerronnassa HH, K ja sivunumero. Esitän japaninkielisten ilmiöiden suomennoksina HV:ssä esiintyvät lähtötekstin lausumat. Liitteessä esitetään morfeemianalyysi niistä käännöksen lausumista, joissa on isäntälausumat (liite 1). Osan virkkeistä jätän analysoimatta morfeemianalyysissa, koska virkkeet eivät ilmaise liitepartikkeli-funktioita. Osan isäntälausumista jätän analysoimatta, sillä mielestäni analyysiluvuissa olevat selitykset riittävät. Toisessa liitteessä esitetään alkuperäiset tekstit, miten ilmaistaan japaniksi (liite 3). Molemmissa liitteissä numeroidaan samalla tavalla kuin tässä luvussa.

6.1 *Hyōgenshit* 'mielenilmauksen partikkelit'

6.1.1 *dai*, *ka(i)*, *kana* ja *kashira*

Isäntälausumina esiintyvät lähtötekstissä kysyvät lausumat, jolloin lausumissa esiintyvät kysymyspronominin tai -sanojen kanssa liitepartikkelit *-hAn*, *-pA*, *-s*, *-kOhAn*, *-kOs* ja *-pAs*. Näitä vastaavat sellaiset lausumat, joissa on japanin *hyōgenshi*-ilmaukset *dai* (I), *ka(i)* (IIa, b), *kana* (III) ja *kashira* (IV).

- (I) [Sorejā, momi no shimmezerii o taberu boku wa, *dōnarundai*?] (HH D 17)
 'Mikäs minusta tulee, kun syön kuusenkerkkähyytelöä?' (HV D 5)
- (II) a. [Kono hen de, matomo ni ocha ni shimasen *ka*.] (HH D 120)
 'Eikös nyt juoda oikein kunnon päiväkahvit, —.' (HV D 65)
 b. [— Are wa, moshikashite bokura no bōto no ōru ja nai *kai*?] (HH D 46)
 'Sehän on meidän airo.' (HV D 22)
- (III) "— Dattara, tabechaō *kana*.—" (HH K 147)
 '— Olisikohan ne parasta syödä pois? —' (HV K 80)
- (IV) a. [Heinä, tondemo nai koto ni naru to ikenai kara, chotto Tossu no ato wo
 ottekureru *kashira*.] (HH D 25)
 'Heinähattu, juoksepas Vilttitossun perään, jottei hän saa päähänsä mitään
 hassutuksia' (HV D 10)
 b. [Konnani ōjotai de, koko kara dou yatte kaeruru no *kashira*.] (HH D 162)
 'Kuinkahan me pääsemme täältä pois, kun meitä on näin monta?' (HV D 89)

Tapaukset I–IV antavat ylipäänsä kysymyksille tuttavallisen sävyn. Lisäksi lausumassa I puhuja vaatii kuulijalta selitystä, sillä kysymyspronominin yhteydessä verbimuoto *dōnarundai* 'mikäs tulee' on kirjakielisen verbiyhdistelmän *dōnarunodai* puhekielinen vastine. Tässä verbimuodossa oleva verbipääte *-noda*- 'olla' on funktioiltaan sellainen, joka vaatii tai pyytää selitystä lausuman tilanteesta. Lausumissa IIa ja b *hyōgenshit* liittyvät kieltoverbiin *shimasen* ja *nai*. Nämä ovat kuitenkin sisällöltään myönteisiä, vaikka ne ovat muodoltaan kielteisiä. Lausumilla puhujat yrittävät hakea kuulijalta samanmielisyyttä. Lisäksi lausumassa IIb puhuja korostaa *hyōgenshin* funktiota konjunktioilla *moshikashite* 'jos'. *Hyōgensheista* elenentit *dai* ja *kai* ovat miesten käyttämiä liitteitä, kun taas *kashira* naisten käyttämä. *Kashiraa* (IVb) ja *kanaa* (III) käytetään suunnilleen samassa funktiossa eli retorisisissa kysymyksissä. Puhuja osoittaa kuulijoille, että hänellä on kysymys tai epäily asiasta, mutta hän ei odota kuulijalta vastausta tai odottaa samanmielisyyttä puhujan kanssa. Lisäksi imperatiivisen verbimuodon yhteydessä esiintyvä *kashira* (IVa) siirtää lausuman verbin käskymerkityksestä kysyväksi pyynnöksi lisäämällä verbin käskymuodon 'otte' jälkeen. Suomen liitepartikkelien funktioihin verrattuna yllä olevat tapaukset ovat jokseenkin samoissa funktioissa, paitsi tapauksia IIb ja IVb: suomen liitepartikkelien funktiot ovat tällöin hämmästys ja oivallus sekä epäröivä tiedustelu (vrt. luku 5.2 *-han*). Voidaan olettaa, että kääntäjä yrittää tuoda testeissä esiin puhujien luonteita.

6.1.2 *mo*

*Kakarijosheihin*¹⁰ 'konnektiiviser partikkelit' kuuluva *mo* tarkoittaa suomeksi 'myös', jota vastaava liitepartikkeli on '-kin/-kAAn'. Yleensä *kakarijoshia mo* käytetään japanin kielessä subjektipartikkelin *wa* sijaan siinä tapauksessa, kun sen yhteydessä lauseen predikaatissa oleva asia on sama kuin edellä mainitussa lauseessa (Niwa 2004: luku 2.4). tällä tavalla käytettyä *joshia mo* (Va, b, c) vastaavat sellaiset lausumat, joissa liitepartikkelipari *-kin/-kAAn* kiinnittyy sekä pronomineihin että substantiiveihin.

- (V) a. [Atashi no me no naka **mo**, tenten darake da yo. Atashi **mo** chokorētokēki ga ii.]
 [Watashi **mo** dekireba chokorētokēki no hou ga ii.] (HH D 16)
 'Minun**kin** silmissäni on pilkkuja. Minä**kin** haluan suklaakakkua.'
 'Minä**kin** söisin mieluummin suklaakakkua, sanoi Heinähattu.' (HV D 4)
- b. [— Boku wa te ga todokanai kara.] Debuccho keikan ga iimashita.
 [Watashi **mo** da. —] (HH D 48)
 '— En minä ylety, Isonapa piipitti.'
 'En minä**kään**, —' (HV D 28)
- c. Halise wa Debuccho keikan no mae de, karappo no shokuryou basuketo o burabura yurashimashita.
 [Anata wa butter no hitomi pan ni made te o tsukemashita wa ne.]
 [Basuketto no naka niwa, hoka ni **mo** atta no? —] (HH D 159)
 'Halise heilutteli tyhjää ruokakoria Isonavan edessä.
 — Et voinut pitää näppejäsi erossa edes voisilmäpullista, Halise sanoi.
 — Oliko korissa *muutakin* kuin ne pullat? —' (HV D 88)

Lausuman (Va) ensimmäinen lausuma on Vilttitossun. Sen takana on presuppositio siitä, että jollakulla on myös tietynlaiset silmät ja hän sai sen takia suklaakakun. Lausuman vastauksessa adverbia *dekireba* 'mieluummin' käyttämällä Heinähattu ilmaisee lievästi samaa kuin se, mitä Vilttitossu sanoi ennen häntä. Funktiona samanmielisyys koskee myös lausumaa (Vb), jossa jälkimmäisen lausuman puhuja ilmaisee samaa kuin *Debuccho keikan* 'Isonapa'.

Sekä demonstratiivipronomineihin että muutamaaan substantiiviin liittyvänä suomen liitepartikkeleita vastaavana ilmiönä *mo* voidaan tulkita rinnastukseksi (VIa, b, c) ja esimerkkifunktioksi (VII). Lausumia (VII) voidaan tulkita rinnastuksiksi siten, että

¹⁰ *Kakarijoshi* on syntaktisessa roolissa, jolloin sen tehtävänä on rakentaa sanojen välille pragmaattinen suhde, esim. rinnastus (Handō 2006: 26–27).

edellisessä lausekkeessa oleva asia on yksi vanhempien huolista (VIa), sateen lakkaaminen on yksi seikoista, jonka vuoksi Heinähattu ja Vilttitossu ovat riidoissa (VIb), ja asia, johon demonstratiivipronomini *sore* 'se' viittaa, mikä sinänsä ei ole näkyvissä tässä esimerkkilauseessa, on yksi jännittävistä asioista (VIc). Huomioitakoon, että jokaisella lausumalla on tulkinnan perusteella funktiona korostus, ja lausumassa (VIc) on liitepartikkelia *-hAn* vastaava ilmiö.

- (VI) a. ”– – Mama to papa wa kaminari ni yōjin shiteita kedo, sonna shinpai **mo** iranai kanji yo. – –” (HH K 32)
 ’Äiti ja isä aina varoittavat ukonilmasta, mutta ei *siitäkään* ole vaaraa.’ (HV K 14)
- b. Hutari wa kuchigenka ni ki wo torarete, kaminari ga yanda koto ni ki ga tsukimasendeshita. Ame **mo** hotondo agatteimashita. – – (HH K 56)
 ’Heinähattu ja Vilttitossu olivat pitäneet niin kovaa meteliä, etteivät huomanneet ukonilman rauhoittuneen. *Sadekin* oli melkein lakannut. – –’ (HV K 27)
- c. [Sore **mo** thrill ga arukamoshirenai wa. – –] (HH D 91)
 ’*Sehän* voisi olla jännittävää, – –’ (HV D 45)
- (VII) Heinä wa sazanami no oto o kiiteimashita.
 ”Tossu **mo** shizuka dashi, – – (HH K 32)
 ’Heinähattu kuunteli laineiden liplatusta. *Vilttitossukin* oli hiljaa. – –’ (HV K 14)

Lausuman (VII) *kakarijoshin* elementin *mo* tulkinnaksi sopii esimerkkifunktio, sillä *Heinä* ’Heinähattu’ ilmentää *kakarijoshilla* syytä, minkä takia Heinähattu voi kuunnella laineiden liplatusta, kun siis *Tossu* ’Vilttitossu’ on hiljaa. Hän rinnastaa Vilttitossun hiljaisuuden muun ympäristön hiljaisuuteen. Suomen vastineena tähän sopii ’lisäksi’. Nämä tapaukset ovat kääntäjän eri tulkintoja kuin suomen liitepartikkelien funktiot; suomen liitepartikkelien funktiot ovat esim. ’jopa’ tai idean saaminen ja korotus.

6.1.3 *mon(o)*

Sukupuolesta tai iästä riippumatta käytetään laajalti *hyōgenshin* elementtiä *mon* (VIIIa), jonka toisena vastineena on *mono* (VIIIb). Näitä hyödynnetään tavalla tai toisella syistä kerrottaessa. Kun suomen kielessä liitepartikkeli *-hAn* esiintyy tällä tavoin, sen funktiona on joko erimielisyyden, perustelun tai selityksen osoittaminen (vrt. luku 5.2 *-hAn*).

- (VIII) a. [Hirame wa kinshi ja nai **mon!**] (HH D 25)
           'Minult**ahan** ei kampelaa kielletä!' (HV D 10)
       b. [— — Natsu wa ippai arimasu **mono.**] (HH D 182)
           '— — **Onhan** näitä kesä.' (HV D 100)

6.1.4 *na, ne* ja *no*

Suomen liitepartikkelin *-hAn* toinen vastine *hyōgensheista* on *na* (IX). Sitä käyttävät periaatteessa miehet, kun he haluavat osoittaa kuulijalle oman mielipiteensä tai ajatuksensa. Tässä tapauksessa voidaan havaita funktion eroavuutta suomen ja japanin kielessä: japanin kielessä funktio on oman mielipiteen osoittaminen, kun taas suomen kielessä myönnitys (ks. luku 5.2 *-hAn*).

- (IX) [Korekara hueru kamoshiremasen **na.**] (HH D 117)
       'Saatta**ahan** niitä tulla.' (HV D 62)

Omaa mielipidettään osoittaessa puhuja käyttää myös *hyōgenshin* elementtiä *ne* (X), jonka vastaava suomen liitepartikkeli on *olla*-verbin yhteydessä *-pA*. Tämä antaa lausumalle naisellisen sävyn. Voidaan tulkita kääntäjän yrittävän partikkelilla, että Heinähattu osoittaa ilman tyyneyden omana mielipiteenään. Toisena tulkintana voitaneen pitää sitä, että Heinähattu vaatii kuulijaltaan samanmielisyyttä ilman tyyneydestä. Huomattakoon kuitenkin, että suomen liitepartikkelilla *-pA* on tällöin funktiona päivittely (ks. luku 5.3 *-pA*).

- (X) [Kaze ga nakute odayaka **ne.**] — —, Heinä wa uttorishite iimashita. (HH D 31)
       '**Onpa** tyyntä, Heinähattu ihaili, — —.' (HV D 13)

Hyōgenshi elementti *no* on monikäyttöinen: partikkeli antaa lausumille konservatiivista naisellista sävyä liittyessään verbin kohteliaisuusmuotoon *desu* (XIa) ja korostettua sävyä liittyessään verbin perusmuotoon *sunderu* (XIb). Lausuma (XIb) on Vilttitossun ja Isonavan keskustelua. Kääntäjä viestittää liitettä käyttämällä, että Vilttitossu ottaa kantaa kampelan uimiseen järvessä. Lausumassa (XIa) käsitellään Halisen lieventävää kysymystä. Tällä *hyōgenshin* elementillä *no* ei ole epävarmuutta ilmaisevaa eikä retorista tehtävää niin kuin liitepartikkelilla *-hAn* (vrt. luku 5.2 *-hAn*).

- (XI) a. [– – Dochira no ohanashi ga hontō desu **no**?] (HH D 24)
 'Kumpikohan teistä nyt on oikeassa?' (HV D 9)
- b. [Somosomo hirame ha mizūmi niwa, sundenai yo.]
 [Sunderu yo.]
 [Iyaiya, sundenai yo.]
 [Sunderu **no**.] (HH D 158)
 'Eivät kampelat muuten järvessä ui'
 'Kylläpä uivat'
 'Eivätpäs ui'
 'Uivatpas' (HV D 96)

Hyōgenshin elementit *na* ja *no* esiintyvät HH:ssa yhdistelmänä kysymyspronominin *missä* kanssa (XII). Yhdistelmässä *na* on eri funktiossa kuin tässä luvussa edellä mainittu *na*, joka on oman mielipiteen osoittava. Tämä on muodoltaan verbipäätteen *-da*, joka vaihtuu naiselliseksi puhekieleksi muodossa *-na*, ja *hyōgenshin* elementin *no* yhdistelmä. Tällä lausumalla kääntäjä osoittaa, että Hanna kaipaa selitystä tyttöjen olinpaikasta. Tämä funktio muistuttaa juuri samantapaista funktiota kuin liitepartikkeli *-s*.

- (XII) [Heinä to Tossu wa doko **nano**?] Hanna ga kikimashita.
 [Heinä to Tossu? Ara, hutari wa ie ni irunjanai no?] – – . Helga wa odorosite
 iimashita. (HH D 43)
 'Missäs tytöt ovat?'
 'Tytöt? Eivätkö ne ole kotona? Helga ihmetteli' (HV D 20)

6.1.5 (da)tte

Puhekielessä fokusoitavan asteikon ääripäätä ilmaistaessa HH:ssa esiintyy *datte* (XIII), joka korvaa adverbiiin liittyvää liitepartikkelia *-hAn*. Partikkelin *datte* kirjakielinen vastine on *demo*, joka on *hukujoshi*¹¹ 'adverbiaalipartikkeli' ja implikoi lausumille lisämerkityksen. Kääntäjä osoittaa lausumassa XIII puhujan implikoivan, ettei hän edes syönyt yksin ruokaa. Toisaalta voidaan tulkita, että kääntäjä osoittaa *hukujoshilla* puhujan kertovan tekosyytä yksin syömisestä, koska hän söi loppujen lopuksi yksin melkein kaiken. Tätä hyödynnetään lisäksi persoonapronominiin liittyvän *-kin/-kAAAn* ja substantiiviin liittyvän *-hAn*

¹¹ Esitän tässä myös *hukujoshin (da)tte*, vaikka se jää *hyōgenshin*-kategorian ulkopuolelle, sillä *(da)tte* on sekä *hukujoshin* että *hyōgenshin* funktiossa.

korvikkeina, koska niilläkin ilmaistaan fokusoivan asteikon ääripäätä ja perustelu tai selitys (ks. luku 5.1.2, 5.2.3).

- (XIII) [– – Hanna **datte** ōpunsando o ikko tsumandashi, kimi **datte** kyaramerukēki o tabeta desyo.] (HH D 144)
 'Kyllä**hän** Hannakin sai voileivän ja sinä maistoit kinuskikakkua.'
 (HV D 78)

Datte on monikäyttöinen partikkeli: asteikon ääripään ilmaisemisen lisäksi *datte* 'mutta' esiintyy joskus adversatiivisessa suhteessa lausumia kontrastoitaessa, ja se voi esiintyä myös lauseiden lopussa sitaattipartikkelina (*da*)*tte* (XIV), jonka kirjakielinen vastine on *to*. Sitaattipartikkelilla *to* yhdistetään sellaiset pää- ja sivulauseet, joissa puhuja kertoo kuulevansa, näkevänsä tai luulevansa jotakin. Lausumaa XIV vahvistetaan vielä lausuman loppuosan ellipsillä, jossa on näkymättömänä verbi *tulla*. Kun käännetään käännöstekstiä takaisin suomeksi, se on *oi, siinä lukee, että se on Sennin*, jonka päälause on tehty japanissa ellipsiksi. Tässä käänöksessä ei ole funktiona hämmästys eikä yllätys niin kuin liitepartikkelilla *-hAn* (vrt. luku 5.2 *-hAn*).

- (XIV) [Ara, Sennin **desutte** (kaitearu).] (HH D 129)
 'Siitähän tuli ERAKKO' (HV D 68–69)

6.1.6 *wa* ja *yo*

Hyōgenshin 'mielenilmauksen partikkelin' elementti *wa* on lähdetekstin suomen liitepartikkelien näkökulmasta monitahoinen partikkeli: se korvaa yksinään (XVa, b) tai adverbisiin liittyvänä (XVIa, b) liitepartikkeleita. Vaikka *hyōgenshin* elementillä *wa* voidaan korvata monia liitepartikkelitapauksia, *hyōgenshin* elementin *wa* merkitys on lieventää korostusta ja antaa lausumille naisellinen sävy. Näiden tapausten lisäksi *wa* toimii myös persoonapronominiin liittyvän *-hAn* ja verbiin *olla* liittyvän liitepartikkelin *-pa* vastineina. On kuitenkin mainittava tulkinnasta, että kääntäjä jättäne liitepartikkelien funktiot käännöksen ulkopuolelle tai *wa* lienee jollain tavalla sävyltään käänнос kyseisille liitepartikkeleille.

- (XV) a. [Gomubōto wa kyūmeibōto demo nandemo nai **wa**. – –] (HH D 73)
 'Eihän kumivene ole mikään pelastusvene, – –' (HV D 36)
 b. [Kimari! Demo, nani ni kaku? Pen mo nai **wa**.] (HH D 99)
 'Eikä meillä ole kynääkään.' (HV D 51)
- (XVI) a. [Tannaru asobi yo. Nichijōseikatsu ni cyotto henka ga hoshikatta no.
 Itsumodōri no shokuji ni modosu **wa**.] (HH D 162)
 'Se oli vain sellainen leikki, Hanna sanoi. – Minä halusin vähän vaihtelua
 arkeen. Nyt meillä syödään taas niin kuin *ennenkin*.' (HV D 89)
 b. Debucchokeikan wa bōto wo tăn sasemashita. Suruto, rōpu wa sara ni kyutto
 shimarimashita.
 [Motto hidoku narimashita **wa**!] (HH D 107)
 'Isonapa käänsi veneen, ja köysi kiristyi entisestään.
 – *Nythän* se menee entistä hullummaksi!' (HV D 55)

Hyōgenshin elementtiä *yo* hyödynnetään HH:ssa liitepartikkelin *-hAn* vastineena (XVIIa–c). Jokaisen lausuman funktiona on asian vahvistaminen, mutta vahvistuksen sisältö on kussakin erilainen: erimielisyyden (XVIIa) ja itsestäänselvyyden vahvistaminen (XVIIb) sekä vakuuttavuuden osoittaminen päättelyn perusteella (XVIIc). *Hyōgenshin* elementtiä *yo* käytetään paitsi liitepartikkelin *-hAn* myös liitekonjunktion *-kA* vastineena. Näihin käännöksiin ei heijasteta liitepartikkelin *-hAn* funktioita muistutus ja samanmielisyyden hakeminen.

- (XVII) a. [Demo, chittomo taihenna koton nattenai **yo**.] (HH D 55)
 'Mutta *eihän* meille ole tapahtunut mitään kamalaa.' (HV D 26)
 b. [Sannin dōji niwa tasukerarenai **yo**!] (HH D 108)
 'Enhän minä kaikkia kolmea ehdi pelastaa!' (HV D 55)
 c. [– – Sore ni, obentō ni crēpu ni jamu. Soredake areba, ki no ue wa iihazu da **yo**.] (HH D 193)
 '– – Ja eväitä, lättyjä ja hilloa. *Hyvähän* sen oli puussa olla.' (HV D 107)

Liitepartikkelin *-pAs* funktiota, joka on emfaattinen, käännettäessä *wa* ja *yo* toimivat joskus samassa funktiossa: naisen esittämän mielipiteen vahvistamisessa (XVIII). Voidaan havaita myös, että tapauksen ensimmäisessäkin lausumassa on *hyōgenshin* elementti *yo*, joka ei vastaa liitepartikkelin funktiota vaan se on kääntäjän itsenäisesti luoma käännös. *Hyōgenshin* elementtiin *yo* liittyviä tapauksia on nähtävissä myös sivuilla HH D 16, 158 ja 176.

- (XVIII) [Bukubuku shitenakatta yo.]
 [Bukubuku datta *wa*.]
 [Shitenai *yo*.] Tossu wa muki ni natte iimashita. (HH D 139)
 ' – Ei ollut paksu.
 – *Olipas*,
 – *Eipäs*, kivahti Vilttitossu.' (HV D 74)

Nämä *hyōgenshin* elementit *wa* ja *yo* voivat muodostaa *hyōgenshin* elementtien *na*, *no* ja *ne* kanssa yhdistelmiä, jonka *hyōgenshien* yhdistelmä *nano* vastaa myös *olla*-verbin *-da* naisellista vastinetta. Kuten edellä olen maininnut *hyōgenshi* elementti *na* ja myös *no* esiintyvät yhdistelmänä, jonka funktio on oman mielipiteen osoittaminen (ks. luku 4.1.4). Kun tällaisen yhdistelmän jälkeen tulee toinen *hyōgenshin* elementti *yo*, yhdistelmä lisää vielä vahvistusta (XIX). Tässä on hieman eroa samantapaisen liitepartikkelin *-hAn* funktioon, joka on muistutus (vrt. luku 5.2 *-hAn*).

- (XIX) [Demo, watashitachi wa yonin *nanoyo*.] (HH D 78)
 'Mutta *meitähän* on neljä, – –' (HV D 40)

Hyōgenshin elementti *yo* voi myös liittyä pelkästään toiseen *hyōgenshin* elementtiin *no* (XXa, b). Tällaisen yhdistelmän voi tulkita mielipidettä vahvistavaksi (ks. luku 1.1.4, 1.1.6). Tapaus XXa on Heinähatun ja Vilttitossun riita siitä, että Vilttitossu ei haluaa palata takaisin kotiin päin ja Heinähattu taas ehdottaa sen. Näitä *hyōgenshi*-tapauksia voidaan tulkita käskyksi sen perusteella, että puhuja vaatii kuulijaa palaamaan takaisin (XXa) ja vahvistamaan, että puhuja lähtee uimaan (XXb). Kun *hyōgenshin* elementin *yo* eteen liittyy toinen partikkeli, joka toimii samalla tavalla kuin *yo*, sillä voidaan osoittaa asiaa vielä vahvemmin. Lausuman XXb *hyōgenshien* yhdistelmä *-noyo* on mahdollista tulkita siten, että verbipäätte *-noda*, joka on merkitykseltään asiaa tarkastava, vaihtuu *hyōgenshien* yhdistelmä *-noyo* käyttämällä naiselliseksi. Tällöin *yo* toimii myös asian lieventäjänä. Muistettakoon, että suomen liitepartikkelien *-hAn* ja *-kA* funktiot ovat jyrkästi väittäminen ja muistutuksen osoittaminen (ks. luku 5.2 *-hAn*, 5.5 *-kA*). Eli suomen liitepartikkelia vastaavilla ilmiöillä käännöksessä on erilaisia sävyjä kuin alkuperäiset.

- (XX) a. [Zettai modoranai.]
 [Modoru **noyo**.] – – (HH D 28–29)
 'Eikä varmasti mennä, – –.'
 Mennään**päs**, – –.'
 b. [Demo watashi, oyoide iku **noyo**. – –] (HH D 74)
 'Mutta minä**hän** lähden uimaan. – –' (HV D 36)

Ne, jonka funktiona puhuja hakee kuulijalta samanmielisyyttä tai lieventää kannanottoansa, liittyy joissakin tapauksissa yhdistelmiin *hyōgenshin* elementtien *wa* ja *yo* kanssa (XXIa, b). Yhdistelmällä *wane* lievennetään puhujan kannanottoa (XXIa). Tämä yhdistelmä vastaa suomen liitepartikkelia *-pA*, joka liittyy verbiin *olla* ja jonka funktio on päivittely. *Wane* löytyy vielä kahdessa tapauksessa (HH D 39 ja 102). Yhdistelmä *yone* on funktioltaankin kahden merkityksen kombinaatio: oman kannanoton vahvistaminen ja osoitus kuulijan huomioonottamisesta, toisin sanoen puhujan kannanotosta samanmielisyyden tai vahvistuksen hankkimiseksi (XXIb). *Hyōgenshin* elementillä *yo* puhuja osoittaa kannanottonsa asiasta, tässä tapauksessa tyttöjen olinpaikasta, kun taas *hyōgenshin* elementillä *ne* puhuja hankkii kuulijalta samanmielisyyttä siitä. Lausuman XXIb kaltainen tapaus on nähtävissä myös kohdassa HH D 118.

- (XXI) a. [– –, kono shima ni nagasarete, bōto wa mizūmi ni nagasarechatta.]
 [Ohutaritomo, taihenna bōken no hi deshita **wane**.] (HH D 157)
 '– –, ja sitten me ajelehdimme tähän saareen ja vene karkasi.
 – **Onpa** teillä ollut seikkailu, – –' (HV D 86)
 b. Debucchokeikan wa bikubiku shinagara, Senninjima ni me wo yarimashita.
 [Masaka, asoko ni iru wake nai **yone**.] (HH D 104)
 'Isonapa katsoi peloissaan Erakkosaareen päin.
 – Tuolla ne eivät **varmaakaan** ole, – –' (HV D 54)

Hyōgenshien yhdistelmä *yone* voidaan ilmaista myös verbin moduksella *V+desho* (XXII), jonka asun oletetaan olevan kopulaverbin *-da* 'olla' ja *hyōgenshien* yhdistelmän *yone* kombinaationa. Tähän funktioon ei kuulu kuitenkaan liitepartikkelin *-hAn* funktio muistutus.

- (XXII) [– – Boku ga kimi no teryōri ni me ga naitte koto wa, yoku shitteru **desho**.]
 (HH D 173)
 '– – **Sinä**hän**** tiedät, että minä en voi vastustaa sinun leipomuksiasi.'
 (HV D 96)

Hyōgenshin elementtejä *wa* ja *yo* on vaikeahko tulkita, sillä ne esiintyvät joskus samankaltaisissa tapauksissa ja joskus erilaisissa tapauksissa. Ainoa varma yhteinen tekijä niillä on antaa lausumille naisellinen sävy.

6.2 *Kandōshit* 'huudahdussanat'

Muutamia suomenkielisiä isäntäsanoja on käännetty HH:ssa japanin *kandōsheilla* eli huudahdussanoilla. *Kandōsheja* on *shūjoshien* lisäksi vaikea tulkita, sillä niillä voi olla useampia funktioita kuin yksi: esim. *kandōshi sorya* (XXIII), joka on HH:ssa adverbien yhteydessä liitepartikkelin *-hAn* vastine, voidaan tulkita kutsuksi tai samanmielisyyden hakemiseksi puhujan kanssa. Pidän kuitenkin tätä funktiota tässä tapauksessa samanmielisyyden hakemisena, sillä *kandōshin* elementti *sorya* esiintyy lausumassa lausuman lopussa olevan ilmauksen *daro* kanssa, joka toimii puhekielessä samanmielisyyden hakemisen osoittajana. Suomen kielen isäntälausumaan verrattuna niiden funktiot ovat hieman erilaisia: isäntälausumassa olevalla liitepartikkelilla *-hAn* on tällöin funktiona itsestään selvä asia.

(XXIII) [Hutari tomo, doko ni iku noyo?]

[*Sorya* mochiron, Allibullin shimai no tokoro daro.]

(HH D 18)

'– Minne te menette?

– Kyllä*hän* sen arvaa, – – Allibullenin neideille tietenkin.'

(HV D 6)

6.2.1 *Nee* ja *hora*

Kandōsheilla on runsaasti synonyymeja, joita on nähtävissä myös HH:ssa. Esimerkiksi liitepartikkelien *-s* ja *-pAs* vastineina *kandōshin* elementit *nee* ja *hora* ovat funktioltaan huomionkohdistimia. Niillä kääntäjä osoittaa puhujan herättävän huomiota: hänen ehdotuksensa kielletyistä ruuista (XXIVa) ja hänen tekemänsä senhetkinen havainto siitä, että Vilttitossulla ei ole pulloa (XXIVb). Tämänkaltaisia huomionkohdistimia ovat muuten esimerkiksi *oi*, *ano(u)* ja *anone* (ks. lisää luku 4.3.3).

- (XXIV) a. [— — **Nee**, minna, osusume dake ja nakute, zettai ni tabechaikenai mono mo aru
no. — —] (HH D 16)
' — — Mutta *kuunnelkaapas*, mitkä ruuat teiltä on ehdottomasti kielletty. — —'
(HV D 5)
- b. [— — Zenbu anta no sei yo! — — Watashi ga konakattara, anta wa ima, kono shima
de hitoribocchi ni natteru wayo.]
[Heiki dayo. Botoru mēru o nagasu mon.]
[Anta, botoru wa?]
[Nai yo.]
[**Hora** minasai yo. — —] (HH D 55–56)
' — — Kaikki on sinun syytäsi! — — Jos minä en olisi lähtenyt, sinä olisit nyt yksin
täällä saaressa.
— Ei se mitään haittaisi. Minä lähettäisin pullopostia, Vilttitossu sanoi.
— Onko sinulla pulloa?
— Ei ole.
— *Siinäs* näet, — —' (HV D 27)

6.2.2 *Ara (arya)* ja *maa*

Toisella *kandōshiparilla* *ara (arya)* ja *maa* osoitetaan hämmästyä tai ihailua: puhuja on hämmästynyt kuulijan odottamattomasta reaktiosta (XXVa), tai puhuja esittää hieman ihailua, mitä tapahtuu siitä lähtien (XXVb). Lausuma XXVb voidaan tulkita myös niin, että puhuja osoittaa *kandōshilla* mielensä muutosta asian epävarmuudesta varmuudeksi tai arvaukseksi lopputuloksesta. On kuitenkin huomioitava, että *kandōshien* tulkinta riippuu lausumien intonaatiosta: esimerkiksi jos lausuman XXVa *kandōshin* elementin *ara* loppuosa lausutaan korkealla intonaatiolla, se tulkitaan ihmettelyksi. Huomioitakoon, että vastaavanlaisilla suomen isäntälausumien liitepartikkeleilla on funktion selitys. Oletan, että kääntäjä yrittää osoittaa *kandōsheilla* ensin puhujien tunteita ja *kandōshien* jälkeisissä lausumissa sitten selitykset siitä, mitä puhujat yrittävät kertoa.

- (XXV) a. [**Ara**, are wa hanbun oasobi yo. — —] (HH D 40)
'*Sehän* oli puoliksi leikkiä, — —' (HV D 19)
- b. [Chotto gorogoro naridashimashita ne. Demo **maa**, mada kaminari wa
tōi desu kara, ochiru koto ha nai desyō.] (HH D 40)
'Taitaa vähän jyristellä, — — Kaukanahan se ukkonen vielä on, eikä se
varmaan kohdalle osu.' (HV D 20)

Joskus nämä hämmästyksiä ja ihailua ilmaisevat *kandōshit* esiintyvät toistuvina eli reduplikaatioina (vrt. Häkkinen 1990: 109–110) (XXVI), jolloin puhuja haluaa osoittaa lisää hämmästyksiä.

(XXVI) ”Oishī! *Aryarya*, kocchi no ana no hō ga ōkikunaccyatta. – –” (HH K 147)
 ’Herkullista! Oho, *nythān* tähän tuli isompi reikä kuin tuohon toiseen – –’
 (HV K 80)

Kun puhuja haluaa osoittaa lisää ihailua, käytetään usein *kandōshien ara (arya)* ja *maa* yhdistelmää:

(XXVII)[*Ara maa*, shoku ga susumimasu wa ne.] (HH D 81)
 ’*Kylläpä* maistuvat, – –’ (HV D 41)

Näin ollen voidaan havaita, että näiden *kandōshien* tulkinta on riippuvainen tilanteista tai intonaatiosta ja ne antavat lausumille tietynlaisen sävyn. *Kandōshit* vastaavat liitepartikkeliyhdistelmää *-pAs* adverbien yhteydessä tai yksinään liitepartikkelia *-hAn*.

6.3 *Hukushit* ’adverbit’

Hukusheiksi eli adverbeiksi määriteltyjä kategorioita on japanin kielessä kuin suomen kielessä: ajan, paikan, tilan, tavan ja määrän lisäksi on olemassa rajoitusta, arviointia, lausumaa ja huomautusta ilmaisevat adverbit¹² (Niwa 2004: luku 11). Erona suomen adverbeihin voidaan sanoa, että japanissa esiintyy adverbi useimmiten yksinään, kun taas suomessa sen on mahdollista esiintyä lausekkeena. HH:ssa esiintyy kuitenkin vain määrää (XXVIIIa, b) ja varmuutta ilmaisevia adverbejä (XXVIIIc). Adverbeillä voidaan antaa lausumille puhujan asennetta ja tunnetta (Niwa 2004: luku 11.7). HH:ssa esiintyvä *hukushi hontō ni* (XXVIIIa) ilmaisee puhujan ihailua taivaalla olevista pilvistä, kun taas *yappari* (XXVIIIb) ja *zettai* (XXVIIIc) ilmaisevat puhujan varmuutta siitä, että kummitusta ei ole

¹² Japanin adverbeista rajoitusta ilmaisevat adverbit ovat Niwan mukaan sellaisia kuin *tada* ’vain’ ja *tokuni* ’erittäin’, joilla korostetaan asian rajoitusta. Arviointia ilmaisevat adverbit toimivat puhujan arvioinnin osoittajana, kuten *mochiron* ’tietysti’. Huomautusta ilmaisevilla adverbeilla puhuja osoittaa varmuutta asiasta, jonka muut uskovat olevan totta. Tällaisia ovat esim. *jitsuwa* ’totta puhuen’ ja *hukushiku* eli adverbilausekkeet. (Niwa 2004: luku 11.)

olemassa ja että hän ei palaa rannalle. Nämä *hukushit* vastaavat HH:ssa adverbien kanssa liitepartikkeleja *-pA* ja *-hAn* sekä yksinään liitepartikkelia *-kA*, mutta *hukushien* funktiot eivät sovi liitepartikkeliin funktioihin.

- (XXVIII) a. Debuccyoikeikan wa sora o aoide, nantokashite chigau koto o
kangaeyō to shimashita.
”*Hontō* ni kireina kumo da naa. – –” (HH K 146)
’Isonapa katseli taivaalle ja yritti ajatella muita asioita. *Kylläpä* on
kauniita pilviä.’ (HH K 68–69)
- b. [Sennin bye bye!] Tossu wa katate o bunbun hutte, mimizuku ni
sayonarashimashita.
[*Yappari*. Obaake wa inaitte, usu’usu wakatteitanda. – –] (HH D 177)
’– Hei, hei, erakko! Vilttitossu huusi ja huitoi kädellään.
– *Kyllähän* minä tiesin, ettei siellä mitään kummitusta ole, – –.’
(HV D 97)
- c. [– – Sa, kishi ni modorimasyo.]
[*Zettai* modoranai.] (HH D 28)
’– –Mutta nyt mennään takaisin rantaan.
– *Eikä* varmasti mennä, – –.’
(HV D 16)

Määrää ilmaisevia *hukusheja* ovat HH:ssa *sugoi* ja *kekkō*, jotka vastaavat adverbien yhteydessä liitepartikkelia *-pA*. Kääntäjä ilmaisee *hukusheilla* puhujan hämmästyttä sademäärän runsaudesta (XXIXa) ja lasipurkin kohtuullisesta tiukkuudesta (XXIXb).

- (XXIX) a. [Soto wa *sugoi* ame desu wa.] (HH D 41)
’– *Kylläpä* siellä ropisee’ (HV D 20)
- b. Debucchoikeikan wa kao o makka ni shinagara, huta o nejirimashita.
[*Kekkō* kitsui naa.] (HH D 128)
’Isonapa väänsi lasipurkin ja puhkui punaisena.
– *Kylläpä* on tiukassa.’ (HH D 68)

6.4 Muut vastineet

6.4.1 *Setsuzokushit* ’konjunktiot’

Liitepartikkeliin *-hAn*, ja *-kA* vastineina esiintyvät muutamassa tapauksessa HH:ssa konjunktiot *datasureba* ’siinä tapauksessa’ (XXXa), *soreni* ’sen lisäksi’ (XXXb) ja *ga* ’mutta, kuitenkin’ (XXXc). Konjunktio *datasureba* on muodoltaan kopulaverbin *-da* ’olla’ ja konjunktion *-tosureba* ’jos’ yhdistelmä. *Dasureseba* toimii päätöksen ja kysymyksen

osoittajana sen mukaan, mitä asiasta tai tilanteesta on ensisijaisesti oletettu (Niwa 2004: luku 49.8.1). Lausumassa XXXa ilmaistaan Hannan oletusta ja sitä, mitä oletuksesta seuraa: hän olettaa ensin, että veneessä on reikä, minkä jälkeen hän esittää oletuksen siitä, mitä tapahtuu sen jälkeen. Konjunktiolla *soreni* osoitetaan asian lisäystä edellä mainitulle asialle. Lausumassa XXXb puhuja osoittaa konjunktiolla lisäystä ja myös korostaa sitä, ettei missään ole matopurkkia, sillä lausumassa esiintyy myös *kakarijoshin* 'konnektiivisen partikkelin' elementti *mo* (luku 4.1.2 *mo*).

- (XXX) a. "Bōto ni mizu ga tamatteru. Ana ga aiteru no kashira. **Datosureba**, bōto wa mōsugu shizunde, watashi wa dōsuru koro mo dekinai mama, mizu'umi no domannaka ni hōridasareru!" (HH K 127)
 'Veneen pohjalla oli lätkkö. Onko tässä veneessä reikä, Hanna hätääntyi. Silloinhan vene täyttyy vedellä ja minä olen avuttomana keskellä ulappaa!' (HV K 67)
- b. [Tsurizao ga ippon nakunatteiru yō na ki ga suru. **Sore ni**, mimizure no bin mo miataranai.] (HH D 44–45)
 'Ihan kuin yksi onki olisi häipynyt vajasta, Matti sanoi. – **Eikä** matopurkkia ole missään.' (HV D 21)
- c. [– – Sono inu ga maiban no yō ni winnā sōsēji o tsumamigui shiteitandesu **ga**, ten'in wa chittomo ki ga tsukanakattandesu.] (HH D 126)
 '– – Se (=koira) napsi nakkeja ilta illan jälkeen **eikä** nakkimyyjää huomannut mitään.' (HV D 67)

Tavallisesti konjunktiota *ga* käytetään kytkettäessä yhteen kaksi lausetta, joista jälkimmäinen vastaa sisällöltään edellistä. Lausuma XXXc voidaan tulkita tavalliseksi rinnastuskonjunktioksi. Toisaalta lausumassa XXXc konjunktion *ga* funktio voitaneen tulkita ohjaukseksi siihen, että puhuja halua herättää dynaamisen vaikutelman lopputuloksena nakkimyyjän huomiokyvyttömyydestä kertomalla rikollista koirasta ennen lopputulosta. Tämä on yksi rinnastuskonjunktioiden ominaispiirteistä japanin kielessä. (Niwa 2004: luku 47.1 ja 62.2.4.)

Tämä *ga* on asultaan monikäyttöinen: *ga* toimii sekä konjunktiona ja *kakujoshina*¹³ (XXXI). Tavallisin *kakarijoshi* on *wa*, kieliasultaan *ha*. Kun fokusoidaan tietyn puheenaiheen subjektiin, *kakujoshin* elementtiä *ga* hyödynnetään *kakarijoshin* 'konnektiivisen partikkelin' *wa* sijaan. Lausumassa XXXI puhuja täsmentää *kakujoshin* elementillä *ga*, että voisilmäpullan söi hän eivätkä muut. Tämä täsmennys funktiona

¹³ *Kakujoshit* eli substantiivipartikkelit toimivat japanin kielessä subjektin ja predikaatin välillä syntaktisen suhteen ilmaisijana (Handō 2006: 15–18).

muistuttaa mielestäni myönnytystä, joka on vastaavan suomen isäntälausumassa olevan liitepartikkelin *-hAn* funktio.

(XXXI)[– – Demo, sakki boku **ga** katahō no batā no hitomipan no nakami wo tabechatta
kara, onnaji ja nakunattandayo naa. – –] (HH K 146)
'– – Mutta **minähän** söin toisesta voisilmän, joten ne eivät ole aivan samannäköisiä.
– –' (HV K 80)

6.4.2 Modukset

Japanin kielen modukset vastaavat liitepartikkeleita *hyōgenshien* 'mielenilmauksen partikkelien' rinnalla. Modukset japanin kielessä ilmaisevat suhtautumista kuulijaan sekä puhujan tunnetta ja asennetta asiaa kohtaan. Modukset kuuluvat kieliasultaan liittomuotoisiin verbeihin ja näyttävät verbipäätteiltä. Niitä on eniten liittomuotoisessa verbiryhmässä. (Niwa 2004: luku 30.) Liitepartikkeleita *-hAn*, *-kA*, *-kOs* ja *-pAs* vastaavia moduksia HH:ssa ovat *V+kudasai* (XXXIIa), *V+deshō* (XXXIIb) ja *-ja nai* (XXXIIc).

Moduksena verbipääte *V+kudasai* tulkitaan yleensä pyynnöksi. Lausumissa adverbien *dōzo* 'ole/olkaa hyvä' yhteydessä esiintyessä se tulkitaan kohteliaammaksi pyynnöksi. Lausuma (XXXIIa) on kuitenkin sisällöltään lieventävä käsky. Tavallisessa pyynnössä kuulija voi kieltää, mitä puhuja pyytää, mutta lausumassa XXXIIa puhuja vaatii kuulijalta kaarnan, jolla hän tekee veneen. Tässä tapauksessa lausumassa oleva modus voidaan tulkita mieluummin ohjaukseksi. (Niwa 2004: luku 31.1.) *V+deshō* on muodoltaan kopulaverbin *-da* arvausmuodossa. Yleensä lause tai lausuma tulkitaan kokonaisuudessaan arvaukseksi. Tämä muoto voidaan kuitenkin joskus tulkita *jodōshiksi* eli apuverbiksi, sillä se liittyy myös muihin verbeihin ja adjektiiveihin. Sen funktio on kuitenkin arvaus niin kuin arvausmuodossa olevalla kopulaverbillä *-da*. (Mt. luku 38.2.1.) Lausumassa XXXIIb *V+deshō* on kielteisessä arvausmuodossa. Tästä lausumasta voidaan implikoida seuraavasti: 'en osaa sanoa tarkkaan, mutta ehkä ukkonen ei osu kohdalle, kun se on vielä kaukana'. Tämä funktio ei sisällä muistutusta eikä lohdutusta, jotka ovat isäntälausumassa liitepartikkelilla *-hAn*.

- (XXXII) a. [— — Kore de, hune demo tsukurō kana. **Chotto** kashite **kudasai**.] (HH D 129)
 '— — Minä voisin tehdä siitä vaikka kaarnaveneen. **Annapas** kun katson.' (HV D 68)
 b. [Demo maa, mada kaminari wa tōi desu kara, ochiru koto wa **naideshō**.] (HH D 40)
 'Kaukanahan se ukkonen vielä on, **eikä** se varmaan kohdalle osu.' (HV D 20)
 c. [Chotto, korette watashitachi no bōto **ja nai!** — —] (HH D 131)
 'Mutta **tämähän** on meidän soutuveneemme! — —' (HV D 70)

-ja nai, joka on lausumassa XXXIIc, on erilainen kuin lausumissa a ja b. Se on puhekielinen kopulaverbi *-da* negatiivisessa muodossa, joten se voi liittyä vain nomineihin, toisin sanoen kopulalauseen predikatiiviin. Puhuja osoittaa moduksella *-ja nai*, että hän tarkistaa asian tai että hän antaa kuulijan hyväksyä asian. (Niwa 2004: luku 40.5.) Tässä tapauksessa puhuja väittää kuulijalle voimakkaasti, että hän löytää oman soutuveneensä, josta kuulija ei tiedä, kenen se on. Tämä funktio muistuttanee *hyōgenshin* elementtiä *-dayo*, muttei suomen isäntälausumassa olevaa liitepartikkelin *-han* funktiota muistutus.

6.4.3 *Nanka* ja *nante*

Japanin kielessä on *hukujosheja* 'adverbiaalipartikkeleja' (ks. luku 4.2.2), jotka liittyvät *kakujoshien* 'substantiivipartikkelien' lisäksi eri ainesosiin, kuten substantiiveihin, verbeihin ja muihin *josheihin* eli partikkeleihin, ja ne tuovat lausumille erilaisia merkityksiä. Tällaisia *hukujosheja* HH:ssa ovat vain *nanka* ja *nante*, jotka vastaavat liitepartikkelia *-han* ja adverbien yhteydessä liitepartikkelia *-kaan*. Ne molemmat esiintyvät useimmiten negatiivisissa lausumissa ja tuovat lausumille halveksunnan sävyn sekä ilmaisevat puhujan vaatimatonta ja odottamatonta suhtautumista. (Niwa 2004: luku 18 ja §18.2.) Lausumilla XXXIIIa ja b puhuja halveksuu vuotavaa venettä ja henkilöä, joka syö ryynimakkaraa. Tämänkaltaista funktiota ei ole vastaavalla liitepartikkelilla *-han*.

- (XXXIII) a. [Mizu ga haittekuru bōto ni **nanka** noranai wa. — —] (HH D 131)
 'Minä^{hän} en vuotavassa veneessä istu. — —' (HV D 70)
 b. [Mugisōsēji o tabetai hito **nante** inai yo!] (HH D 18)
 'Eihän^{hän} ryynimakkaraa halua kukaan muutenkaan syödä!' (HV D 6)

6.5 Ilmaisut, joissa liitepartikkelien funktioita on jätetty kääntämättä

Ingo toteaa teoksessaan, että kääntäjän tehtävä on ensisijaisesti siirtää lähtötekstien merkitys kohdeteksteihin (Ingo 1990: 293). Aina ei tämä kuitenkaan toteudu. Ingo havaitsee yhtenä semanttisena tarkastelutapana **poisjätöt**. Hän huomauttaa myös, että poisjätöt ovat helpoimmin havaittavia muutoksia käännöksessä verrattaessa tätä kohdetekstiä lähtötekstiin. Poisjättöjen syyt johtuisivat Ingon mukaan pragmaattisista seikoista. Poisjättöjä on kahdenlaisia: **semanttinen poisjättö**, poistetaan olennaisia semanttisia komponentteja, tai **implisiittinen poisjättö**, korvataan lähtötekstissä olevat tietyt sanat tekstin kontekstin yhteydessä niin, että merkitys säilyy. (Mt. 293–294.)

HH:sta löytyy kolme mahdollista poisjätön tapausta (XXXIVa–c). Kaikki näyttäisivät mielestäni semanttisilta poisjätöiltä, sillä kääntäjä poistaa olennaiset semanttiset komponentit. Kääntäjä jättää siis kahdet liitepartikkelien funktiot kääntämättä; toisessa käännöksessä adverbi *mada* riittää ilman liitepartikkelin *-kAAn* funktiota kääntämättä (XXXIVa), ja samoin toisessa *dōshiyō* heijastaa vain lauseketta *mitä tehdään* (XXXIVb). Tapauksessa (XXXIVc) kääntäjä jättää kääntämättä isäntäsanana *hänkin*. Käännöksessä näyttää, että *itselleen* riittää hänen mielestään osoittamaan Halisen toiminnan. Voitaneen sanoa tapauksesta XXXIVb, että liitepartikkelin *-s* funktio esiintyy käännöksessä, kun *dōshiyō* sinänsä on puhekielisesti tuttavallinen ilmiö.

(XXXIV) a. ”Inemurishichatta na. Minna wa doko da? **Mada** modottekitenai no kana.”

(HH K 112)

’Nukahdinko minä, Matti hämmästy. Missä kaikki ovat? Eivätkö ne **vieläkään** ole palanneet?’

(HV K 58)

b. [Ashi ni hikkakatta noyo. **Dōshiyō**?]

[Motto ganbatte, koide.]

(HH D 34)

’– Me olemme juuttuneet kaislikkoon, sanoi Heinähattu. – *Mitäs* nyt tehdään? – Souda kovemmin.’

(HV D 16)

c. [Heinä no ohanashi dewa, watakushi wa Blueberry pie koso tabenakuchaikemasen wa. Dochira no ohanashi ga hontō desu no?] Halise wa kikinagara, Blueberry pie o ōkiku kattoshite **jibun** no sara ni yosoimashita.

(HH K 24)

’– Heinähatun mielestä minun taas pitää syödä mustikkapiirakkaa, sanoi Halise ja leikkasi **hänkin** itselleen ison palan. – Kumpikohan teistä nyt on oikeassa?’

(HV K 9)

6.6 Kääntäjän luomat ilmaisut

Lisäykset ovat luvussa (6.5) poisjättöjen rinnalla semanttisesti yhtä tärkeitä ja ne on yhtä helppo havaita merkityksen siirtyessä lähtötekstistä kohdetekstiin (Ingo 1990: 293–294). Lisäyksillä käännostapana on kaksi päätyyppiä, mikäli kyseessä on ”mahdollisimman identtisen semanttisen sisällön siirtämisestä” lähtötekstistä kohdetekstiin: **semanttisella lisäyksellä** lisätään kohdetekstiin olennaisia merkityskomponentteja, kun taas **eksplisiittistämällä** avataan lähtötekstissä olevaa implisiittistä merkityksistä selväsanaiseksi tekstiä lisäämällä.

HH:sta löytyy kaksi sellaista lisäystapautta, joissa liitepartikkeli *-kin/-kAA*n liittyy demonstratiivipronominiin. Tapauksessa XXXV isäntälauseen käänнос on *Yappari shirabetakunaru no ne, kēkan dakara* ’Hänkin (Isonapa) haluaa jotenkuten tutkia kun on konstaapeli’. Jos käännettäisiin tapauksen XXXV lausetta, käännetystä lauseesta pilkun jälkeinen lauseke riittänee eli *kēkan dakara*, tai tarkasti sanoen riittänee toisella tavalla muodostettu lauseke esimerkiksi *yappari kēkan ne*. Lähtötekstissä merkityksen siirtoa suorittaakseen kääntäjä osoittaa kuitenkin eksplisiittistävällä lisäyksellä sitä, että Hannalla on tuntemusta konstaapelien luonteen ominaispiirteestä, joka Isonavalla on. Tämä lisäys korvaa mielestäni liitepartikkelin *-kin* rinnastusfunktion puutteellisesti, sillä käänнос on paikkansapitämätön verrattaessa isäntälauseen implikaatioon ’voiko konstaapeli olla tuollainen? Onpa kummallinen konstaapeli’.

(XXXV) [Shizen wa subarashī moyō wo tsukuru naa. Nani ka kaitearu mitai da. Se, n.....] Hanna wa yoisho to iki wo tsuki, hitai no ase wo nuguimashita. ”*Yappari shirabetakunaru no ne, kēkan dakara*.” Hanna wa omoimashita.

(HH K 129)

’– Kyllä luonto tekee hienoja kuvioita, ihan kuin tässä olisi kirjaimia. E, R, A... Hanna huokaili ja pyyhki hieää otsaltaan. *On siinäkin konstaapeli*, hän ajatteli.’

(HV K 68)

Pragmatiikka keskittyy kielen ja sen käyttäjien väliseen suhteeseen tilanteesta, kirjoittajan, puhujan, kuulijan tai lukijan tiedoista, asenteista, olettamuksista jne. riippuen. Niiden yhteydessä painopiste kääntämisessä on vastineiden sopivuus lukijan taustan huomioonottaen. (Ingo 1990: 105–106.) Kun kielellinen käytäntö ja käyttäytyminen kohdekielessä jostakin syystä on erilainen kuin lähtökielessä ja kääntäjä tämän johdosta

joutuu turvautumaan poikkeavaan ratkaisuun, Ingo ajattelee tällöin toisaalta eri maissa vallitsevia tapoja muotoilla esim. juridisia tekstejä, liikekirjeitä ja käyttöohjeita, toisaalta etiketinomaisia tapoja lähestyä niitä, joille lähettää kirjeitä. Niissä tapauksissa, missä käyttö- ja kontekstivastineen¹⁴ raja ei ole jyrkkä, voi käyttää yhteisnimitystä pragmaattinen vastine.

Tapauksessa XXXVI näkyy funktion hienoinen ero lähtö- ja kohdetekstissä: isäntälauseen merkitys on ehdotus kakun maistamiseksi. Sen käännös on kuitenkin ”Chotto ajimi sitemimashō yo, minkä loppuliite yo” sinänsä tarkoittaa kehotusta. Tästä syntyy ristiriita merkityksestä suomen liitepartikkelin ja japanin loppuliitteen välillä. Jos kääntäisin liitepartikkelin funktiota huomioonottaen, sen käännös olisi ”Chotto ajimi sitemimashō ka”, jossa *hyōgenshin ka* funktio on ehdotus eikä kysymysliitteenä *ka*. Lisäksi japaninnoksen ilmaisun käännettäessä takaisin suomeen, se lienee ”Maistetaanpas (sitä) hiukan”.

(XXXVI) [Chotto ajimi shitemimashō *yo.*]
           '*Eiköhän* maisteta sitä hiukan.'

(HH D 26)
 (HV D 10)

Tapauksessa XXXVII epäröintiä tuottava isäntäsanana vastaava käännös on ”okuttemite mo iinjanai?”, jonka lausekkeen loppuosa antaa lausumalle tuttavallisen sävyn. Tämä lauseke koostuu kahdesta osasta: etuosa *okuttemite* ja loppuosa *iinjanai* yhdistetään *hyōgenshin* elementillä *mo*. Etuosalla kääntäjä osoittaa puhujan yritystä purkkipostin lähettämisestä. Loppuosa tuottaa Niwan mukaan lausumalle tuttavallisen sävyn lisäksi ajatuksen, että vastaanottaja myöntyy puhujan ideaan (Niwa 2004: luku 40.5). Näin ollen japaninkielisestä käännetty suomennos olisi todennäköisesti ”No, eiköhän me yritetä lähettää purkkipostia (, etkös olekin samaa mieltä)?”, missä on mielestäni hiukan eroavuutta alkuperäisen lauseen merkityksen kanssa. Kääntäjä onnistuu kuitenkin tuomaan alkuperäisen epäröintiä ilmaisevan semanttisen merkityksen.

(XXXVII) [Jaa, garasubin mail o okuttemite mo *iinjanai?*]
           '*Voisimmekohan* me lähettää purkkipostia?'

(HH D 99)
 (HV D 51)

¹⁴ Kontekstivastineeseen kuuluvat erilaiset tekstin täydennystapaukset ja ylimääräiset selitykset ollakseen helppo vastaanottajalle ymmärtää käännöstekstin. (ks. lisää Ingo 1990: 106–107.)

Seuraavassa on *hyōgenshien* yhdistelmä *none* (XXXVIII), jota vastaa suomen liitepartikkeli *-hAn*. Ingon takaisintransformointia hyödynnettäessä sen suomennos on ”Hannah taas hössöttää”, sillä *hyōgenshien* yhdistelmä *none* osoittaa tässä tapauksessa vakuuttavuutta puhujan päättelyn perusteella siitä, että Hanna hössöttää. Suomen liitepartikkelin funktioon paneuduttaessa käänнос ”Mata ano Hanna ga tondemo nai koto wo itta no kashira” kuulostaisi mielestäni paremmalta, käännostekstin lopussa *hyōgenshissa kashira* ilmenee retorinen kysymys (ks. luku 6.1.1).

(XXXVIII) [Hanna ga mata tondemo nai koto o itta <i>none</i> . – –]	(HH D 25)
’ <i>Mitähän</i> se Hanna Kattilakoski taas hössöttää, – –’	(HV D 10)

Lähtökielestä kohdekieleen käännettäessä tapahtuu yleensä tietynlaisia muutoksia. Niistä yleisimpiä on lähtö- ja kohdekielen välinen sanajärjestyksen muutos, jonka piirteet ovat muodollisia, semanttisia ja pragmaattisia. Ne liittyvät kiinteästi toisiinsa, esimerkiksi pragmaattiset muutokset johtavat myös muodon ja semanttisen merkityksen muutoksiin. Ingo on havainnut, että lauseiden sanajärjestyksen vaihtojen tutkimus kuuluvat syntaktiseen tyylialalyysiin. Hän huomauttaa, että tekstin tyylieroja lähtö- ja kohdekieleessä saadaan aikaa virkkeiden ja lauseiden pituutta vaihtelemalla: mitä lyhyempiä virkkeitä esiintyy jaksossa, sitä nykivämpi ja hermostuneempi vaikutelma syntyy. (Ingo 1990: 179–187, 198–205.) Kun taas Kuitunen on havainnut, että lausekkeiden järjestys vaikuttaa tekstin jännitteiden rakentumiseen ja niiden purkautumiseen (Kuitunen 2008: 172–175). Tämänkaltaisia lauserakenteen vaihtoja löytyy HH:stakin (XXXIXa–d). Näistä tyypillisimmissä on jaettu japaninnoksessa tekstit kahteen lauseeseen, vaikka lähtötekstissä lauseet esiintyvät yhtenä lauseen jaksona. Kuten Ingo ja Kuitunen ovat havainneet, kääntäjä hyödyntää lauseiden jakoa osoittamaan puhujien hermostuneisuutta asioiden suhteen. Takaisintransformoinin avulla kääntämäni suomennokset ovat seuraavat: ”Ne ovat lähteneet jo. Olisivatkohan lähteneet n. pari tuntia sitten” (XXXIXa), ”Onpas kärsimystä. Tästä tulee ilta, kun ajetaan venettä tällä vauhdilla” (XXXIXb), ”Vilttitossun ollessa selin Hanna ja Halise heittivät hänen päälleen verkon. Vilttitossu ei ehtinyt kääntyä heihin päin, koska se tapahtui yhtäkkiä” (XXXIXd). Kääntäjän kääntämissä teksteissä on mielestäni hiukan eroavuutta lähtökielen virkkeiden funktioihin verrattuna.

- (XXXIX) a. [— — Kocchi o tokku ni deta *wa yo*. Nijikan kurai mae kashira.]
 (HH D 43)
 'Nehän lähtivät meiltä jo pari tuntia sitten.'
 (HV D 20)
 b. "Jirettai wa ne. *Konna speed ja*, yoru ni naru wa."
 (HH K 102)
 'Onpa hidasta, *tässähän* tulee kohta ilta, —'
 (HV K 53)
 c. [Naze sore o saki ni iwanakattandesu? Jitai wa shinkoku desu ka?]
 [Sōkamoshiremasen. Minna, sugata o keshiteshimaimashita kara.] — —
 (HH D 119)
 '— Miksi te ette sitä heti sanonut? Onko tilanne vakava?
 — Saattaahan niitä tulla, kun ovat kaikki hävinneet näkyvistä. —'
 (HV D 62)
 d. — —Tossu wa se o muketa mama, Hanna to Halise ni gyomō o atama kara
 kakeraremashita. *Totsuzen no koto ni*, Tossu wa hurimuku hima mo
 arimasendeshita. (HH K 152)
 '— — Vilttitossu oli selin *eikä* ehtinyt edes kääntyä, kun Hanna ja Halise olivat
 heittäneet verkon hänen päälleen.'
 (HV K 84)

Seuraava käänös on erilainen kuin edellä mainitsemani tapaukset (XL): siinä esiintyy lauseen loppuosan ellipsi, jolla kääntäjä antaa vastaanottajalle ja myös lukijalle mahdollisuuden tekstin tulkintaan. Tulkitsen, että elliptisen osan avulla kääntäjä pyrkii osoittamaan puhujan masennusta siitä, että tämä on epätietoinen tyttöjen olinpaikasta. Kohdetekstin loppuun lisäisin tässä tapauksessa ilmauksen *yarusenai wa* 'ollaapas avuttomia'.

- (XL) [Ano ko tachi ga doko ni iru noka mo wakaranai *noni*, watashitachi wa mizūmi de
 mushamusha taberu *dake*. — —] (HH D 104)
 'Me täällä vain järvellä mässäilemme *emme* tiedä yhtään, missä tytöt ovat. —'
 (HV D 54)

7 LOPUKSI

Suomen kielen liitepartikkelit ovat suurelta osin dialogeissa ja teoksen päähenkilöiden ajatuksissa esiintyviä liitteitä, jotka liittyvät vapaasti sanoihin. Liitepartikkelit ilmaisevat puhujan asennetta ja tunteita sekä puhuttua asiaa tilanteista ja niiden sijoituspaikoista riippuen. Liitepartikkelien funktioiden eroja on vaikea havaita, sillä ne ovat hienoisia vivahde-eroja ja erimerkityksisiä eri yhteyksissä, esimerkiksi liitepartikkelit muodostavat partikkeliyhtymiä. Joillakin niistä on tietynlaisia funktioita. Joillakin liitepartikkeleilla on havaittavissa myös keskenään samoja funktioita, esimerkiksi ehdotus ja kehoitus, muistutus,

odotuksenmukaisuus ja -vastaisuus sekä samanmielisyys. Kyse on pragmaattisesta lausumien tulkinnasta, toisin sanoen osa liitepartikkeleista vaikuttaa koko lausumien merkitykseen.

HV:ssä dialogeja on yhteensä 1 001 kpl, jossa esiintyy 171 liitepartikkeliä. Liitepartikkeleista 139 on dialogeissa, kun taas kerronnassa esiintyy 32 kaikista liitepartikkeleista. Kerronnassa suuri osa liitepartikkeleista esiintyy teoksessa hahmojen ajatuksissa. Taulukossa voidaan nähdä liitepartikkeleiden esiintymistajuuus sekä liitepartikkeleittain että isäntäsanojen sanaluokkanimityksittäin.

Taulukko 1. Liitepartikkeleiden esiintymistajuuus sekä liitepartikkeleittain että isäntäsanojen sanaluokkanimityksittäin teoksessa *Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela*.

	Isäntäs sanat							
Liitepar- tikkelit	Substan- -tiivit	Adjek- -tiivit	Nume- -raalit	Prono- -min	Verbit	Adver- -bit	Konjun- -ktiot	Yht.
<i>-hAn</i>	2	2		26	10	7		47
<i>-kin</i>	13		3	23	11	3		53
<i>-kAAn</i>	4			3	5	4		16
<i>-kA</i>					11			11
<i>-pA</i>					5	5	1	11
<i>-s</i>				8				8
<i>-kOhAn</i>				1	8			9
<i>-kOs</i>					5			5
<i>-pAs</i>					10	1		11
Yht.	19	2	3	61	65	20	1	171

Kun liitepartikkelien esiintymistuloksia katsotaan liitepartikkeleittain, tekstissä esiintyvät liitepartikkelit *-kin/-kAAn*, *-hAn*, *-pA*, *-s* ja *-kA*, ja myös liitepartikkelien yhdistelmät *-kOhAn* ja *-kOs* sekä *-pAs*. Kaikista liitepartikkeleista 53 kertaa esiintyy *-kin*, jota on eniten, 47 kertaa liitepartikkeli *-hAn* ja 16 kertaa *-kAAn*. Nämä kuuluvat liitepartikkelien enemmistön joukkoon. *-kA* (11 kpl), *-pA* (11 kpl), *-pAs* (11 kpl), *-kOhAn* (9 kpl), *-s* (8 kpl) ja *-kOs* (5 kpl) kuuluvat puolestaan vähemmistöön. Sanaluokkia katsottaessa liitepartikkelit liittyvät useimmiten verbeihin (yhteensä 65 kpl), joista kieltoverbejä on 25 kpl. Isäntäsanan *olla* yhteydessä liitepartikkelit esiintyvät melko usein (19 kpl). Muissa tapauksissa liitepartikkelit liittyvät verbien infinitiivi- (12 kpl), imperatiivi- (4 kpl) ja NUT -partisiippimuotoon (4 kpl). Pronomineihin liittyvistä liitepartikkeleista pääosa esiintyy persoonapronomineiden yhteydessä (29 kpl), 17 kpl liittyy kysymyspronomineihin ja 15

kpl demonstratiivipronomineihin. Seuraavaksi eniten isäntäsanoina on substantiiveja, ja niitä on 19 kpl. Vähemmistöön kuuluu kolme numeraaleihin liittyvää liitepartikkelia. Lisäksi verbin passiivi- ja MA-infinitiivimuotoon, konjunktioon sekä kvanttoripronominiin liittyviä liitepartikkeleita esiintyy tekstissä vain yksi kutakin. HV:ssä esiintyy kaikkia luvussa 3 käsiteltyjä liitepartikkelien funktioita ja kaikkia käsiteltyjä liitepartikkeleita paitsi liitepartikkelia *-pAhAn*. Adverbeihin liittyvien liitepartikkeleiden funktiot ovat melko selviä, mikäli ne käsitellään tarkkaan erikseen leksikaalistuneista liitepartikkeleista.

Japanin kieltä tutkittaessa suomen liitepartikkeleita vastaavana aineksena löytyvät *hyōgenshit* eli *shūjoshit* ja *kantōjoshit* (ks. liite 2). Liitteestä näkyy, että yhtäläisyys suomen liitepartikkelien kanssa on se, että liitepartikkelit ja *hyōgenshit* antavat lausumille tiettyä luonnetta, joka puuttuu liitteettömistä lausumista. Liitepartikkelien keskeisin tehtävä on korostus; sitä vastaavat japanin kielessä *hukushit*, *hyōgenshit* ja *kandōshit* sekä lauseiden tai lausumien tunnusmerkkisyys, jonka lisäksi sanojen toisto ja ellipsi. Käännöstä analysoitaessa yli puolet liitepartikkeleja vastaavista vastineista on *hyōgensheja*, jonka esiintymiä on yhteensä 112 kpl. Näistä *hyōgenshin* elementtiä *mo* on käytetty eniten, ja liitepartikkelin *-hAn* vastineet ovat sekakoosteisia. Niin sanottua naisellista sävyä tuovat *hyōgenshit*, kuten *kashira*, *wa* ja *yo*, esiintyvät HH:ssa laajalti liitepartikkelien vastineina. Joissakin käännöksistä on jätetty kääntämättä liitepartikkelien funktiot, mutta on lisätty selityksiä, jotta japaninkieliset lukijat ymmärtäisivät alkuperäisten lausumien merkityksen. Kääntäjä viestittää lukijalle alkuperäisen tekstin merkitystä pragmaattisin keinoin. Itsenäisesti tekstiä luodessaan kääntäjä jakaa suomenkieliset tekstit sanajärjestyksestä vaihtamalla. Sen tuloksena käännettyissä teksteissä on hieman merkityseroja ja vivahde-eroja alkuperäisiin teksteihin verrattaessa.

Käännös onnistuu mielestäni kokonaisuudessaan Vehmas-Lehdon esittämien käännösstrategioiden mukaan, koska kääntäjä pitää lingvistis-pragmaattista vastaavuutta yhtä tärkeänä tai jopa tärkeämpänä kuin lähtö- ja kohdekielen välistä ekvivalenssia. Lisäksi hänen käännösprosessinsa on kognitiivinen hänen kääntäessään suomenkielistä tekstiä japaniksi. Käännösstrategioiden avulla käännös mukautuu onnistuneesti lukijoiden tarpeisiin sekä Suomen että Japanin kielten ja kulttuurien väliset erot huomioon ottaen.

Kääntäjän rooli on niin kuin alkuperäisen teoksen kirjoittajan; kääntäjältä on vaadittava muun muassa käännösprosessin muotoiluvaiheessa kirjoitustaitoa (Palomäki 2004: 22–24; Tommola 2004: 9–20). Vieraasta kielestä äidinkieleksi kääntäessään hänen on hallittava myös kielen variaatiot sekä erilaiset tyyli- ja tekstilajit (Ingo 1990: 302). Kääntäjä kouluttaa itseään kehittämällä äidinkieltänsä tuntemusta lukemalla kirjallisuutta ja harjoittelee kääntämistä itsenäisesti. Käännöstyössä vaaditaan näin äidinkielen taitoa ja tuntemusta vieraan kielen taidon ja tuntemuksen lisäksi. Pidän silti kääntäjän vieraan kielen taitoa ja tuntemusta yhtä tärkeänä, sillä käännetty teksti viestittää lukijoille eri merkityksen kuin alkuperäinen teksti, mikäli kääntäjä on epätietoinen alkuperäisen kieliaineen funktioista, tässä tutkimuksessa suomen liitepartikkeleista. Suomen kieli toisena kielenä opetuksessa on pyrittävä lisäämään koulutusta liitepartikkelien käytöstä ja funktioista esimerkiksi kielen käyttö -kurssilla.

Tässä tutkimuksessa keskityn muun muassa liitepartikkelien funktion käsittelyyn ja niitä vastaaviin vastineisiin enkä käsittele niissä esiintyviä lisähuomauksia japaninkielisessä käännöksessä. Jotta jatkotutkimuksessa voisi tuoda esiin lisää yhtäläisiä tai erilaisia ominaisuuksia kahden kielen välillä, joilla on historiallisesti täysin eri tausta, voitaisiin tutkia liitepartikkeleita vastaavia kognitiivisempia ilmiöitä kuten käsittelen tämän tutkimuksen liitepartikkeleiden funktioiden poisjättämisen ja kääntäjän itsenäisesti luomien ilmaisujen analyysissa. Lausumiin, joissa liitepartikkelien funktioita korvataan tietynlaisilla vastineilla kuten *hyōgensheilla* japanin kielessä, vaikuttavat lisäksi muutkin seikat, esimerkiksi japanin kielen korostuskeinoina tunnusmerkkisyys ja eri sanoilla korostaminen. Näiden yksityiskohtainen tutkiminen olisi tärkeätä ja antaisi monipuolisen kuvauksen kielten välisessä suhteessa.

AINESLÄHTEET

HH = Suenobu, Hiroko 2008: *Hirame Hyōryūki*. Kodansya, Tokyo, Japan.

HV = Nopola, Sinikka ja Tiina 2005: *Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela*. Painanut Karusto Oy:n kirjapaino. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

LÄHTEET

Ahola, Elina 2008: *Suomen kielioppia II*. Suomen kielen ja kulttuuri ulkomaalaisille luentomuistiinpanot. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turun yliopisto. Turku.

Airila, Martti 1953: *Suomen kielen lauseoppi: oppikoulujen ja seminaarien tarpeeksi*. 15. muuttamaton painos. WSOY, Porvoo.

Aulamo, Sirpa 1987: *Japanin kaunokirjallisuuden käännökset ja kääntäjät Suomessa sekä huomioita käännöstyöstä*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Cipris, Zeljko – Hamano, Shoko 2002: *Making sense of Japanese grammar: a clear guide through common problems*. [Elektroninen aineisto] University of Hawaii Press, cop. United States of America. [Viitattu 26.10.2010.] Saatavissa: <http://site.ebrary.com.ezproxy.utu.fi/2048/lib/uniturku/docDetail.action?docID=10019108>.

Gambier, Yves 2001: *Kääntämisen opetussanasto*. Verkkodokumentti. Kääntämisen ja tulkkauksen keskus, Turun yliopisto, Turku. Päivitetty toukokuu 2001. [viitattu 13.01.2011.] Saatavissa: <http://vanha.hum.utu.fi/centra/pedaterm/>.

Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. SKST 350. SKS, Helsinki.

Hakulinen, Lauri 2000 [1941]: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Viides, muuttamaton painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Tummavuoren Kirjapaino Oy., Vantaa.

Handō, Hideaki 2006: *Nihongo Joshi no Bunpō*. Shintensha, Tokyo.

Hietaranta, Pertti 1980: *-kaan, -kään* -liitepartikkelin pragmatiikkaa. *Vir.* 80, s. 250–254.

Häkkinen, Kaisa 1990: *Mistä sanat tulevat: suomalaista etymologiaa*. SKS, Helsinki.

Ikeda, Yasaburō – Kindaichi, Haruhiko 1990: *Gakken Kokugo Daijiten*. Toinen painos. Gakushū Kenkūsha, Tokyo.

Ingo, Rune 1990: *Lähtökielestä kohdekieleen: johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Porvoo–Helsinki.

ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. SKS, Helsinki.

ISK = Ison suomen kieliopin verkkoversio. [Online.] [Viitattu 28.10.2010.] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.

Karlsson, Fred 1983: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenne*. WSOY, Helsinki.

—— 2009: *Suomen peruskielioppi*. Neljäs, laajennettu ja uudistettu painos. SKS, Helsinki.

Klavans, Judith L. 1985: The independence of syntax and phonology in cliticization. Teoksessa *Launguage : journal of the Linguistic Society of America*. Volume 61, number 1. The Linguistic Society of America, America. s. 95–120.

KS = Kielitoimiston sanakirja 1.0. [Online.] <http://kirjasto.utu.fi> > Nelli-portaali > Sanakirjat > MOT sanakirjasto. [Viitattu 28.10.2010.] Saatavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/turkuyo/netmot.exe>.

Kuitunen, Marianna 2008: Tyylikeinot ja niiden funktiot: Näkökulma kaunokirjallisuuden kääntämiseen. Teoksessa: *Kohteena käänös: Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimukseen ja opiskelemiseen*. s. 169–183. Toim. Irmeli Heli ja Hilikka Yli-Jokipii. Käännöstieteen laitos, Helsingin yliopisto, Helsinki.

Laiho, Antti 1984: *Liitepartikkelit ja niiden käyttö suomen kielessä: pääosin murrekorpuksen perustuva tutkimus*. Pro gradu -työ. Suomen kielen laitos, Turun yliopisto, Turku.

Laiho, Juhani 2005: *Han-liitepartikkelin pragmaattiset funktiot, englannintaminen ja hyödyntäminen suomentamisessa*. Pro gradu -työ. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turun yliopisto, Turku.

Lampkin, Rita L. 1995: *Japanese verbs of essentials of grammar: a practical guide to the mastery of Japanese*. Passport Books, cop., Lincolnwood.

Leino, Pirkko 2005: *Suomen kielioppi*. Kahdeksan painos. Otavan Kirjapaino Oy., Keuruu.

Morita, Yoshiyuki 2007: *Joshi, jodōshi no jiten*. Tokyodoshuppan, Tokyo.

—— 2002: *Nihongo bunpō no hassō*. Hitsujishobō, Tokyo.

Niwa, Saburō 2004: *Gendai Nihongo Bunpō Gaisetsu*. [Verkkodokumenttikooste, johon tekijä on koostanut monista kieliopista.] Päivitetty 25.1.2004. [Viitattu 21.12.2009.] Saatavissa: <http://www.geocities.jp/niwasaburoo/index.html>.

NS = *Nykysuomen sanakirja I–VI*. Neljäs painos. WSOY, Porvoo–Helsinki. 1973 [1951–1961].

Palomäki, Ulla 2004: Kääntäjät ja suomen kieli. Teoksessa: *Kieli, teksti ja kääntäminen: language, text and translation*. s. 21–30. Toim. Jorma Tommola. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turun yliopisto, Turku.

Penttilä, Aarni 1963: *Suomen kielioppi*. WSOY, Porvoo.

Setälä, E. N. 1941: *Suomen kielioppi : äänne- ja sanaoppi : oppikoulua ja omin päin opiskelua varten*. Otava, Helsinki. s. 109–113, §151–156 §.

Setälä, E. N. – Nieminen, Kaarlo – Ojajärvi, Aulis 1973: *Suomen kielen oppikirja*. 23. painos. Otava, Helsinki.

Shibamoto, Janet S. 1985: *Japanese women's language*. Academic Press, Orlando, Florida.

Sjöblom, Paula 2006: *Suomen kielioppia II*. Suomen kielen ja kulttuuri ulkomaalaisille luentomuistiinpanot. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turun yliopisto, Turku.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

Tanaka, Akio 1973: Shūjoshi to kantōjoshi. Teoksessa *Hinshibetsu Nihon bunpō kōza*. Meijishoin, Tokyo. s. 209–247.

Tommola, Jorma 2004: Mikä on kääntämisen ja tulkkauksen ydin? Teoksessa: *Kieli, teksti ja kääntäminen: language, text and translation*. s. 9–20. Toim. Jorma Tommola. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turun yliopisto, Turku.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2008: Onko käännöstutkimuksessa särmää? Teoksessa: *Kohteena käännös: Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimukseen ja opiskelemiseen*. s. 13–42. Toim. Irmeli Heli ja Hilikka Yli-Jokipii. Käännöstieteen laitos, Helsingin yliopisto, Helsinki.

Viittajoki, Kati 1993: *-Kin ja -kAAn-liitepartikkelien funktiot ja kääntäminen englanniksi*. Pro gradu -työ. Kääntäjänkoulutuslaitos, Turun yliopisto, Turku.

Vilkuna, Maria 1984: Voiko kin-partikkelia ymmärtää? *Vir.* 88, s. 393–408.

—— 2003: *Suomen lauseopin perusteet*. 1.-2. painos. Edita, Helsinki.

Vilppula, Matti 1984: Kurkikin jo lähti. *Vir.* 88, s. 47–60.

Wales, Katie 2001: *A dictionary of stylistics*. Harlow: Longman.

White, Leila 2001: *Suomen kielioppia ulkomaalaisille*. Neljäs uudempi painos. Finn Lectura, Helsinki.

Yoshikawa, Taketoki 1988: *Jodoushi no nai Bunpou*. [Verkkodokumentti.] [Viitattu 28.12.2009.] Saatavissa; <http://homepage3.nifty.com/taketoki/jodosiless.html>.

—— 2010: *Bunpō, bun, tando, hinshi*. [Verkkodokumenttikooste, johon tekijä on koostanut monista kieliopeista.] Päivitetty 20.4.2011. [Viitattu 9.5.2011.] Saatavissa; <http://w01.i-next.ne.jp/~g140179870/tango.htm>.

Liite 1. Morfeemianalyysi, mitä morfeemeja on käännöksen lausumissa, joissa suomen kielessä on liitepartikkelit. Tässä on morfeemianalyysi vain niistä lausumista, joissa on liitepartikkelit. Numerointi on sama kuin luvussa 6, joten tästä puuttuu muutamat numerot.

- (I) [NP [konj. *Sorejā*], [N' [VP [N' *moni no shimmezerī* [obj.partik. *wo*]] *taberu*]
 kun kuusenkerkkähyytelöä syödä
boku [subj.partik. *wa*]], [V *dōnarun* [lop.liit. **dai**_{selitys}?]] (HH D 17)
 minusta mikä tulee -s
 'Mikäs minusta tulee, kun syön kuusenkerkkähyytelöä?' (HV D 5)
- (II) a. [NP [Adv.' *Kono hen de*], [Adv.' *matomo ni*] [N' *ocha* [obj.part. *ni*]]
 nyt oikein kunnon päivänkahvit
 [VP [Vkielt. *shimasen*] [lop.liit. **ka**_{samanmielisyy}.]] (HH D 120)
 eikös juoda
 'Eikös nyt juoda oikein kunnon päivänkahvit, --.' (HV D 65)
- b. [NP [N' *Are* [subj.partik. *wa*], [konj. *moshikashite*]
 se
 [NP [N' *bokura*] [omistuspartik. *no*] [N' *boat no ōru*]]
 meidän airo
 [VP [Vkielt. *ja nai*] [lop.liit. **kai**_{samanmielisyy}?]] (HH D 46)
 on -hän
 'Sehän on meidän airo.' (HV D 22)
- (IV) a. [[N' *Heinä*], [VP *tondemo nai koto ni naru to ikenai kara*],
 Heinähattu, jottei hän saa päähänsä mitään hassutuksia
 [VP *chotto* [NP *Tossu* [omistuspartik. *no*] [Adv. *ato wo*]
 Vilttitossun perään
 [V *ottekureru* [lop.liit. **kashira**_{kysyvä pyyntö}]]. (HH D 25)
 juokse -pas
 'Heinähattu, juoksepas Vilttitossun perään, jottei hän saa päähänsä mitään hassutuksia' (HV D 10)

b. [VP *Konnani ōjotai de*], [VP [Adv. *koko kara*] [N' *dou yatte*]
 kun meitä on näin monta, täältä kuinka

[V *kaereru*] [partik. *no*] [lop.liit. **kashira**_{kysyvä pyyntö-}]
 pääsemme pois -han (HH D 162)

'*Kuinkahan me pääsemme täältä pois, kun meitä on näin monta?*' (HV D 89)

(VIII) a. [[NP *Hirame* [subj.partik. *ha*]]
 kampelaa

[VP [V *kinshi* [kieltV *ja nai*]] [lop.liit. **mon**_{syistä kertominen}]]!
 kielletä ei -hän (HH D 25)

'*Minultahan ei kampelaa kielletä!*' (HV D 10)

b. [NP *Natsu* [subj.partik. *wa*] [Adv. *ippai*]]
 kesyä näitä

[VP [V *arimasu*] [lop.liit. **mono**_{syistä kertominen}]].
 on -han (HH D 182)

' – – *Onhan näitä kesyä.*' (HV D 100)

(XIII) [VP [NP *Hanna* [liit. **datte** fokusoitavan asteikon ääripäätä]
 Hanna -kin + kyllähän:

[N' *opensand* [obj.partik. *wo*]] [Adv. *ikko*]]
 voileivän

[V *tsumandashi*], [VP [NP *kim* [liit. **datte**] [N' *caramelcake* [obj.partik. *wo*]
 soi ja sinä -kin + kyllähän kinuskikakkua

[V *tabeta desyo*]] (HH D 144)
 maistoit

'*Kyllähän Hannakin sai voileivän ja sinä maistoit kinuskikakkua.*' (HV D 78)

(XVII) a. [VP [konj. *Demo*], [NP [Adv. *chittomo*] [Adj. *taihenna*] [N' *koto* [obj.partik. *ni*]]]
Mutta mitään kamalaa

[VP [Vkielt. *nattenai*] [lop.liit. *yo*_{erimielisyys}]]. (HH D 55)
ei ole tapahtunut -hän

'*Mutta eihän* meille ole tapahtunut mitään kamalaa.' (HV D 26)

b. [VP [NP [N' *Sannin*] [N' *dōji*] [obj.partik. *niwa*]]]
kolmea kaikkia

[VP [Vkielt. *tasukerarenai*] [lop.liit. *yo*_{itsenäisyyden vahvistaminen}]]! (HH D 108)
en ehdi pelastaa -hän

'*Enhän* minä kaikkia kolmea ehdi pelastaa!' (HV D 55)

c. [NP [konj. *Sore ni*], [N' *obentō*] [obj.partik. *ni*] [N' *crēpe*] [obj.partik. *ni*]]
Ja eväitä lättyjä ja

[N' *jamu*]]. [VP *Soredake areba*, [NP *ki no ue* [subj.partik. *wa*]]]
hilloa sen puussa olla

[VP [Adj. *īhazu*] [V *da*] [lop.liit. *yo*_{vakuuttavuuden osoittaminen}]]. (HH D 193)
hyvä oli -hän

' – – *Ja eväitä, lättyjä ja hilloa. Hyvähän* sen oli puussa olla.' (HV D 107)

(XIX) [VP [konj. *Demo*], [NP [N' *watashitachi*] [subj.partik. *wa*]]]
Mutta meitä

[N' *yonin*] [V+lop.liit. *nanoyo*_{vahvistus / mielipiteen osoittaminen}]]. (HH D 78)
neljä on+-hän

'*Mutta meitähän* on neljä, – –' (HV D 40)

(XX) a. [*Zettai modoranai.*]

[VP [V *Modoru*] [lop.liit. *noyo*_{lieventävä käsky}]].
(HH D 29)
Mennään -päs

'*Mennäänpäs*, – –.'

- b. [VP [konj. *Demo*] [N' *watashi*], [V *oyoide iku*] [lop.liit. **noyo**lieventävä vahvistus]].
 Mutta minä lähden uimaan -hän (HH D 74)

'*Mutta minä**hän** lähden uimaan.* – –' (HV D 36)

- (XXI) a. [VP [N' *Ohutaritomo*], [NP [Adj. *taihenna*] [N' *bouken no hi*] [V *deshita*]
 teillä seikkailu on ollut
 [lop.liit. **wane**lieventävä kannanotto]]. (HH D 157)
 -pa

'*Onpa teillä ollut seikkailu,* – –' (HV D 86)

- b. [VP [Adv. *Masaka*], [NP [Adv. *asoko ni*] [Vkielt. *iru wake nai*]
 varmaa tuolla eivät ole
 [lop.liit. **yone**kannanotosta samanmielisyy + vahvistuksen hankkiminen]]. (HH D 104)
 -kaan

'– *Tuolla ne eivät varmaa**kaan** ole,* – –' (HV D 54)

- (XXII) [[VP [NP [N' *Boku*] [subj.partik. *ga*]] [NP [N' *kimi*] [omistuspartik. *no*]
 minä sinun
 [N' *teryōri*] [obj.partik. *ni*] [Vkielt. *me ga naitte koto*] [siteraattipartik. *ha*]],
 leipomuksiasi en voi vastustaa että
 [V *shitteru*] [lop.liit. **desho**kannanotosta samanmielisyy + vahvistuksen hankkiminen]].] (HH D 173)
 sinä tiedät -hän
 'Sinä**hän** tiedät, että minä en voi vastustaa sinun leipomuksiasi.' (HV D 96)

- (XXV) b. [*Chotto gorogoro naridashimashita ne.*

[[VP [konj. *Demo*] [interj. **maa** ihailu tulevasta tapahtumasta/mielen muutos epävarmasta varmaksi],
 -han

[Adv. *mada*] [NP [N' *kaminari*] [subj.partik. *ha*] [Adj. *tōi*] [V *desu*] *kara*]],
 vielä se ukkonen kaukana on

[Vkielt. *ochiru koto ha nai*] [lop.liit. *desyou*]]. (HH D 40)
 eikä kohdalle osu

'*Taitaa vähän jyristellä,* – – *Kaukanahan se ukkonen vielä on, eikä se varmaan kohdalle osu.*' (HV D 20)

(XXX) c. [[VP [NP [N' *Sono inu*] [subj.partik. *ga*]]
Se

[Advp [NP [N' *maiban*] [omistuspartik. *no*] [Adv. *yō ni*]]
ilta illan jälkeen

[NP [N' *winnā sōsēji*] [obj.partik. *wo*]] [V *tsumamigui shiteitandesu*] **ga**_{ohjaus},
nakkeja napsi -kä

[NP [N' *ten'in*] [subj.partik. *wa*] [Adv. *chittomo*]
nakkimyyjä mitään

[Vkielt. *ki ga tsukanakattandesu*]]. (HH D 126)
ei huomannut

'*Se napsi nakkeja ilta illan jälkeen eikä nakkimyyjä huomannut mitään.*'
(HV D 67)

(XXXIII) a. [[NP [N' *Mizu*] [subj.partik. *ga*] [V *haittekuru*]
vuotavassa

[N' *bōto*] [suuntaa ilmaiseva partik. *ni*] [adv.partik. **nanka**_{halveksiva sävy}]]
veneessä -hän

[VP [Vkielt. *noranai*] [lop.liit. *wa*]]. (HH D 131)
en istu

'*Minähän en vuotavassa veneessä istu. —*' (HV D 70)

b. [[NP [N' *Mugisōsēji*] [obj.partik. *wo*] [Vkielt. *tabetai*] [N' *hito*]
ryynimakkalaraa halua syödä kukaan

[adv.partik. **nante**_{halveksiva sävy}]] [VP [kielt.V *inai*] [lop.liit. *yo*]]!
-hän ei (HH D 18)

'*Eihän ryynimakkaraa halua kukaan muutenkaan syödä!*' (HV D 6)

Liite 2. Taulukko, jossa liitepartikkelien vastaavat vastineet japanin kielessä liitepartikkeleittain teoksessa *Hirame Hyōryūki*.

	Liitepartikkelit								
Liitepartikkelien vastaavat vastineet	-kin/ -kAAAn	-hAn	-kA	-pA	-s	-kOhAn	-kOs	-pAs	Yht.
<i>dai</i>					3				3
<i>(da)tte</i>	2	2							4
<i>ga</i>	4	1	1						6
<i>ka(i)</i>		1					2		3
<i>kana</i>						3	1		4
<i>kashira</i>		1		1		3	1	1*	7
<i>na</i>		2							2
<i>ne</i>	3	1		1					5
<i>no</i>						1		1	2
<i>na+no</i>					1				1
<i>na+no+yo</i>		1							1
<i>no+yo</i>		1						1	2
<i>mo</i>	40	1							41
<i>mon(o)</i>		3							3
<i>wa</i>	3	8	1	1				1	14
<i>wa+ne</i>				2					2
<i>yo</i>		4	1		1	1		3	10
<i>yo+ne</i>	1	1							2
<i>-darō/-deshō</i>		1	1		1				3
<i>-desho</i>							1		1
<i>-kudasai</i>								2	2
<i>ja nai</i>		2							2
<i>nante/nanka</i>	1	1							2
<i>ara(ara)/ arya(rya)</i>		2							2
<i>maa</i>		1							1
<i>ara+maa</i>				1					1
<i>kamawazu</i>			1						1
<i>datosureba</i>		1							1
<i>hontō ni</i>				2					2
<i>kekkō</i>				1					1
<i>soreni</i>			3**						3
<i>sugoi</i>				1					1
<i>yappari</i>		1							1
<i>zettai</i>	2		1						3
Liitepartikkelien funktioita jätetyt lausumat	2	1	1		1			1	6
Kääntäjän luomat käännökset	11	10	1	1	1	1		1	26
Yht.	69	47	11	11	8	9	5	11	171

* apuverbin yhteydessä yhdistelmä *kureru + kashira*

** yksi niistä on konjunktion *sorenishitemo* osana *soreni*

Liite 3. Käännösteoksen alkuperäiset tekstit.

Tässä esitetään teoksessa *Hirame Hyōryūki* esiintyvät alkuperäiset japaninkieliset tekstit. Numerointi on sama kuin luvussa 6.

- (I) 「それじゃあ、モミの新芽ゼリーを食べるぼくは、どうなるんだい？」
- (II) a. 「このへんで、まともにお茶にしませんか。」
b. 「--あれは、もしかしてぼくらのボートのオールじゃないかい？」
- (III) “--だったら、食べちゃおうかな。--”
- (IV) a. 「ヘイナ、とんでもないことになるといけないから、ちょっとトッスのあとを追ってくれるかしら。」
b. 「こんなに大所帯で、ここからどうやって帰れるのかしら。」
- (V) a. 「あたしの目の中も、てんでんだらけだよ。あたしもチョコレートケーキがいい。」
「私もできればチョコレートケーキの方がいい。」
b. 「--ぼくは手が届かないから。」でぶっちょ警官が言いました。
「わたしもだ。--」
c. ハリセはでぶっちょ警官の目の前で、空っぽの食糧バスケットをぶらぶら揺らしました。
「あなたはバターの腫パンにまで手をつけましたわね。」
「バスケットの中には、ほかにもあったの？--」
- (VI) a. “--ママとパパは雷に用心していたけど、そんな心配もいらない感じよ。--”
b. 二人は口げんかに気をとられて、雷がやんだことに気がつきませんでした。
雨もほとんどあがっていました。--
c. 「それもスリルがあるかもしれないわ。--」
- (VII) ヘイナはさざなみの音をきいていました。
“トッスも静かだし、--”
- (VIII) a. 「ヒラメはきんしじゃないもん！」
b. 「--夏はいっぱいありますもの。」
- (IX) 「これから増えるかもしれませんな。」
- (X) 「風がなくて穏やかね。」--、ヘイナはうっとりして言いました。
- (XI) a. 「--どちらのお話がほんとうですか？」
b. 「そもそもヒラメは湖には、すんでないよ。」
「すんでるよ。」
「いやいや、すんでないよ。」
「すんでるの。」

- (XII) 「ヘイナとトッスはどこなの？」ハンナがききました。
「ヘイナとトッス？あら、二人は家にいるんじゃないの？」-。ヘルガは驚いて言いました。
- (XIII) 「- ハンナだってオープンサンドを一個つまんだし、君だってキャラメルケーキを食べたでしょ。」
- (XIV) 「あら、仙人ですって。」
- (XV) a. 「ゴムボートは救命ボートでもなんでもないわ。-」
b. 「きまり！でも、なにに書く？ペンもないわ。」
- (XVI) a. 「たんなる遊びよ。日常生活にちょっと変化がほしかったの。いつもどおりの食事にもどすわ。」
b. でぶっちょ警官はボートをターンさせました。すると、ロープはさらにきゅっと締まりました。
「もっとひどくなりましたわ！」
- (XVII) a. 「でも、ちっともたいへんなことになってないよ。」
b. 「三人同時には助けられないよ！」
c. 「- それに、お弁当にクレープにジャム。それだけあれば、木の上はいいはずだよ。」
- (XVIII) 「ぶくぶくしてなかったよ。」
「ぶくぶくだったわ。」
「してないよ。」トッスはむきになって言いました。
- (XIX) 「でも、わたしたちは四人なのよ。」
- (XX) a. 「ぜったいもどらない。」
「もどるのよ。」
b. 「でもわたし、泳いでいくのよ。-」
- (XXI) a. 「- この島に流されて、ボートは湖に流されちゃった。」
「お二人とも、たいへんな冒険の日でしたわね。」
b. でぶっちょ警官はびくびくしながら、仙人島に目をやりました。
「まさか、あそこにいるわけないよね。」
- (XXII) 「- ぼくがきみの手料理に目がないってことは、知ってるでしょ。」
- (XXIII) 「二人とも、どこに行くのよ？」
「そりゃもちろん、アリブツラ姉妹のところだろ。」
- (XXIV) a. 「-。ねえ、みんな、おすすめだけじゃなくて、絶対に食べちゃいけないものもあるの。-」

- b. 「- ぜんぶあんたのせいよ！- わたしがこなかったら、あんたは今、この島でひとりぼっちになってるわよ。」
 「へいきだよ。ボトルメールをながすもん。」
 「あんた、ボトルは？」
 「ないよ。」
 「ほらみなさいよ。-」

- (XXV) a. 「あら、あれは半分お遊びよ。-」
 b. 「ちょっとごろごろ鳴りだしましたね。でもまあ、まだ雷は遠いですから、落ちることはないでしょう。」

- (XXVI) “おいしい！ありやりや、こっちの穴のほうが大きくなっちゃった。-”

- (XXVII) 「あらまあ、食がすすみますわね。」

- (XXVIII) a. でぶっちょ警官は空をあおいで、なんとかしてちがうことを考えようとしました。
 “ほんとうにきれいな雲だなあ。-”
 b. 「仙人バイバーイ！」 トッスは片手をぶんぶんふって、ミミズクにさよならをしました。
 「やっぱり。お化けはいないって、うすうすわかっていたんだ。-」
 c. 「- さ、岸にもどりましょ。」
 「ぜったいもどらない。」

- (XXIX) a. 「外はすごい雨ですわ。」
 b. でぶっちょ警官は顔をまっかにしながら、ふたをねじりました。
 「けっこうきついなあ。」

- (XXX) a. “ボートに水がたまってる。穴があいてるのかしら。だとすれば、ボートはもうすぐ沈んで、わたしはどうすることもできないまま、湖のどまんなか放りだされる！”
 b. 「釣り竿が一本なくなっているような気がする。それに、ミミズ入れの瓶も見あたらない。」
 c. 「- その犬が毎晩のようにウィンナーソーセージをつまみ食いしていたんですが、店員はちっとも気がつかなかったんです。」

- (XXXI) 「- でも、さっきぼくが片方のバターの瞳パンの中身を食べちゃったから、おんなじじゃなくなったんだよなあ。-」

- (XXXII) a. 「- これで、船でも作ろうかな。ちょっと貸してください。」
 b. 「でもまあ、まだ雷は遠いですから、落ちることはないでしょう。」
 c. 「ちょっと、これってわたしたちのボートじゃない！-」

- (XXXIII) a. 「水が入って来るボートになんかのらないわ。-」
 b. 「麦ソーセージを食べたいひとなんていないよ！」

- (XXXIV) a. “居眠りしちゃったな。みんなはどこだ？まだもどってきてないのかな。”

- b. 「葦に引っかかったのよ。どうしよう？」
「もっとがんばって、こいで。」
c. 「ヘイナのお話では、わたくしはブルーベリーパイこそ食べなくちゃいけないわ。どちらのお話がほんとうですか？」ハリセはききながら、ブルーベリーパイを大きくカットして自分の皿によそりました。

(XXXV) 「自然はすばらしい模様を作るなあ。なにか書いてあるみたいだ。せ、ん……。 」ハンナはよいしょと息をつき、額の汗をぬぐいました。
“やっぱり調べたくなるのね、警官だから。”ハンナは思いました。

(XXXVI) 「ちょっと味見してみましょうよ。」

(XXXVII) 「じゃあ、ガラス瓶メールを送ってみてもいいんじゃない？」

(XXXVIII) 「ハンナがまたとんでもないことを言ったのね。 - -」

- (XXXIX) a. 「- - こっちをとっくに出了わよ。二時間くらい前かしら。」
b. “じれったいわね。こんなスピードじゃ、夜になるわ。”
c. 「なぜそれを先に言わなかったんです？事態は深刻ですか？」
「そうかもしれません。みんな、姿を消してしまいましたから。」
d. - - トッスは背を向けたまま、ハンナとハリセに漁網を頭からかけられました。とつぜんのことに、トッスはふり向くひまもありませんでした。

(XL) 「あの子たちがどこにいるのかもわからないのに、わたしたちは湖でむしゃむしゃ食べるだけ。 - -」